OLDSCHOOL
STARA DOBRA SZKOŁA

Seria repetytoriów dla szkół gimnazjalnych

TABLICE GIMNAZJALISTY

JĘZYK POLSKI

GIM TEST OK!

TWÓJ DOMOWY NAUCZYCIEL

TABLICE GIMNAZJALISTY

JĘZYK POLSKI

OLDSCHOOL
STARA DOBRA SZKOŁA

Opracowanie tablic: **Anna Książkowska, Kaja Mikoszewska, Paweł Pokora**

Redaktor serii: **Marek Jannasz**

Ilustracje: **Magdalena Wójcik**

Projekt okładki: **Teresa Chylińska-Kur, KurkaStudio**

Projekt makiety i opracowanie graficzne: **Kaja Mikoszewska**

Tablice opracowano z wykorzystaniem materiałów z książki „Język polski. Korepetycje gimnazjalisty" autorstwa Małgorzaty Białek, Wydawnictwo Lingo, Warszawa 2016 r.

© Copyright by Wydawnictwo Lingo sp. j., Warszawa 2016

www.gimtestOK.pl

ISBN: 978-83-7892-373-2

ISBN wydania elektronicznego: 978-83-7892-475-3

Skład i łamanie: Kaja Mikoszewska

Drodzy Gimnazjaliści!
Przygotowaliśmy dla Was pomoc z języka polskiego w formie wygodnych i przejrzystych tablic. Znajdziecie tu wszystkie istotne zagadnienia w pigułce, dzięki czemu będziecie mogli przypomnieć sobie najważniejsze informacje, a także zrobić szybką powtórkę przed egzaminem gimnazjalnym.

Zależało nam na tym, aby nauka z naszej książki była nie tylko pożyteczna, ale także przyjemna – zadbaliśmy zarówno o dobór tematów, jak i o nowoczesny układ graficzny z ilustracjami.

Wierzymy, że „Tablice gimnazjalisty" z serii OldSchool przydadzą się Wam na każdym etapie nauki, a także że będą dla Was skuteczną pomocą do powtórki przed egzaminem gimnazjalnym z polskiego.

Z życzeniami powodzenia
autorzy i redaktorzy Lingo

Część 1. Kształcenie językowe 9

O języku 10
- Komunikaty i środki językowe 10
- Słownictwo o ograniczonym zasięgu 11
- Odmiany stylistyczne i stylizacja językowa 12
- Związki frazeologiczne 13

Części mowy 15
- Odmienne części mowy 15
- Odmienne części mowy – rzeczownik 16
- Odmienne części mowy – czasownik 17
- Odmienne części mowy – przymiotnik 19
- Odmienne części mowy – liczebnik 19
- Odmienne części mowy – zaimek 21
- Nieodmienne części mowy 22
- Nieodmienne części mowy – przysłówek 22
- Nieodmienne części mowy – przyimek 23
- Nieodmienne części mowy – spójnik 23
- Nieodmienne części mowy – partykuła 24
- Nieodmienne części mowy – wykrzyknik 24

Rozbiór gramatyczny zdania 25

Części zdania 26
- Orzeczenie 26
- Podmiot 27
- Przydawka 27
- Dopełnienie 28
- Okolicznik 28

Rozbiór logiczny zdania 29

Rodzaje wypowiedzeń 30
Zdanie pojedyncze 30
Zdanie złożone 31
Wykres zdania podrzędnie złożonego 32
Słowotwórstwo 34
Budowa wyrazu 34
Rodzina wyrazów 35
Skróty 36
Skrótowce 36
Fonetyka 37
Głoski 38
Zjawiska fonetyczne 38
Akcent 40

Część 2. Formy wypowiedzi 41

Formy wypowiedzi pisemnych 42
Charakterystyka 44
Curriculum vitae 45
Życiorys 46
Opis 47
Opowiadanie 48
Sprawozdanie 49
List 50
Rozprawka 52
Przemówienie 53
Podanie 54
Dedykacja 54
Ogłoszenie 55
Zaproszenie 55
Recenzja 55

Część 3. Środki stylistyczne 57
Zasady analizy tekstu literackiego 58
Środki stylistyczne 59

Część 4. Rodzaje i gatunki literackie 63
Rodzaje literackie 64
Epika 65
Liryka 67
Dramat 69
Gatunki synkretyczne 71
Publicystyka 72

Część 5. Tematy literackie 75
Tematy literackie 76
Marzenia i marzyciele 80
Przyjaźń 82
Miłość 83
Dom i rodzina 90
Dojrzewanie 97
Wędrówka 98
Lekcja życia 103
Samotność 105
Przemijanie 108
Wina i kara 113
Wpływ wojny na człowieka 117

Etos rycerski 123
Patriotyzm 127
Wierność ideałom 133
Tradycja 135
Władza 137
Poszukiwanie sensu życia 141
Skąd przychodzimy? 143
Jak żyć, aby być szczęśliwym 146
Rola literatury w życiu człowieka 152
W krzywym zwierciadle 154

Kształcenie językowe

O JĘZYKU

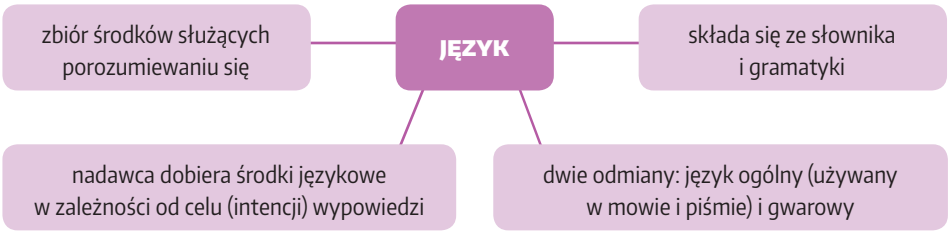
zbiór środków służących porozumiewaniu się
JĘZYK
składa się ze słownika i gramatyki
nadawca dobiera środki językowe w zależności od celu (intencji) wypowiedzi
dwie odmiany: język ogólny (używany w mowie i piśmie) i gwarowy

PODZIAŁ JĘZYKA	
JĘZYK MÓWIONY	**JĘZYK PISANY**
• stosowany w sytuacjach oficjalnych (upodabnia się wówczas do języka pisanego) i nieoficjalnych (bardziej przypomina język potoczny) • nadawca posługuje się własnym głosem (intonacją), mimiką i gestem • wypowiedzenia (zdania, równoważniki zdań) nie są uporządkowane, pojawiają się powtórzenia i wykrzyknienia; wypowiedzi bywają urwane	• w sytuacjach oficjalnych: staranny, przemyślany, z bezbłędną fleksją i składnią, unika się powtarzania słów • w sytuacjach nieoficjalnych (fora internetowe, czaty, blogi, komunikatory): zawiera elementy języka mówionego

Komunikaty i środki językowe

JAK SIĘ POROZUMIEWAMY	
TERMIN	**DEFINICJE**
komunikat	treść przekazywana za pomocą: • słów (komunikacja werbalna) • mimiki i gestów (komunikacja niewerbalna)
komunikacja językowa	proces porozumiewania się ludzi za pomocą znaków językowych (graficznych lub dźwiękowych)

◆ Poniższy wykres przedstawia proces komunikacji:

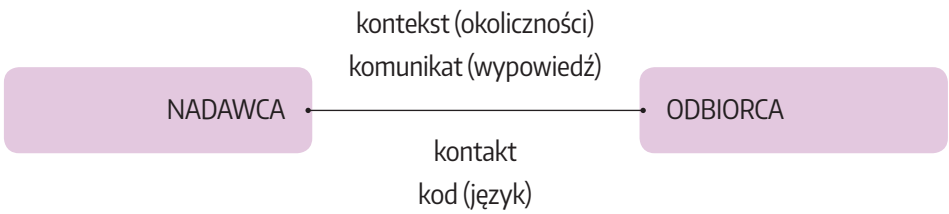

SPOSOBY REALIZOWANIA INTENCJI NADAWCY	
CEL WYPOWIEDZI	**ŚRODKI JĘZYKOWE**
informacja	· zdania oznajmujące, równoważniki zdań
perswazja i manipulacja	· apostrofa, czasowniki w 1. os. l. mn., partykuły, przymiotniki i przysłówki w stopniu najwyższym, pytania retoryczne, słownictwo zawierające zachętę (np.: dołącz do nas, no to lu), tryb rozkazujący, wykrzyknienia, zdrobnienia, zgrubienia
wyrażanie uczuć, poglądów	· wyrazy nacechowane emocjonalnie · przymiotniki i przysłówki w stopniu najwyższym · zdania wykrzyknikowe, pytające · partykuły · wulgaryzmy
nawiązanie, podtrzymanie, zakończenie kontaktu	· wykrzykniki (halo, hej, siema, czołem) · zwroty typu: jak się masz, jak leci, co tam, do zobaczenia
wywołanie u odbiorcy przeżyć estetycznych	· metafory, porównania, epitety i inne środki stylistyczne

Słownictwo o ograniczonym zasięgu

PODZIAŁ SŁOWNICTWA ZE WZGLĘDU NA ZASIĘG TERYTORIALNY		
TERMIN	**DEFINICJA**	**PRZYKŁAD**
regionalizmy	wyrazy, formy gramatyczne itp. charakterystyczne dla danego regionu kraju	krakowskie „wyjść na pole" – „wyjść na dwór"
dialektyzmy	język ludności wiejskiej zamieszkującej dany region kraju, np. dialekt małopolski, śląski	dialekt śląski: gruba – kopalnia
gwara ludowa	język ludności wiejskiej z niewielkiego regionu, np. gwara podhalańska	gwara podhalańska: gazda – gospodarz, dudki – pieniądze

PODZIAŁ SŁOWNICTWA ZE WZGLĘDU NA ZASIĘG ŚRODOWISKOWY		
TERMIN	**DEFINICJA**	**PRZYKŁAD**
gwary środowiskowe	specyficzne słownictwo, którym posługuje się jakieś środowisko, np. uczniowie, studenci	buda – szkoła, bania – ocena niedostateczna
gwary zawodowe	słownictwo typowe dla danej grupy zawodowej	język żołnierzy: bażant – podchorąży, iść na lewiznę – nielegalnie opuścić koszary

Odmiany stylistyczne i stylizacja językowa

SPOSOBY KSZTAŁTOWANIA WYPOWIEDZI	
TERMIN	**DEFINICJE**
styl wypowiedzi	• sposób wypowiadania się • rozróżnia się style ze względu na nadawcę oraz ze względu na cel wypowiedzi (style funkcjonalne)
stylizacja	• świadome kształtowanie języka i stylu wypowiedzi w taki sposób, by upodobnić go do języka innej epoki, stylu innego dzieła literackiego lub języka używanego w danym środowisku czy regionie • może dotyczyć całego tekstu lub jego części • obejmuje słownictwo, fleksję, składnię, słowotwórstwo i fonetykę

STYLE WYPOWIEDZI ZE WZGLĘDU NA NADAWCĘ	
PODZIAŁ	**OPIS**
styl indywidualny	typowy dla danego autora
styl typowy	charakterystyczny dla grupy osób, np. epoki
styl gatunku literackiego	charakterystyczny dla danego gatunku, np. styl poematu

RODZAJE STYLIZACJI JĘZYKOWYCH		
RODZAJ	**ŚRODKI**	**CEL/FUNKCJA**
archaizacja	archaizmy, głównie leksykalne, ale też składniowe, fleksyjne, fonetyczne	upodobnienie do języka innej epoki
stylizacja biblijna	paralelizmy składniowe, długie, wielokrotnie złożone zdania i metafory	uzyskanie podniosłego nastroju, nadanie metaforycznego sensu
stylizacja środowiskowa	słownictwo charakterystyczne dla jakiegoś środowiska, używane np. w dialogach	np. scharakteryzowanie postaci
dialektyzacja	słownictwo typowe dla danego dialektu, np. nazwy strojów, potraw; odpowiednia fleksja i składnia	charakterystyka bohaterów, także zbiorowych
pastisz	wyolbrzymienie cech innego utworu	przeważnie: żart
parodia	naśladowanie cech innego dzieła, by je wykpić i ośmieszyć	funkcja satyryczna

STYLE WYPOWIEDZI ZE WZGLĘDU NA CEL – FUNKCJONALNE	
PODZIAŁ	**OPIS**
potoczny	język podobny do mówionego, słownictwo o nacechowaniu emocjonalnym, urwane zdania, pytania, równoważniki zdań, wykrzyknienia
naukowy	słownictwo charakterystyczne dla danej dziedziny wiedzy, terminy naukowe, definicje, zdania zazwyczaj podrzędnie złożone
popularno-naukowy	odmiana stylu naukowego, ale język przystępniejszy dla zwykłego odbiorcy
publicystyczny	język komunikatywny i obrazowy m.in. dzięki związkom frazeologicznym, porównaniom i urozmaiconej składni; słownictwo z różnych dziedzin wiedzy
urzędowy	treść zwięzła, ujęta schematycznie, często w formie punktów; nadawca zwraca się bezosobowo do odbiorcy, stosuje czasowniki w stronie biernej, zdania bezpodmiotowe, charakterystyczne formuły; przywoływane są przepisy prawne, powołuje się na odpowiednie paragrafy ustaw itp.
artystyczny	bogate i obrazowe słownictwo, stosuje się liczne środki stylistyczne; styl zróżnicowany w zależności od gatunku literackiego, stylu epoki i autora
retoryczny	język kwiecisty i obrazowy, podniosły styl, stosuje się wiele środków wzmacniających ekspresję

Związki frazeologiczne

- Związek frazeologiczny (frazeologizm) to utarte połączenie dwóch lub więcej wyrazów, którego znaczenie nie jest dosłowne i nie wynika ze znaczenia poszczególnych wyrazów, lecz jest zwyczajowo utrwalone w języku.
- Poniższe dwie tabele przedstawiają podziały związków frazeologicznych:

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA STOPIEŃ ŁĄCZLIWOŚCI		
RODZAJ	**DEFINICJA**	**PRZYKŁAD**
związki stałe (idiomy)	ich skład jest nienaruszalny, zmiana powoduje błąd frazeologiczny i utratę sensu	łabędzi śpiew
związki łączliwe	wyrazy nie są ściśle powiązane, można wymienić któryś element	odnieść zwycięstwo, odnieść sukces
związki luźne	wyrazy nie są ze sobą związane na stałe	murowany dom, dom nad rzeką

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA BUDOWĘ GRAMATYCZNĄ		
RODZAJ	**DEFINICJA**	**PRZYKŁAD**
wyrażenia	· związki wyrazowe bez czasownika	pies ogrodnika
zwroty	· związki wyrazowe zawierające czasownik	unieść się honorem
frazy	· połączenia wyrazów o budowie zdania lub równoważnika zdania · przysłowia i sentencje · skrzydlate słowa	klamka zapadła, co rok to prorok, przyjaźń nie wymaga słów

ŹRÓDŁA ZWIĄZKÓW FRAZEOLOGICZNYCH	
POCHODZENIE	**PRZYKŁADOWE ZWIĄZKI**
Biblia	egipskie ciemności – absolutna ciemność; hiobowe wieści – smutne, tragiczne wieści; manna z nieba – niespodziewany dar, pomoc (zwykle niezasłużona); plagi egipskie – nieszczęścia; salomonowy wyrok – mądry, sprawiedliwy wyrok; umywać ręce – zrzucać z siebie odpowiedzialność;
mitologia	jabłko niezgody – źródło sporów; nić Ariadny – wskazówka, pomoc; pięta Achillesa – słaba strona; puszka Pandory – źródło nieszczęść, chorób, kłopotów; stajnia Augiasza – bałagan, bezład
historia i literatura	być albo nie być – rozterka, konieczność dokonania wyboru; dantejskie sceny – sceny drastyczne, okrutne; kości zostały rzucone – nieodwracalna decyzja; polegać jak na Zawiszy – ufać komuś całkowicie; pójść do Canossy – upokorzyć się, przyznać do błędu; pyrrusowe zwycięstwo – sukces okupiony wielkimi stratami; z tarczą lub na tarczy – zwyciężyć lub zginąć
życie codzienne	grać na nerwach – denerwować kogoś; nabrać wody w usta – milczeć, nie chcieć się wypowiadać; obiecywać gruszki na wierzbie – obiecywać rzeczy niemożliwe do spełnienia; porywać się z motyką na słońce – zamierzać dokonać czegoś niemożliwego

CZĘŚCI MOWY

ODMIENNE CZĘŚCI MOWY

- czasownik
- rzeczownik i zaimek rzeczowny
- przymiotnik i zaimek przymiotny
- liczebnik i zaimek liczebny

NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY

- przysłówek i zaimek przysłowny
- przyimek
- spójnik
- partykuła
- wykrzyknik

Odmienne części mowy

ODMIENNE CZĘŚCI MOWY			
CZĘŚCI MOWY	**ZASTOSOWANIE**	**ODMIANA**	**FUNKCJA W ZDANIU**
rzeczownik	nazywa rzeczy, osoby, miejsca, rośliny, zwierzęta, zjawiska i pojęcia abstrakcyjne	• przez przypadki i liczby (podlega **deklinacji**) • stały rodzaj	podmiot; także: dopełnienie, przydawka, okolicznik, orzecznik w orzeczeniu imiennym
czasownik	nazywa czynności i stany	• przez: osoby, liczby, rodzaje, tryby i czasy (podlega **koniugacji**) • określa się stronę i aspekt	orzeczenie (orzeczenie czasownikowe i łącznik w orzeczeniu imiennym); także: dopełnienie i podmiot
przymiotnik	nazywa cechy istot żywych, przedmiotów i pojęć abstrakcyjnych; jest określeniem rzeczownika	• przez przypadki, liczby i rodzaje (dostosowuje formę do określanego rzeczownika) • podlega **stopniowaniu** (nie stopniujemy przymiotników, które nazywają stałą cechę, np.: roczny, drewniany)	przydawka; także: podmiot i orzecznik w orzeczeniu imiennym

ODMIENNE CZĘŚCI MOWY			
CZĘŚCI MOWY	**ZASTOSOWANIE**	**ODMIANA**	**FUNKCJA W ZDANIU**
liczebnik	oznacza liczbę, ilość lub kolejność	• przez **przypadki** (z wyjątkiem liczebników pół i półtora), liczby i rodzaje	podmiot, przydawka, dopełnienie, orzecznik w orzeczeniu imiennym
zaimek	zastępuje inne części mowy: rzeczownik, przymiotnik, liczebnik, przysłówek	• odmiana zaimka zależy od tego, jaką część mowy zastępuje • zaimek przysłowny jest nieodmienny	w zależności od tego, jaką część mowy zastępuje

Odmienne części mowy – rzeczownik

ODMIANA RZECZOWNIKÓW		PRZYKŁAD	
PRZYPADEK	**PYTANIE**	**L. POJEDYNCZA**	**L. MNOGA**
Mianownik	kto? co?	nóż	noże
Dopełniacz	kogo? czego? (nie ma)	noża	noży
Celownik	komu? czemu? (się przyglądam)	nożowi	nożom
Biernik	kogo? co? (widzę)	nóż	noże
Narzędnik	z kim? z czym? (idę)	nożem	nożami
Miejscownik	o kim? o czym? (mówię)	nożu	nożach
Wołacz	o!	nożu	noże

ELEMENTY DEKLINACJI		
TERMIN	**DEFINICJA**	**PRZYKŁAD**
temat	część wyrazu, która pozostaje po oddzieleniu końcówki	książka – temat: książk-
końcówka	część wyrazu ulegająca zmianie podczas odmiany przez przypadki	książka – końcówka: -a
oboczność	wymiana głosek w temacie podczas odmiany	książce – temat: książc-; końcówka: -e; oboczność: k:c

RZECZOWNIKI O NIETYPOWEJ ODMIANIE	
CECHA	**PRZYKŁAD**
występujące tylko w liczbie pojedynczej	młodzież, gniew
odmienne tylko w liczbie mnogiej	trofeum, gimnazjum
mające różne tematy w liczbie pojedynczej i mnogiej	rok – lata, człowiek – ludzie
odmieniające się różnie w liczbie mnogiej w zależności od znaczenia	oko, ucho
mające dwie dopuszczalne formy odmiany	ręka, oko
mające formę dawnej liczby podwójnej	skrzypce, plecy
odmieniające się jak przymiotniki	służący, poborowy
nieodmienne	menu, kiwi

Odmienne części mowy – czasownik

- Odmiana czasowników przez rodzaje:

liczba pojedyncza
- męski – rósł, mógłby
- żeński – rosła, mogłaby
- nijaki – rosło, mogłoby

liczba mnoga
- męskoosobowy – rośli, mogliby
- niemęskoosobowy – rosły, mogłyby

TRYBY CZASOWNIKÓW		
PODZIAŁ	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
oznajmujący (orzekający)	• występuje we wszystkich czasach: teraźniejszym, przeszłym, przyszłym (prostym i złożonym)	• piszę, pisał, będziesz pisał, napiszesz
przypuszczający	• odmienia się przez liczby i rodzaje	• pisałaby, pisalibyśmy
rozkazujący	• formy proste • formy złożone	• pisz • niech napisze

STRONY CZASOWNIKÓW		
PODZIAŁ	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
czynna	podmiot jest wykonawcą czynności	gotuję
bierna	podmiot podlega czynności (czasowniki mające stronę bierną - przechodnie; czasowniki niemające strony biernej - nieprzechodnie, np. iść)	jest gotowana
zwrotna	podmiot jest jednocześnie wykonawcą czynności i jej odbiorcą	gotować się

ASPEKTY CZASOWNIKÓW		
PODZIAŁ	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
niedokonany	• nazywa czynność, która nie została zakończona, trwa lub będzie trwać w przyszłości	tańczyć
dokonany	• nazywa czynność, która się zakończyła lub zakończy się w przyszłości • nie występuje w czasie teraźniejszym	zatańczyć

FORMY NIEOSOBOWE		
PODZIAŁ	**CECHA**	**PRZYKŁAD**
bezokolicznik	podstawowa forma czasownika zakończona na -ć lub -c	latać, wlec
formy zakończone na -no, -to	nieosobowe konstrukcje w czasie przeszłym	mówiono, zdjęto
imiesłowy	imiesłowy czynne i bierne są odmienne, odmieniają się według deklinacji przymiotnikowej	czytającego, przeczytanemu

◆ Poniższa tabela prezentuje przykłady imiesłowów:

CZASOWNIK W FORMIE PODSTAWOWEJ	IMIESŁÓW PRZYMIOTNIKOWY		IMIESŁÓW PRZYSŁÓWKOWY	
	CZYNNY	**BIERNY**	**WSPÓŁCZESNY**	**UPRZEDNI**
czytać	czytający	czytany	czytając	–
przeczytać	–	przeczytany	–	przeczytawszy
iść	idący	–	idąc	–

Odmienne części mowy – przymiotnik

- Odmiana przymiotników przez rodzaje:

liczba pojedyncza	liczba mnoga
• męski – zielony • żeński – zielona • nijaki – zielone	• męskoosobowy – czerwoni • niemęskoosobowy – czerwone

- Poniższa tabela prezentuje przykłady stopniowania przymiotników:

STOPNIOWANIE PRZYMIOTNIKÓW			
PODZIAŁ	**STOPIEŃ RÓWNY**	**STOPIEŃ WYŻSZY**	**STOPIEŃ NAJWYŻSZY**
proste regularne	gruby	grubszy	najgrubszy
proste nieregularne	zły	gorszy	najgorszy
opisowe	śliski	bardziej śliski	najbardziej śliski

Odmienne części mowy – liczebnik

- Odmiana liczebników przez rodzaje:

liczba pojedyncza	liczba mnoga
• męski – jeden • żeński – jedna • nijaki – jedno	• męskoosobowy – dwóch • niemęskoosobowy – dwoje

- Liczebniki dzielimy ze względu na ich budowę lub znaczenie:

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA BUDOWĘ	
RODZAJ	**PRZYKŁAD**
proste	cztery, sześć
złożone	pięćdziesiąt trzy

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA ZNACZENIE	
RODZAJ	**PRZYKŁAD**
główne	pięć, sto
porządkowe	siódmy, dwunasta
zbiorowe	troje
ułamkowe	ćwierć
mnożne	podwójny
nieokreślone	kilkanaście

ODMIANA TRUDNIEJSZYCH LICZEBNIKÓW	
LICZEBNIK	**PRZYKŁADY**
zero	co? zero; czego? zera; czemu? zeru; co? zero; z czym? zerem; o czym? zerze
jeden	**rodzaj męski:** jeden kot; **rodzaj żeński:** jedna kotka; **rodzaj nijaki:** jedno kocię
dwa	**rodzaj męski:** co? dwa psy; czego? dwóch/dwu psów; czemu? dwóm/dwom/dwu psom; z czym? dwoma/dwu psami; o czym? dwóch/dwu psach **rodzaj żeński:** z kim? dwoma/dwiema kobietami
cztery	kto, kogo, co? cztery kobiety/koty/dania, czterech mężczyzn
sześć	(nie ma) sześciu kobiet/mężczyzn, sześciorga dzieci
trzydzieści, czterdzieści	kto, kogo, co? trzydziestu, czterdziestu mężczyzn, trzydzieści, czterdzieści kobiet/kotów/dań
tysiąc	czego? tysiąca złotych; komu? czemu? tysiącowi (kogo, czego? ludzi)

Odmienne części mowy – zaimek

- Zaimki dzielimy ze względu na znaczenie lub ze względu na to, jaką część mowy zastępują:

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA TO, JAKĄ CZĘŚĆ MOWY ZASTĘPUJĄ		
ZAIMEK	**PRZYKŁAD**	**FUNKCJA W ZDANIU**
rzeczowny	nic, co, kto, nikt	podmiot, dopełnienie, orzecznik w orzeczeniu imiennym
przymiotny	czyj, jaki, swój, każdy	przydawka, orzecznik w orzeczeniu imiennym
liczebny	trochę, mało	przydawka
przysłowny	tam, tędy, zawsze	okolicznik

PODZIAŁ ZAIMKÓW ZE WZGLĘDU NA ZNACZENIE	
ZAIMEK	**PRZYKŁAD**
osobowe	ja, ty, on, mnie, mi, jego, go
pytające	kto? co? kogo? czego? jaki? czyj? ile? jak? gdzie? kiedy?
wskazujące	ten, ta, to, ów, tyle, tutaj
dzierżawcze	mój, twój, jego, jej, nasz, wasz, ich
nieokreślone	ktoś, coś, czyjś, ileś, iluś, gdzieś, kiedyś
przeczące	nikt, nic, niczyj, żaden, nigdy, nigdzie
względne	kto, co, który, jaki, ile, jak, gdzie, kiedy
zwrotny	się

Nieodmienne części mowy

NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY		
CZĘŚĆ MOWY	**CHARAKTERYSTYKA**	**FUNKCJA W ZDANIU**
przysłówek	oznacza okoliczności wykonywania czynności: sposób, miejsce i czas	okolicznik i orzecznik w orzeczeniu imiennym
przyimek	niesamodzielna część mowy	w połączeniu z rzeczownikiem tworzy wyrażenie przyimkowe, może łączyć się też z przysłówkiem, liczebnikiem i zaimkami
spójnik	niesamodzielna część mowy	łączy wyrazy w zdaniu i zdania składowe w zdaniach złożonych
partykuła	niesamodzielna część mowy	modyfikuje znaczenie wyrazu lub wypowiedzi
wykrzyknik	samodzielna część mowy	nie wchodzi w związki składniowe z innymi wyrazami

Nieodmienne części mowy – przysłówek

- Przysłówki odprzymiotnikowe stopniują się tak samo jak przymiotniki, od których pochodzą.

STOPNIOWANIE PRZYSŁÓWKÓW			
STOPNIOWANIE	**STOPIEŃ RÓWNY**	**STOPIEŃ WYŻSZY**	**STOPIEŃ NAJWYŻSZY**
proste regularne	prosto	prościej	najprościej
proste nieregularne	dobrze	lepiej	nalepiej
opisowe	gorzko	bardziej gorzko	najbardziej gorzko

- Uwaga! Stopniowaniu nie podlegają przysłówki niepochodzące od przymiotników, np. wczoraj, teraz, bardzo.

Nieodmienne części mowy – przyimek

PODZIAŁ PRZYIMKÓW	
RODZAJ	**PRZYKŁAD**
proste	o, w, na, pod, przy
złożone	spomiędzy, spośród, sponad

Nieodmienne części mowy – spójnik

PODZIAŁ SPÓJNIKÓW	
RODZAJ	**PRZYKŁAD**
współrzędne	i, oraz, albo, lub, więc, zatem, dlatego, lecz, ale
podrzędne	że, gdy, bo, gdyż, ponieważ, aby, żeby

ZASADY STAWIANIA PRZECINKÓW PRZED SPÓJNIKAMI	
ZASADA	**SPÓJNIKI**
nie oddzielamy przecinkiem (chyba że się powtarzają)	i, oraz, ani, ni, albo, lub, czy, bądź
stawiamy przecinek przed spójnikami podrzędnymi oraz niektórymi współrzędnymi	ale, lecz, jednak, zaś, natomiast, więc, zatem, toteż, dlatego

Nieodmienne części mowy – partykuła

STOSOWANIE PARTYKUŁY		
FUNKCJA PARTYKUŁY	**PARTYKUŁA**	**PRZYKŁAD**
zaprzeczenia	nie, ani	Nie lubię kaszy ani makaronu.
potwierdzenia	tak	Tak, pójdę z tobą.
wzmocnienia wypowiedzi	-że, -ż, no	Któż to wie? Chodź no tu!
zapytania	czy	Czy już skończyłeś?
przypuszczenia	by, chyba	Chyba będzie dziś padać.
rozkazu	niech	Niech pani podejdzie.

Nieodmienne części mowy – wykrzyknik

STOSOWANIE WYKRZYKNIKÓW	
FUNKCJA WYKRZYKNIKA	**PRZYKŁAD**
wyrażanie emocji i uczuć	ej, tfu, rany, super
wydawanie rozkazu	wynocha, sio
naśladowanie dźwięków	hi-hi, he-he, szast-prast, hop
nawoływanie, pozdrowienie	hej, halo

ROZBIÓR GRAMATYCZNY ZDANIA

- Rozbiór gramatyczny zdania to opisanie form gramatycznych wszystkich wyrazów występujących w zdaniu.

PRZYKŁAD ROZBIORU GRAMATYCZNEGO	
Moja najlepsza koleżanka wygrała pierwszą nagrodę w konkursie.	
WYRAZ	**OKREŚLENIE FORM GRAMATYCZNYCH**
Moja	zaimek przymiotny, M, l.p., r.ż.
najlepsza	przymiotnik, stopień najwyższy, M, l.p., r.ż.
koleżanka	rzeczownik, M, l.p., r.ż.
wygrała	czasownik, 3 os., l.p., r.ż., tryb oznajmujący, cz. przeszły, str. czynna, aspekt dokonany
pierwszą	liczebnik porządkowy, B, l.p., r.ż.
nagrodę	rzeczownik, B, l.p., r.ż.
w	przyimek prosty
konkursie	Msc., l.p., r.m.

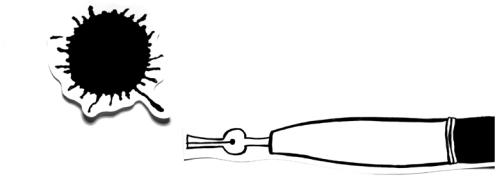

CZĘŚCI ZDANIA

CHARAKTERYSTYKA CZĘŚCI ZDANIA		
PODZIAŁ	**OPIS**	**ODPOWIADA NA PYTANIA**
orzeczenie	nazywa czynność lub stan, w jakim znajduje się podmiot	co robi? co się z nim dzieje? w jakim jest stanie?
podmiot	wykonawca czynności	kto? co?
przydawka	określenie rzeczownika	jaki? który? czyj? ile?
dopełnienie	określenie czasownika	przypadków zależnych, czyli oprócz mianownika
okolicznik	określenie czasownika (przymiotnika, przysłówka)	gdzie? skąd? kiedy? jak długo? jak często? jak? jak bardzo? ile? dlaczego? po co? pod jakim warunkiem? mimo czego?

Orzeczenie

RODZAJE ORZECZEŃ		
PODZIAŁ	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
orzeczenie czasownikowe	czasownik w formie osobowej	Zosia wzięła książkę.
orzeczenie imienne	składa się z **łącznika** (być, stać się, zostać, okazać się w formie osobowej) i **orzecznika** (rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, przysłówka, zaimka, imiesłowu przymiotnikowego)	Jacek jest nauczycielem. Ojciec stał się despotyczny.

Podmiot

RODZAJE PODMIOTÓW		
PODZIAŁ	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
gramatyczny	w mianowniku	Drzewo kwitnie.
logiczny	w dopełniaczu	W sklepie nie ma zapałek.
szeregowy	w mianowniku lub dopełniaczu	Antek i Adam budują makietę.
domyślny	–	Spóźniły się. (one)

- Zdania bezpodmiotowe to np. Zburzono mur; Mówi się; Grzmi; Nie warto dyskutować.

SPOSOBY WYRAŻANIA PODMIOTU	
CZĘŚĆ MOWY	**PRZYKŁAD**
rzeczownikiem	Konie pasą się na łące.
zaimkiem rzeczownym	Ja to zrobię.
przymiotnikiem	Najsłabsi są na końcu.
zaimkiem przymiotnym	Ten jest najlepszy.
liczebnikiem	Ostatni będą pierwszymi.
imiesłowem przymiotnikowym	Biegnący dostał zadyszki.
czasownikiem w bezokoliczniku	Czytać ze zrozumieniem niewielu potrafi.

Przydawka

RODZAJE PRZYDAWEK	
PODZIAŁ	**PRZYKŁAD**
przymiotna	żółty szalik
liczebna	trzy siostry
rzeczowna	morze Bałtyk
dopełniaczowa	córka Marii
przyimkowa	spodnie z kantem

Dopełnienie

RODZAJE DOPEŁNIEŃ		
PODZIAŁ	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
dopełnienie bliższe	po przekształceniu zdania na stronę bierną staje się podmiotem	Piotr przyniósł siostrze kota. – Kot został przyniesiony siostrze przez Piotra.
dopełnienie dalsze	zawsze jest dopełnieniem	Listonosz przyniósł mamie paczkę – Paczka została przyniesiona mamie przez listonosza.

SPOSOBY WYRAŻANIA DOPEŁNIENIA	
CZĘŚĆ MOWY	**PRZYKŁAD**
rzeczownik	Zjadł obiad.
zaimek rzeczowny	Zrób mi herbatę.
czasownik w bezokoliczniku	Zamierzam schudnąć.

Okolicznik

RODZAJE OKOLICZNIKÓW		
PODZIAŁ	**ODPOWIADA NA PYTANIE**	**PRZYKŁAD**
sposobu	jak? w jaki sposób?	Narzekała głośno.
czasu	kiedy?	Jeździł tam przed laty.
miejsca	gdzie? skąd? dokąd?	Wyjeżdżam z Polski.
celu	po co? w jakim celu?	Przypominamy ku przestrodze.
przyczyny	dlaczego?	Prąd wyłączono z powodu awarii.
przyzwolenia	mimo co? mimo czego?	Wyszła wbrew zakazowi.
warunku	pod jakim warunkiem?	Zadzwonię w razie spóźnienia.
stopnia i miary	jak bardzo? jak często? jak długo? ile razy?	Żałuję trochę, że nie mam wolnego czasu pod dostatkiem.

ROZBIÓR LOGICZNY ZDANIA

- Rozbiór logiczny zdania polega na przedstawieniu w formie wykresu zależności między wyrazami.
- Części zdania wiążą się ze sobą, tworząc związki.

ZWIĄZKI MIĘDZY CZĘŚCIAMI ZDANIA			
PODZIAŁ		**CHARAKTERYSTYKA**	**PRZYKŁAD**
główny		pomiędzy podmiotem i orzeczeniem	Telefon dzwoni.
poboczne	zgody	wyrazy zgadzają się ze sobą np. pod względem liczby, rodzaju, przypadku	wełniana spódnica, kolor zielony
	rządu	wyraz nadrzędny rządzi formą wyrazu podrzędnego	zjadł sernik, buty dziecka, chodnik w paski
	przynależności	formy wyrazów nie są od siebie zależne	jeżdżę ostrożnie, pójdźmy do lasu

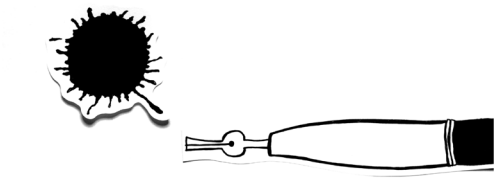

RODZAJE WYPOWIEDZEŃ

RODZAJE WYPOWIEDZEŃ ZE WZGLĘDU NA BUDOWĘ	
PODZIAŁ	**OPIS**
zdanie	wypowiedzenie zawierające osobową formę czasownika
równoważnik zdania	wypowiedzenie niezawierające osobowej formy czasownika

- Zdania dzieli się ze względu na ich konstrukcję lub ze względu na cel wypowiedzi:

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA CEL WYPOWIEDZI	
ZDANIE	**PRZYKŁAD**
oznajmujące	Mam ochotę na ciastko.
pytające	Gdzie jedziesz?
rozkazujące	Przynieś zeszyt.
wykrzyknikowe	Wygrałam bilety!

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA KONSTRUKCJĘ		
ZDANIE	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
pojedyncze	zawiera jedno orzeczenie	Umyłam okno.
złożone	zawiera co najmniej dwa orzeczenia	Pije kawę i czyta gazetę.

Zdanie pojedyncze

PODZIAŁ ZDAŃ POJEDYNCZYCH		
ZDANIE	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
nierozwinięte	niezawierające określeń	Ptak śpiewa.
rozwinięte	zawierające określenia	Ostatnio po Warszawie jeżdżę tylko komunikacją miejską.

Zdanie złożone

PODZIAŁ ZDAŃ ZŁOŻONYCH		
ZDANIE	**RODZAJ**	**PRZYKŁAD**
współrzędnie złożone (rozpoznaje się je dzięki spójnikom)	**łączne:** i, oraz lub połączone bezspójnikowo	Śpiewałam i tańczyłam do białego rana. — … —
	rozłączne: albo, lub, czy	Pojadę tramwajem albo pójdę pieszo. ——<…>——
	przeciwstawne: ale, lecz, a, jednak, zaś, natomiast	Widziałem ją, ale nie rozmawialiśmy. ——>…<——
	wynikowe: więc, zatem, toteż, dlatego	Przeczytałam książkę, więc mogę ci ją już pożyczyć. ——>…>——
podrzędnie złożone (rozpoznaje się je dzięki charakterystycznym pytaniom)	**podmiotowe:** kto? co?	Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada.
	orzecznikowe: jaki jest? kim jest?	Wynik nie był taki, na jaki liczył.
	dopełnieniowe: odpowiada na pytania przypadków zależnych, oprócz mianownika	Poproś ją, żeby przyszła.
	okolicznikowe	

- Poniższa tabela prezentuje zdania złożone podrzędnie okolicznikowe:

PODZIAŁ ZDAŃ OKOLICZNIKOWYCH		
RODZAJ	**PYTANIE, NA KTÓRE ODPOWIADA**	**PRZYKŁAD**
czasu	kiedy?	Gdy zaczęło padać, wyjął parasol.
miejsca	gdzie? którędy?	Schował się tam, gdzie nikt nie chodzi.
przyczyny	dlaczego?	Spektakl odwołano, gdyż aktor się rozchorował.

PODZIAŁ ZDAŃ OKOLICZNIKOWYCH		
RODZAJ	**PYTANIE, NA KTÓRE ODPOWIADA**	**PRZYKŁAD**
sposobu	jak? w jaki sposób?	Powiem to tak, jak mi serce podpowiada.
celu	po co?	Biorę dużo zleceń, żeby kupić nowy telefon.
warunku	pod jakim warunkiem?	Jeśli będę mieć czas, zadzwonię.
przyzwolenia	mimo co?	Zjem to, mimo że jest nieświeże.
stopnia i miary	jak bardzo?	Ala była tak wzruszona, że łzy lały się jej strumieniem.

Wykres zdania podrzędnie złożonego

PRZYKŁADY WYKRESÓW ZDAŃ PODRZĘDNIE ZŁOŻONYCH		
SYTUACJA	**PRZYKŁAD**	**WYKRES**
zdanie pierwsze jest zdaniem nadrzędnym	Wyszłam z domu, gdy się ściemniło.	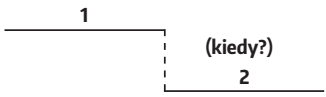
zdanie pierwsze jest zdaniem podrzędnym	Gdy się ściemniło, wyszłam z domu.	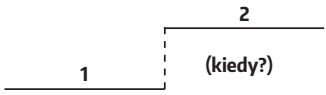
w skład zdania złożonego wchodzi imiesłowowy równoważnik zdania	Słucham audiobooka, spacerując po parku.	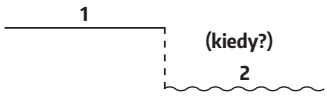
	Spacerując po parku, słucham audiobooka.	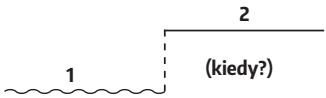
zdanie podrzędne jest wtrącone między dwie części zdania nadrzędnego	Pociąg, którym jechałam, spóźnił się.	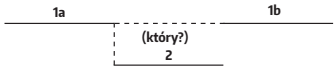

PRZYKŁADY WYKRESÓW ZDAŃ PODRZĘDNIE ZŁOŻONYCH		
SYTUACJA	**PRZYKŁAD**	**WYKRES**
imiesłowowy równoważnik zdania jest wtrącony między dwie części zdania nadrzędnego	Adam, siedząc na motorze, przecierał okulary.	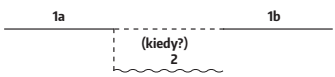

- Zdanie podrzędne można zastąpić równoważnikiem zdania tylko wtedy, gdy w obu zdaniach składowych występuje ten sam podmiot, np.: „Kiedy jechałam pociągiem, obserwowałam krajobraz". W obu zdaniach składowych jest podmiot (ja) – „Jadąc pociągiem, obserwowałam krajobraz".
- Jeśli są różne podmioty, nie można zastąpić zdania podrzędnego równoważnikiem zdania, np.: „Kiedy jechałam pociągiem, zaczęło prażyć słońce". Po zamianie powstałoby niepoprawne zdanie: „Jadąc pociągiem, zaczęło prażyć słońce".

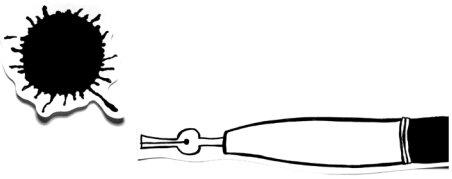

SŁOWOTWÓRSTWO

- Słowotwórstwo zajmuje się budową wyrazów oraz opisuje sposoby powstawania nowych wyrazów w języku.

Budowa wyrazu

TYPY WYRAZÓW		
WYRAZY	**PODZIAŁ**	**PRZYKŁAD**
proste	niepodzielne słowotwórczo	kwiat
	podzielne słowotwórczo	kwiatek
złożone	złożenia	listonosz
	zrosty	Wielkanoc
	zestawienia	artysta malarz

- Wyraz podzielny słowotwórczo jest **wyrazem pochodnym**, który powstaje od **wyrazu podstawowego.** Składa się z **podstawy słowotwórczej** i **formantu.**

NAJWAŻNIEJSZE TERMINY		
TERMIN	**DEFINICJA**	**PRZYKŁAD**
podstawa słowotwórcza	część wyrazu, która powtarza się w wyrazie podstawowym i wyrazie pochodnym	bój
formant	część wyrazu, za pomocą której tworzy się wyraz pochodny	bojowy
oboczność	wymiana głosek w podstawie słowotwórczej	bój – bojowy; oboczność ó:o

RODZAJE FORMANTÓW			
PRZEDROSTKOWY	**PRZYROSTKOWY**	**WROSTKOWY**	**ZEROWY**
do-robić prze-głosować	upiecz-ony siatkar-ski	rdzaw-o-brązowy dw-u-ramienny	wystrój–ø ciąg–ø

Rodzina wyrazów

- W rodzinie wyrazów wyróżnia się wspólny **rdzeń**, w którym mogą zachodzić **oboczności**.

RODZAJE OBOCZNOŚCI	
TYP	**PRZYKŁAD**
samogłoskowe	wór - worek ó:o; świecić - światło e:a
spółgłoskowe	kąt - kącik t:ci; duch - duszek ch:sz

POWSTAWANIE WYRAZÓW ZŁOŻONYCH			
RODZAJ	**DEFINICJA**	**ODMIANA**	**PRZYKŁAD**
złożenia	połączenie wrostkiem -o-, -u-, -y-, -i- dwóch lub więcej podstaw słowotwórczych	odmienny tylko drugi człon	łamigłówka, jasnozielony, cienkopis, energooszczędny
zrosty	połączenie wyrazów bez wrostka	odmienny tylko drugi człon lub odmienne oba człony	Rzeczpospolita, dobranoc, karygodny, pięćset
zestawienia	związek dwóch lub więcej wyrazów, które stanowią całość znaczeniową	każdy człon może się odmieniać	woda toaletowa, Bielsk Podlaski, Adam Mickiewicz

Skróty

- Skróty tworzy się poprzez skrócenie wyrazu lub wyrażenia.

SKRÓT Z KROPKĄ CZY BEZ KROPKI?		
PODZIAŁ	**REGUŁA**	**PRZYKŁAD**
z kropką	odrzuca się końcowy fragment wyrazu	• inżynier - inż.
	skrót występuje w przypadku zależnym	• doktora – dr. albo dra
	skracając nazwę wielowyrazową, stawia się kropkę po całym skrócie lub po każdym elemencie, gdy drugi lub kolejny wyraz zaczyna się samogłoską	• i tym podobne – itp. • przed naszą erą – p.n.e.
bez kropki	skrót kończy się ostatnią literą skracanego wyrazu	• numer - nr
	skróty jednostek miar i wag	• kilogram - kg
	skróty nazw polskich jednostek monetarnych	• grosz - gr
	symbole matematyczne, chemiczne, fizyczne	• cosinus - cos • złoto - Au • siła - F

Skrótowce

- Skrótowce powstają w wyniku skrócenia wyrażenia składającego się z dwóch lub więcej wyrazów.

RODZAJE SKRÓTOWCÓW		
PODZIAŁ	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
głoskowce	zbudowane z pierwszych głosek wyrazów wchodzących w skład nazwy	Najwyższa Izba Kontroli – NIK; czyta się „nik"
literowce	zbudowane z pierwszych liter wyrazów wchodzących w skład nazwy	Organizacja Narodów Zjednoczonych – ONZ; czyta się „oenzet"
sylabowce	zbudowane z grupy głosek (najczęściej sylab) wchodzących w skład nazwy	Państwowa Fabryka Wagonów – Pafawag
skrótowce mieszane	łączą dwa lub trzy sposoby tworzenia skrótowców	Międzynarodowy Komitet Olimpijski – MKOl; czyta się „emkaol"

FONETYKA

- Fonetyka to dział językoznawstwa zajmujący się badaniem dźwięków mowy, np. sposobu ich powstawania.

NARZĄDY MOWY	
PODZIAŁ	**NARZĄD**
ruchome	wargi, dolna szczęka, język, wiązadła głosowe (struny głosowe), podniebienie miękkie zakończone języczkiem
nieruchome	zęby, dziąsła, podniebienie twarde

NARZĄDY MOWY

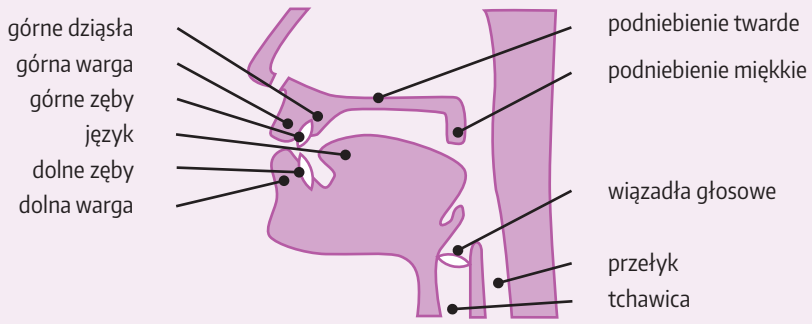

JAK POWSTAJĄ GŁOSKI	
RODZAJ GŁOSEK	**OPIS POWSTAWANIA**
dźwięczne	· wiązadła są zsunięte · strumień powietrza, który wydobywa się z płuc, uderza je i wprawia w drgania
bezdźwięczne	· wiązadła głosowe są rozsunięte · powietrze przepływa swobodnie
ustne	· języczek podniebienia miękkiego jest uniesiony · powietrze przepływa przez jamę ustną
nosowe	· języczek podniebienia miękkiego opuszczony · powietrze wydobywa się częściowo przez nos

Głoski

KLASYFIKACJA GŁOSEK		
TYP	**PODZIAŁ**	**PRZYKŁAD**
samogłoski	ustne	a, o, u, e, y, i
	nosowe	ą, ę
spółgłoski	dźwięczne	b, d, g, ż, ź, w, z, dz, dż, m, n, r, l, ł, h
	bezdźwięczne	p, t, k, sz, ś, f, s, dź, cz, ch
	nosowe	m, m', n, n'
	ustne	wszystkie pozostałe
	twarde	s, z, n, p, b, sz, ż, cz, dż
	miękkie	ć, dź, ś, ź, ń

- Miękkość spółgłosek pojawia się też w sąsiedztwie głoski i, np. niosę.
- Wszystkie samogłoski są dźwięczne.

Zjawiska fonetyczne

- Spółgłoski, które znajdują się obok siebie, mają wpływ na swoje brzmienie.
- Najczęściej dochodzi do **upodobnienia** pod względem dźwięczności.

PODZIAŁ UPODOBNIEŃ		
KRYTERIA	**RODZAJ**	**PRZYKŁAD**
kierunek upodobnienia	postępowe	[sz] KRZAK →
	wsteczne	[t] [ź] PODCZAS ← PROŚBA ←
skutek oddziaływania	ubezdźwięcznienia	[f] [f] OTWIERAĆ → WSTECZNY ←
	udźwięcznienia	[ź] PROŚBA ←

PODZIAŁ UPODOBNIEŃ		
KRYTERIA	**RODZAJ**	**PRZYKŁAD**
miejsce zjawiska	wewnątrzwyrazowe	[s] ROZTERKA ←
	międzywyrazowe	[t] PRĄD STAŁY ←

- Ubezdźwięcznienie zachodzi też na końcu wyrazu (w wygłosie), gdyż głoski dźwięczne kończące wyraz są wymawiane bezdźwięcznie, np. POWÓZ [s].

WARTO ZAPAMIĘTAĆ	
ubezdźwięcznienie postępowe wewnątrzwyrazowe	dotyczy tylko spółgłosek: w, rz
ubezdźwięcznienie postępowe międzywyrazowe	nie zachodzi
udźwięcznienie postępowe wewnątrzwyrazowe	nie zachodzi
udźwięcznienie postępowe międzywyrazowe	nie zachodzi
uproszczenie grupy spółgłoskowej	polega na opuszczeniu głosek podczas wymawiania grupy spółgłoskowej, np. JABŁKO → [JAPKO] KRAKOWSKI → [KRAKOSKI] PIERWSZY → [PIERSZY]

Akcent

- Akcent wyrazowy polega na tym, że jedną z sylab w danym wyrazie wymawia się silniej.
- W języku polskim akcent jest stały i pada przeważnie na przedostatnią sylabę, np.: de-biu-tant.

WYJĄTKI OD AKCENTOWANIA NA PRZEDOSTATNIEJ SYLABIE		
AKCENT	**GDZIE WYSTĘPUJE**	**PRZYKŁAD**
na 3. sylabie od końca	w formach 1. i 2. osoby liczby mnogiej czasu przeszłego	ro-bi-li-śmy, od-da-li-ście
	w formach liczby pojedynczej oraz 3. osoby liczby mnogiej trybu przypuszczającego	po-sie-dzia-ła-bym, no-si-li-byś-cie
	formy liczebników od 400 do 900	sie-dem-set, o-siem-set
	w wyrazach zapożyczonych zakończonych na -yka, -ika	gramatyka, kronika
	w niektórych innych wyrazach	rzecz-pos-po-li-ta
na na 4. sylabie od końca	w formach 1. i 2. osoby liczby mnogiej trybu przypuszczającego	po-ha-ła-so-wa-li-by-śmy, zro-zu-mie-li-by-ście

NOTATKI:

Formy wypowiedzi

FORMY WYPOWIEDZI PISEMNYCH

WYPOWIEDZI PISEMNE		
FORMA	**CHARAKTERYSTYKA**	**ŚRODKI JĘZYKOWE**
charakterystyka	opisanie bohatera literackiego bądź postaci rzeczywistej – jej cech i wyglądu; przedstawienie sytuacji, w których uwidaczniają się opisane cechy	wstęp, rozwinięcie, zakończenie
curriculum vitae (CV)	przedstawienie swojej ścieżki naukowej i zawodowej	zwięzła forma, treść ujęta w punkty
życiorys	opis całego życia (nie tylko sprawy zawodowe)	forma opisowa, najczęściej nie stosuje się wypunktowań
opis	zaprezentowanie ze szczegółami wyglądu osoby, rzeczy, miejsca itp.; opisuje się też stany emocjonalne i to, co się wydarzyło	w zależności od tego, czego opis dotyczy: • jeśli postaci czy miejsca, używa się rzeczowników, przymiotników, wyrażeń porównawczych i metaforycznych; • jeśli uczuć i przebiegu zdarzeń, przeważają czasowniki i przysłówki
opowiadanie	przedstawienie ciągu zdarzeń przez pierwszo- lub trzecioosobowego narratora, przy uwzględnieniu związków przyczynowo-skutkowych między nimi	• kompozycja: wstęp, rozwinięcie, zakończenie; • swobodny język, kolokwializmy, narracja zwykle w czasie przeszłym
sprawozdanie	zrelacjonowanie zdarzeń, w których brał udział lub które widział autor	w zależności od typu sprawozdania: • reportaż – podstawowe informacje o opisywanym wydarzeniu i uczestnikach, zachowana chronologia; • recenzja – informacje o autorze i utworze, omówienie dzieła, ocena
list	wypowiedź pisemna nadawcy do adresata	• kompozycja: miejscowość i data, nagłówek, treść, formuła kończąca, podpis, ewentualnie PS - dopisek • zwroty do adresata pisze się wielką literą, np. „Cię", „Ciebie", „Tobie", „Pan", „Pani"

WYPOWIEDZI PISEMNE		
FORMA	**CHARAKTERYSTYKA**	**ŚRODKI JĘZYKOWE**
rozprawka	wypowiedź, której celem jest rozwiązanie problemu postawionego w temacie za pomocą argumentacji popartej przykładami	kompozycja: wstęp, rozwinięcie, zakończenie; należy się posługiwać precyzyjnymi sformułowaniami, wypowiedź powinna być uporządkowana i spójna
przemówienie	forma wypowiedzi ustnej, może zostać opublikowane	• apostrofa rozpoczynająca mowę i stosowana w trakcie przemawiania, pytania retoryczne, porównania, wyliczenia, hiperbola, gradacja (stopniowanie), powtórzenia (anafora), wykrzyknienia • czasowniki w trybie rozkazującym • formy 1. osoby liczby mnogiej czasowników
podanie	oficjalne pismo zawierające prośbę	język oficjalny, zawiera charakterystyczne sformułowania, np. „zwracam się z uprzejmą prośbą", „proszę o przychylne rozpatrzenie mojej prośby"
dedykacja	formuła sygnalizująca poświęcenie komuś utworu albo towarzyszący życzeniom tekst dołączony do prezentu	• indywidualnie dobrana do osoby, dla której jest przeznaczona • należy dodać nazwę miejscowości i datę
ogłoszenie	krótka forma wypowiedzi informująca o czymś bądź zachęcająca do czegoś	
zaproszenie	skłonienie kogoś do wzięcia udziału w jakimś wydarzeniu	słownictwo perswazyjne, np.: „serdecznie zapraszam", „gorąco zapraszam", „z prawdziwą przyjemnością", „z ogromną przyjemnością", „będzie nam miło gościć Państwa", „mamy zaszczyt"
recenzja	analiza i ocena dzieła sztuki, publikacji, wydarzenia kulturalnego	elementy informacyjne i oceniające

- Tematy wypracowań często formułowane są tak, że wymagają połączenia elementów charakterystycznych dla różnych typów wypowiedzi.

Charakterystyka

PLAN CHARAKTERYSTYKI	
ELEMENT	**OMÓWIENIE**
wstęp	zaprezentowanie bohatera – jak się nazywa, skąd pochodzi, kim jest, czym się zajmuje
rozwinięcie	wygląd zewnętrzny; zachowanie; sposób bycia; intelekt, zainteresowania; cechy charakteru; sytuacje, w których można zaobserwować omawiane cechy
zakończenie	własne zdanie na temat bohatera i sposobu jego ukazania

RODZAJE CHARAKTERYSTYK	
TYP	**OMÓWIENIE**
porównawcza	zestawienie dwóch postaci i wskazanie różnic i/lub podobieństw
bezpośrednia	nazwanie cech bohatera
pośrednia	przedstawienie sposobu zachowania bohatera, jego wypowiedzi, poglądów
autocharakterystyka	zaprezentowanie samego siebie

Charakterystyka porównawcza – dwa sposoby

◆ Scharakteryzowanie każdej z postaci i wyciągnięcie wniosku na temat podobieństw i różnic ukazanych dzięki temu zestawieniu.

SPOSÓB 1.	
ELEMENT	**OPIS**
wstęp	• przedstawienie obu postaci
rozwinięcie	• prezentacja cech (i sytuacji, które je potwierdzają) pierwszej postaci (+ wniosek) • prezentacja cech (i sytuacji, które je potwierdzają) drugiej postaci (+ wniosek)
zakończenie	• przedstawienie wniosku na temat podobieństw i różnic dotyczących omawianych postaci • opinia na temat przedstawianych postaci

- Wybranie kilku problemów, wobec których bohaterowie zajmowali stanowisko, i przedstawianie ich cech odnoszących się do tych sytuacji.

SPOSÓB 2.	
ELEMENT	**OPIS**
wstęp	przedstawienie obu postaci
rozwinięcie	· pierwszy problem · cechy i sytuacje dotyczącej pierwszej postaci · cechy i sytuacje dotyczące drugiej postaci · drugi problem i kolejne prezentowane w taki sam sposób jak pierwszy
zakończenie	· przedstawienie wniosku na temat podobieństw i różnic dotyczących omawianych postaci · opinia na temat przedstawianych postaci

Curriculum vitae

- CV jako zadanie egzaminacyjne może dotyczyć konkretnego bohatera literackiego i wymyślonej sytuacji, w której stara się on o pracę, np. Santiago z utworu „Stary człowiek i morze". Wówczas trzeba wykazać się znajomością szczegółów z życia bohatera i kreatywnością w ich uzupełnianiu.

CURRICULUM VITAE SANTIAGO ALVAREZA	
ELEMENT CV	**INFORMACJE**
miejsce zamieszkania	Golfsztorm, Hawana na Kubie, chata niedaleko morskiego wybrzeża
wykształcenie	niepełne podstawowe
doświadczenie zawodowe	· obecnie – łowienie ryb na własnej łodzi · w dzieciństwie – łowienie żółwi przy wybrzeżu Mostiku
umiejętności	· łowienie ryb i żółwi · obsługa łodzi · wyplatanie i naprawa sieci
zainteresowania	· łowienie ryb · baseball

Życiorys

UKŁAD TREŚCI ŻYCIORYSU	
UKŁAD	**TREŚĆ**
prawy górny róg	nazwa miejscowości i data
lewy górny róg (nieco poniżej daty)	dane osobowe (co najmniej imię, nazwisko i adres)
na środku nagłówek	„Życiorys"
treść w kolejnych akapitach	• data i miejsce urodzenia • informacje o rodzicach, rodzinie, z której piszący pochodzi • informacje o obecnej sytuacji rodzinnej (może się też znaleźć przed planami na przyszłość) • informacje o nauce – od najstarszych do najnowszych • informacje o przebiegu pracy zawodowej – od najstarszych do najnowszych • informacje o zdobytych dodatkowych kwalifikacjach – kursy, szkolenia • ewentualnie informacje o przynależności do różnych organizacji • plany na przyszłość (sposób wykorzystania kwalifikacji, obrana droga zawodowa)
prawy dolny róg	własnoręczny podpis

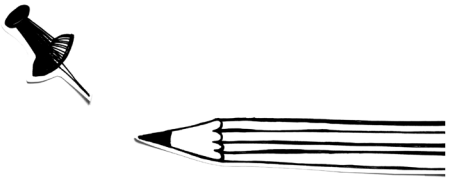

Opis

RODZAJE OPISÓW	
PODZIAŁ	**OMÓWIENIE**
statyczny	· opis osoby, rzeczy, krajobrazu, miejsca · określa się cechy, takie jak kolor, wielkość, kształt, zapach, smak · przeważają rzeczowniki, przymiotniki i przyimki, używa się porównań i metafor
dynamiczny	· opis sytuacji, przeżyć · przeważają czasowniki i przysłówki

ZRÓŻNICOWANIE OPISÓW W ZALEŻNOŚCI OD TEMATU	
TEMAT OPISU	**ELEMENTY, ŚRODKI JĘZYKOWE**
postać	· krótkie przedstawienie postaci · opis wyglądu · opinia o postaci – wrażenie, jakie postać wywołuje
przedmiot	· nazwa przedmiotu, jego przeznaczenie, umiejscowienie · cechy przedmiotu, np. wielkość, kształt, kolor, faktura · opinia o przedmiocie
dzieło sztuki, np. obraz	· tytuł dzieła, autor, czas powstania · temat, np.: portret, pejzaż, weduta, scena rodzajowa, martwa natura · kierunek w sztuce, np. impresjonizm, abstrakcjonizm, kubizm · technika, np. akwarela, grafika, fresk · poszczególne plany z uwzględnieniem rozmieszczenia elementów · interpretacja · opinia – wrażenie, jakie dzieło wywołuje · w opisie dzieła trzeba uwzględnić pojęcia z danej dziedziny sztuki
krajobraz	· rodzaj krajobrazu · pora roku i dnia · oświetlenie · zjawiska atmosferyczne (np. deszcz, tęcza, mgła) · roślinność, odgłosy przyrody · opinia – wrażenie, jakie krajobraz wywołuje
przeżycia wewnętrzne	· nazwy uczuć · liczne czasowniki i przysłówki · przedstawianie zewnętrznych przejawów uczuć, np.: mimiki, gestów, zmian wyglądu, sposobu mówienia

ZRÓŻNICOWANIE OPISÓW W ZALEŻNOŚCI OD TEMATU	
TEMAT OPISU	**ELEMENTY, ŚRODKI JĘZYKOWE**
sytuacja	• liczne czasowniki (może wystąpić mieszanie czasu teraźniejszego i przeszłego), przysłówki, wyrażenia podkreślające szybkie tempo zdarzeń • przeważnie zdania krótkie, pojedyncze oraz równoważniki zdań • wykrzyknienia

◆ Poniższa tabela prezentuje przykładowy opis przeżyć Papkina, który dowiedział się, że został otruty.

OPIS PRZEŻYĆ PAPKINA		
SYTUACJA	**NAZWA UCZUĆ**	**PRZEJAWY UCZUĆ**
Papkin słyszy, że został otruty	zaskoczenie, przerażenie	zmiana wyrazu twarzy, szeroko otwarte oczy, siada, wstaje, znów siada, przyciska dłonie do brzucha
zastanawia się, jak do tego doszło	złość, wściekłość	podniesiony głos, niespokojnie chodzi z kąta w kąt
zaczyna pisać testament	żal, smutek, rozpacz	płacz, drżenie rąk, podpiera głowę rękami

Opowiadanie

KOMPOZYCJA OPOWIADANIA	
ELEMENT	**OPIS**
wstęp	informacje o czasie, miejscu i bohaterach
rozwinięcie	przedstawienie zdarzeń (także związanych z nimi przeżyć)
zakończenie	podsumowanie wydarzeń

Sprawozdanie

RODZAJE SPRAWOZDAŃ	
TYP	**CHARAKTERYSTYKA**
sprawozdanie o cechach reportażu	• informacja o miejscu, dacie i celu wydarzenia oraz jego uczestnikach • zachowany porządek chronologiczny zdarzeń
sprawozdanie o cechach recenzji	• kilka słów o dziele i autorze, krótkie zaprezentowanie treści • omówienie problematyki i pozostałych elementów w zależności od przedmiotu recenzji (języka, scenografii, efektów specjalnych, kostiumów, gry aktorskiej) • ocena całego utworu i jego elementów

WYRAŻENIA I ZWROTY PRZYDATNE W SPRAWOZDANIACH	
KATEGORIA	**PRZYKŁAD**
dotyczące czasu	najpierw, na początku, na wstępie, po chwili, następnie, potem, niebawem, później, bezzwłocznie, w końcu, na końcu, na zakończenie, natychmiast, wreszcie, z kolei, w dalszym ciągu, ciągle, wciąż
pomagające wyrazić ocenę	sądzę, że; jak sądzę; myślę że; wydaje mi się; przypuszczam; można przypuszczać, że; przypuszczalnie; moim zdaniem; jestem pewien; z pewnością; nie ulega wątpliwości; według mnie
oceniające dodatnio	niezwykły, atrakcyjny, niesamowity, fantastyczny, nadzwyczajny, oryginalny, efektowny, wspaniały, rewelacyjny, niespotykany
oceniające ujemnie	nudny, nieciekawy, banalny, mało oryginalny, przeciętny, oklepany

List

- Obecnie tradycyjny list (napisany na papierze) bywa zastępowany przez list elektroniczny, e-mail (mail; mejl).

KOMPOZYCJA LISTU	
ELEMENT	**OPIS**
nazwa miejscowości i data	w prawym górnym rogu
nagłówek	na środku (zakończony wykrzyknikiem) lub tak jak cały tekst – z lewej strony (zakończony przecinkiem)
treść	w miarę potrzeb podzielona na akapity
formuła kończąca	zawierająca np. pozdrowienia
podpis	z prawej strony
PS	dopisek, który można dodać, gdy się o czymś zapomniało

RODZAJE LISTÓW	
PODZIAŁ	**OPIS**
prywatny	· nadawca dzieli się z adresatem swoimi myślami, pisze o wydarzeniach, przeżyciach · gdy ktoś bliski jest adresatem, można podpisać się jedynie imieniem albo określeniem używanym przez rodzinę · język jest swobodny
motywacyjny	· nadawca stara się przekonać adresata, np. pracodawcę, że jest najlepszym kandydatem na oferowane stanowisko pracy · często jest uzupełnieniem CV · powinien się mieścić na stronie formatu A4 · konstruuje się go jak podanie: w lewym górnym rogu – dane nadawcy; w prawym górnym rogu – nazwa miejscowości i data; poniżej dane adresata (firmy, do której list jest kierowany); niżej nagłówek (przeważnie z lewej strony, zakończony przecinkiem); I akapit –przedstawienie celu listu (powołanie się na ogłoszenie); II akapit (czasem więcej) – prezentacja argumentów; III akapit – formuła kończąca i podpis

RODZAJE LISTÓW	
PODZIAŁ	**OPIS**
oficjalny	• nadawca przedstawia swoje stanowisko w jakiejś sprawie • adresatem jest urząd, instytucja (przedstawiciel urzędu/instytucji) • styl rzeczowy i zwięzły, zawiera krótko przedstawione informacje dotyczące danego tematu; może zawierać załączniki
otwarty	• nadawca porusza ważną ze społecznego punktu widzenia kwestię, zwracając się do osoby publicznej bądź instytucji • może zostać opublikowany w prasie • dotyczy jednej sprawy • zawiera rzetelną argumentację popartą przykładami • nadawca posługuje się retoryką, by zmusić odbiorcę do odpowiedzi, zajęcia stanowiska, podjęcia działań • często pod listem znajdują się podpisy innych osób zgadzających się z punktem widzenia nadawcy

KOMPOZYCJA LISTU MOTYWACYJNEGO	
ELEMENT	**OPIS**
dane nadawcy	w lewym górnym rogu
nazwa miejscowości i data	w prawym górnym rogu
dane adresata	pod nazwą miejscowości i datą
nagłówek	niżej – przeważnie z lewej strony, zakończony przecinkiem
treść	przedstawienie celu listu (powołanie się na ogłoszenie)
formuła kończąca	zawierająca np. pozdrowienia
podpis	z prawej strony

Rozprawka

BUDOWA ROZPRAWKI	
ELEMENT	**OMÓWIENIE**
wstęp	rozpoznanie problemu (np. interpretacja sentencji), postawienie tezy lub hipotezy
rozwinięcie	przedstawienie argumentów (ewentualnie również kontrargumentów) oraz przykładów sytuacji z lektur, a także cytatów
zakończenie	wyciągnięcie wniosków (potwierdzenie tezy)

WYRAŻENIA I ZWROTY PRZYDATNE W ROZPRAWKACH	
KATEGORIA	**PRZYKŁAD**
nadające tekstowi spójność	po pierwsze; po drugie; kolejną sprawą jest to, że; następna sprawa to; kolejnym argumentem jest to, że; na poparcie mojego stwierdzenia chcę przytoczyć; ponadto; inną sprawą jest to, że; na koniec pragnę dodać, że; zatem; ponieważ; jednakże; poza tym; gdyż; natomiast; przede wszystkim
ukazujące porządek argumentowania	przedstawię następny argument, kolejny problem to; warto jeszcze wspomnieć o; zacznę od; problem ten poruszył także
prezentujące stanowisko piszącego	moim zdaniem; jestem zdania, że; istotnie; uważam, że; sądzę, że; jestem przekonany, że; według mnie; myślę, że; bez wątpienia; niewątpliwie; jestem pewny, że

Przemówienie

RODZAJE PRZEMÓWIEŃ	
PODZIAŁ	**OPIS**
przemówienia okolicznościowe	np. na zakończenie roku szkolnego, podczas wesela, rozdania nagród
mowy sądowe	mowy oskarżyciela i obrońcy podczas rozprawy
orędzie	uroczysta mowa skierowana do społeczeństwa, np. wygłaszana przez głowę państwa lub Kościoła
kazania	wygłaszane przez duchownego do wiernych np. w czasie nabożeństwa
wykłady	przekazywanie wiedzy słuchaczom, np. na uczelni

ARGUMENTY W PRZEMOWACH	
PODZIAŁ	**OPIS**
rzeczowe	powoływanie się na autorytety, apelowanie do rozsądku i wiedzy słuchaczy, prezentacja danych liczbowych
emocjonalne	odwołanie się do uczuć słuchaczy

BUDOWA PRZEMÓWIENIA	
PODZIAŁ	**OPIS**
wstęp	prezentacja tematu i celu przemówienia, określenie najważniejszego problemu i innych zagadnień
rozwinięcie	przedstawienie argumentów: faktów, przykładów, cytatów
zakończenie	podsumowanie, apel do audytorium

Podanie

KOMPOZYCJA PODANIA	
ELEMENT	**OPIS**
lewy górny róg	dane nadawcy: imię i nazwisko, adres, numer telefonu, adres mailowy
prawy górny róg	nazwa miejscowości i data, dane adresata (nazwa i adres instytucji i/lub stanowisko, imię i nazwisko osoby, do której kierowane jest podanie)
na środku	opcjonalnie tytuł „Podanie"
treść	• I akapit – cel podania • II akapit – argumenty (opisanie problemu i uzasadnienie prośby) • III akapit – prośba o przychylność, formuła kończąca i podpis
lewy dolny róg	ewentualny spis załączników

Dedykacja

KOMPOZYCJA DEDYKACJI	
ELEMENT	**OPIS**
imię	(w sytuacji oficjalnej także nazwisko) osoby, której dedykowany jest utwór/prezent
treść	• informacja, z jakiej okazji dedykacja została napisana • może zawierać pasującą do okoliczności/charakteru prezentu sentencję
podpis	własnoręczny
zakończenie	nazwa miejscowości i data

Ogłoszenie

KOMPOZYCJA OGŁOSZENIA	
ELEMENT	**OPIS**
imię i nazwisko lub nazwa organizacji	kto ogłasza
treść	co jest ogłaszane
czas i miejsce	data i godzina oraz lokalizacja wydarzenia, o którym mowa w ogłoszeniu
zakończenie	jak można nawiązać kontakt z ogłoszeniodawcą

Zaproszenie

KOMPOZYCJA ZAPROSZENIA	
ELEMENT	**OPIS**
nazwa organizatora	kto zaprasza
nazwisko gościa	kogo zaprasza
treść	cel zaproszenia
czas	data i godzina wydarzenia
miejsce	lokalizacja wydarzenia

Recenzja

KOMPOZYCJA RECENZJI	
ELEMENT	**OPIS**
wstęp	podstawowe informacje nt. utworu czy wydarzenia
rozwinięcie	opisanie elementów ocenianego dzieła: fabuły, gry aktorów, reżyserii, języka, muzyki itp.; własna ocena utworu bądź powołanie się na zdanie autorytetów w danej dziedzinie i podjęcie z nimi dyskusji
zakończenie	wnioski z analizy dzieła ujęte w postaci subiektywnej oceny jej autora

NOTATKI:

Środki
stylistyczne

ZASADY ANALIZY TEKSTU LITERACKIEGO

- W analizie utworu literackiego trzeba wziąć pod uwagę środki stylistyczne i omówić ich funkcję w danym utworze. Pozwoli to na ustalenie jego sensu, czyli zinterpretowanie.

ANALIZA TEKSTU	
PYTANIA	**CEL**
Kto mówi?	· ustalenie, kim jest podmiot liryczny lub narrator · przywołanie kontekstu historycznego i biograficznego
O czym mówi?	· określenie tematu utworu · zwrócenie uwagi na jego tytuł
Po co mówi?	· sprecyzowanie celu wypowiedzi · wskazanie okoliczności powstania utworu · zwrócenie uwagi na kontekst historyczny
Do kogo mówi?	· określenie adresata utworu · ewentualne zwrócenie uwagi na tytuł i gatunek utworu
Jak mówi?	· określenie rodzaju i gatunku literackiego (wskazanie cech danego rodzaju i gatunku w tekście) · zwrócenie uwagi na budowę utworu i jej związek z gatunkiem · omówienie funkcji poszczególnych środków stylistycznych w tekście · określenie nastroju
Jaki jest sens utworu?	· omówienie sensu utworu · przedstawienie własnych odczuć i refleksji · ewentualne przywołanie kontekstów i nawiązań (literackich, malarskich itp.)

ŚRODKI STYLISTYCZNE

- Podział środków stylistycznych dokonywany jest m.in. ze względu na ich funkcję w tekście lub budowę.

ŚRODKI SŁOWNIKOWE (LEKSYKALNE)		
RODZAJ	**DEFINICJA**	**PRZYKŁAD**
archaizm	wyraz, który wyszedł z użycia, a stosowany w utworze ma naśladować język dawnych epok (stylizacja archaiczna)	waćpan, mospan, krześniaczka
neologizm	nowy wyraz powstały dla nadania nazwy nowej rzeczy, zjawisku lub w celach artystycznych	wszechleśny, bezśmiech
zdrobnienie	wyraz będący formą pieszczotliwą, pokazujący sympatię dla kogoś lub czegoś	milutka, kochanieńki, serdeńka
zgrubienie	wyraz nacechowany negatywnie, podkreślający niechęć do kogoś albo czegoś	babsko, chłopaczysko
synonim	wyraz mający takie samo lub podobne znaczenie jak inny wyraz	samochód, auto, bryka
antonim	wyraz mający znaczenie przeciwstawne do innego wyrazu	ładny – brzydki twardy – miękki
kolokwializm	wyrażenie lub wyraz niedbały, właściwy dla języka potocznego	smarkacz, głupol
wulgaryzm	wyraz nieprzyzwoity, ordynarny	–

ŚRODKI SKŁADNIOWE	
RODZAJ	**DEFINICJA**
apostrofa	zwrot do kogoś lub czegoś · ton uroczysty, stosowanie personifikacji przez podmiot liryczny
inwokacja	rozbudowana apostrofa · zwykle rozpoczynała epopeję, była skierowaną do muz czy Boga prośbą o natchnienie

ŚRODKI SKŁADNIOWE		
RODZAJ	**DEFINICJA**	
powtórzenie	powtarzanie wyrazów lub ciągu wyrazów	
	anafora	• powtarzanie jakiegoś zwrotu na początku zdania, zwrotki itp. • skupia uwagę, służy rytmizacji
	epifora	• powtarzanie słów na końcu wersu, zwrotki itp. • przyciąga uwagę i rytmizuje tekst
	refren	powtórzenie części utworu, zazwyczaj w piosenkach, pieśniach
	paralelizm składniowy	powtarzanie większych całości, występowanie podobnie zbudowanych zdań
pytanie retoryczne	pytania niewymagające odpowiedzi, pozorne, skłaniające do przemyśleń	
wykrzyknienie	zdanie wykrzyknikowe podkreślające emocje	
wyliczenie	wymienienie (może być też opisanie) poszczególnych elementów obrazu poetyckiego	
inwersja	zmiana naturalnego szyku wyrazów w zdaniu dla uwypuklenia jakiegoś słowa	
przerzutnia	przerzucenie do kolejnego wersu lub strofy wyrazu albo kilku wyrazów	

TROPY POETYCKIE		
RODZAJ	**DEFINICJA**	
epitet	wyraz określający rzeczownik - cechę jakiejś osoby bądź właściwość rzeczy	
	epitet metaforyczny	mający charakter metafory, opisujący coś przenośnie, zaskakująco
	epitet stały	opisywanie osoby czy zjawiska zawsze poprzez tę samą cechę, np. w mitologii
	oksymoron	zestawienie wyrazów przeciwstawnych znaczeniowo, powodujące wrażenie paradoksu
alegoria	przypisywanie utartego znaczenia rzeczy, postaci, zwierzęciu (osioł – upór)	
symbol	ukrywanie pewnych pojęć pod innymi, które można odczytać przez skojarzenia	

TROPY POETYCKIE		
RODZAJ	**DEFINICJA**	
ironia	przekazanie treści nie wprost służące wyśmianiu i zbudowaniu dystansu przez nadawcę	
porównanie	określenie jednego zjawiska, osoby, przedmiotu przez drugi poprzez zestawienie ich ze sobą; składa się z dwóch części połączonych wyrazami jak, niby, jak gdyby, jakby	
	porównanie homeryckie	porównanie rozbudowane, jego drugą część stanowi dygresja lub obraz poetycki
metafora/ przenośnia	zyskanie przez wyraz nowego znaczenia, wydobycie ciekawego skojarzenia	
	animizacja/ ożywienie	rodzaj metafory polegający na nadaniu przedmiotom lub pojęciom cech istot żywych
	personifikacja/ uosobienie	rodzaj metafory polegający na nadaniu przedmiotom, pojęciom lub zwierzętom cech ludzkich
	animalizacja	rodzaj metafory polegający na nadaniu przedmiotom, pojęciom lub ludziom cech zwierzęcych
	peryfraza/ omówienie	zamiana wyrazu na grupę słów o tym samym znaczeniu
	eufemizm	wyraz albo peryfraza zastępujące inny zwrot w celu złagodzenia wypowiedzi, np. ze względów obyczajowych
	hiperbola/ wyolbrzy-mienie/ przesadnia	rodzaj metafory polegający na wyolbrzymieniu cechy

ŚRODKI BRZMIENIOWE (FONICZNE)	
RODZAJ	**DEFINICJA**
onomatopeja	wyraz dźwiękonaśladowczy (lub grupa wyrazów)
instrumentacja głoskowa	wydobywanie pewnych dźwięków i brzmień dzięki szczególnemu doborowi słów
rym	powtórzenie końcówek wyrazów brzmiących tak samo albo podobnie w celu zrytmizowania tekstu

RODZAJE RYMÓW	
PODZIAŁ	**OPIS**
męskie	zrymowanie wyrazów jednosylabowych
żeńskie	zrymowanie wyrazów wielosylabowych, z akcentem na przedostatniej sylabie

UKŁADY RYMÓW	
TYP	**OPIS**
parzyste/sąsiadujące	rymują się sąsiadujące ze sobą wersy: AABB
krzyżowe/przeplatane	rymuje się co drugi wers: ABAB
okalające	rymują się wersy środkowe i zewnętrzne: ABBA

NOTATKI:

Rodzaje i gatunki literackie

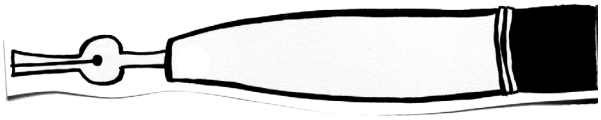

RODZAJE LITERACKIE

- Kryteria podziału na rodzaje literackie to **budowa utworu** i kreacja **podmiotu literackiego**.

KLASYFIKACJA RODZAJÓW LITERACKICH			
PODZIAŁ	**ZE WZGLĘDU NA BUDOWĘ UTWORÓW**	**ZE WZGLĘDU NA FORMĘ PRZEKAZU**	**CHARAKTERYSTYCZNE GATUNKI**
epika	utwory mające fabułę (jedno- lub wielowątkową), czyli układ zdarzeń o powiązaniu przyczynowo-skutkowym; ważną kategorią jest świat przedstawiony (czas i miejsce akcji, wydarzenia, postaci)	narrator opowiada o zdarzeniach i bohaterach oraz relacjach między nimi	nowela, powieść, opowiadanie, epopeja, legenda, podanie, baśń, mit, bajka, przypowieść, pamiętnik, dziennik
liryka	charakterystyczny jest monolog liryczny, którego tematem są przeżycia, uczucia, emocje, refleksje	podmiot liryczny wyraża uczucia, emocje, snuje rozważania	sonet, tren, elegia, pieśń, hymn, fraszka, oda
dramat	utwór przeznaczony do wystawienia na scenie; charakterystyczna jest akcja i dialogi pomiędzy postaciami	brak podmiotu literackiego; dominuje dialog, czasem monolog lub polilog (rozmowa kilku osób)	dramat właściwy, tragedia, komedia

EPIKA

ŚWIAT PRZEDSTAWIONY	
CHARAKTER	**PODZIAŁ NA GATUNKI**
fikcyjny z elementami realistycznymi	powieść obyczajowa, powieść historyczna
z elementami autentycznymi: wydarzeniami, bohaterami	reportaż, pamiętnik, dziennik
fantastyczny bądź z elementami fantastycznymi	baśń, powieść fantasy, powieść fantastycznonaukowa

NARRATOR	
TYP	**OPIS**
wszechwiedzący	• trzecioosobowy, obiektywny • mający pełną wiedzę o bohaterach
mówiący w 1. osobie	• obserwator i/lub uczestnik zdarzeń, subiektywny • z ograniczoną wiedzą na temat postaci

GATUNKI EPIKI		
NAZWA	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
epopeja	• najstarszy gatunek epicki • opisuje losy głównego bohatera na tle ważnych wydarzeń historycznych • rozpoczyna się inwokacją – zwrotem do sił nadprzyrodzonych o inspirację • charakteryzuje się podniosłym stylem i rozbudowanymi opisami • porównania homeryckie, epitety stałe	„Pan Tadeusz" Adama Mickiewicza, „Iliada" i „Odyseja" Homera
nowela	• niewielki jednowątkowy utwór • ważny jest punkt kulminacyjny, po którym szybko następuje zakończenie • mało opisów, charakterystyk	„Z legend dawnego Egiptu" Bolesława Prusa, „Latarnik" Henryka Sienkiewicza
opowiadanie	• jednowątkowy utwór o luźnej kompozycji • występują bohaterowie drugoplanowi i dygresje • sporo opisów przyrody, sytuacji, postaci	„Ikar" Jarosława Iwaszkiewicza

GATUNKI EPIKI		
NAZWA	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
powieść	• wielowątkowy utwór o bogatej fabule • charakterystyka bohaterów • chronologiczny przebieg zdarzeń, wątek główny połączony z wątkami pobocznymi • zdarzają się niespodziewane zwroty akcji, odwrócenie chronologii i wprowadzanie luźniej związanych z fabułą epizodów i dygresji	„Kwiat kalafiora" Małgorzaty Musierowicz, „Krzyżacy" Henryka Sienkiewicza
mit	• opisuje początek świata i człowieka, losy bogów i bohaterów • uniwersalny charakter • zawiera archetypy – wzorce osobowe	mit o Prometeuszu, o Dedalu i Ikarze, o Orfeuszu i Eurydyce
legenda	• początkowo opowieść o życiu świętych, później historia miast i bohaterów • ukazuje wydarzenia historyczne, łącząc wydarzenia autentyczne z elementami fantastyki	legenda o świętym Aleksym, legenda o Warsie i Sawie
pamiętnik	• zrelacjonowanie przez narratora wydarzeń, których był uczestnikiem czy świadkiem • zachowana chronologia • subiektywizm autora • opisy przeżyć, sytuacji i postaci	„Pamiętnik z powstania warszawskiego" Mirona Białoszewskiego
przypowieść	• krótkie opowiadanie będące metaforyczną ilustracją prawd moralnych • bohaterowie nie mają imion i nazwisk, brak informacji o miejscu i czasie akcji • schematyczna fabuła • bohaterowie są nośnikami postaw	przypowieści o miłosiernym Samarytaninie, o synu marnotrawnym, o siewcy
bajka	• krótki utwór wierszowany z wyrażonym zwykle wprost morałem • dydaktyczny charakter • bohaterowie – zazwyczaj zwierzęta – to odbicie postaw ludzkich • alegoryczność – typowe postawy i sytuacje mają ukazywać prawdy życiowe	„Malarze", „Ptaszki w klatce", „Dewotka" Ignacego Krasickiego

◆ Jest wiele podgatunków **powieści**, np. w zależności od perspektywy czasowej wyróżnia się powieści historyczne i fantastycznonaukowe, w zależności od tematu m.in.: obyczajowe, kryminalne, sensacyjne, fantasy, przygodowe, podróżnicze.

LIRYKA

GATUNKI LIRYKI		
NAZWA	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
pieśń	· najstarszy gatunek liryczny · stroficzna budowa · ma rytm zaakcentowany powtórzeniami (refren) i rymami · paralelizmy składniowe i kompozycyjne	Pieśń II (Serce roście...), Pieśń IX (Nie porzucaj nadzieje...) Jana Kochanowskiego
hymn	· pieśń pochwalna, dawniej związana z kultem bogów · zbiorowy podmiot liryczny kierujący wypowiedź do ojczyzny czy bóstwa · podniosły nastrój · liczne apostrofy, anafory, pytania retoryczne	„Czego chcesz od nas, Panie" Jana Kochanowskiego
tren	· pieśń żałobna · podmiot liryczny wspomina zmarłego i jego zalety, wyraża po nim żal i pociesza jego bliskich · motywy mitologiczne, apostrofy, pytania retoryczne, porównania	Tren VII, Tren VIII Jana Kochanowskiego
elegia	· utwór o poważnej tematyce i podniosłym nastroju · charakter refleksyjny, rozważania o życiu, miłości, śmierci	„Elegia o..." [chłopcu polskim] Krzysztofa Kamila Baczyńskiego
sonet	· charakterystyczny układ wersyfikacyjny: 14 wersów podzielonych na dwie strofy czterowersowe (tetrastychy) i dwie trzywersowe (tercyny) · część pierwsza opisowa, druga refleksyjna · epitety, metafory i porównania	„Stepy akermańskie" Adama Mickiewicza
fraszka	· drobny, żartobliwy utwór · brak zwrotek, narracja, zdarza się dialog · dowcipna puenta	„Na dom w Czarnolesie", „Na zdrowie", „Na lipę" Jana Kochanowskiego

- **Treny** poświęcano np. wodzom, sławiąc ich bohaterskie czyny, pisano je też na zamówienie rodziny zmarłego. Jan Kochanowski odszedł od tej tradycji i poświęcił cykl trenów zmarłej córce.

- **Fraszki** poruszają rozmaitą tematykę: mówią o życiu dworskim, miłości, zabawie (fraszki biesiadne), a także o sensie życia, wartościach życiowych (fraszki refleksyjne).

- Większość gatunków lirycznych wywodzi się ze starożytności. Uprawiano wówczas melorecytację – recytowano utwory przy dźwiękach liry, lutni lub fletu. Z biegiem czasu zanikł związek liryki z muzyką i powstały nowe gatunki, które często trudno zdefiniować. Dlatego zaczęto stosować podział pod kątem sposobu wypowiedzi, podmiotu lirycznego lub tematyki utworu:

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA SPOSÓB WYPOWIEDZI PODMIOTU LIRYCZNEGO	
GATUNEK	**OPIS**
liryka bezpośrednia	pierwszoosobowy podmiot liryczny; charakterystyczne formy czasowników, zaimki (ja, mój, mnie)
liryka pośrednia	ukryty podmiot liryczny
liryka zwrotu do adresata	podmiot liryczny kieruje wypowiedź do kogoś lub czegoś
liryka podmiotu zbiorowego	podmiot liryczny mówi o uczuciach jakiejś zbiorowości, występuje w 1. osobie liczby mnogiej; charakterystyczne formy czasowników, zaimki (nas, my)

PODZIAŁ ZE WZGLĘDU NA TEMATYKĘ	
GATUNEK	**OPIS**
liryka miłosna	podmiot liryczny snuje refleksje na temat miłości, pojawienia się bądź wygaśnięcia uczucia, może też wyznać komuś miłość
liryka patriotyczna	tematem tego typu liryki jest miłość i poświęcenie dla ojczyzny, często oddanie za nią życia
liryka refleksyjna	podmiot liryczny snuje refleksje egzystencjalne, rozważa sens życia, zastanawia się nad szczęściem i przemijaniem
liryka religijna	ten typ liryki podejmuje wątek wiary i Boga

DRAMAT

GATUNKI DRAMATU			
NAZWA	**OPIS**		**PRZYKŁAD**
komedia	• lekki utwór o wesołej tematyce • jego składnikiem jest komizm: sytuacji, postaci (charakteru) i języka • dobrze się kończy		„Skąpiec" Moliera, „Zemsta" Aleksandra Fredry
tragedia	ukształtowała się w starożytności, uległa zmianie w czasach Szekspira		
	tragedia antyczna	• główny wątek – konflikt tragiczny, niedający się rozwiązać; polega na przeciwstawieniu równorzędnych wartości (np. racji jednostki i racji zbiorowości) • zasada trzech jedności (jedność miejsca, czasu i akcji) • podniosły nastrój dopasowany do kalibru zdarzeń (zasada decorum) • motyw katharsis – widz powinien przeżyć oczyszczenie • kategoria tragizmu – dla bohatera nie ma dobrych rozwiązań i wyborów, jego życiem rządzi fatum • bohater tragiczny walczy z losem, bo kieruje nim pycha (hybris); nie może wygrać, bo ciąży na nim wina tragiczna	„Antygona" Sofoklesa, „Medea" Eurypidesa
	tragedia szekspirowska	• luźniejsza kompozycja, głównie z powodu włączania epizodów, które nie mają wpływu na rozwój akcji • odejście od zasady trzech jedności • elementy komiczne, groteskowe i fantastyczne, język potoczny • dynamiczna akcja	„Romeo i Julia" Szekspira, „Balladyna" Juliusza Słowackiego
dramat właściwy	• poważna tematyka, często ukazuje konflikt psychologiczny lub społeczny • wyraziste charaktery bohaterów		„Dziady" Adama Mickiewicza

BUDOWA DRAMATU	
PODZIAŁ	**OPIS**
tekst główny – wypowiedzi bohaterów	zastępują narrację
tekst poboczny – didaskalia	informują o miejscu akcji, wyglądzie i zachowaniu bohaterów

CZĘŚCI TRAGEDII	
PODZIAŁ	**OPIS**
prolog	ekspozycja i wprowadzenie
parodos	pierwsza pieśń chóru
epejsodia	sceny dialogowe
stasima	pieśni chóru
eksodos	pieśń chóru kończąca tragedię

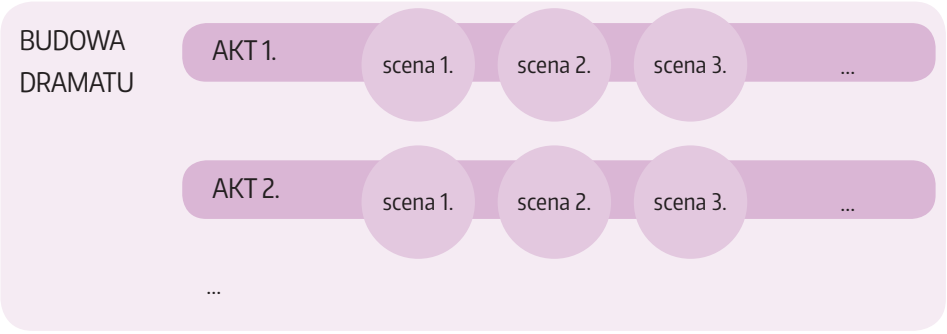

◆ Układ akcji dramatu:

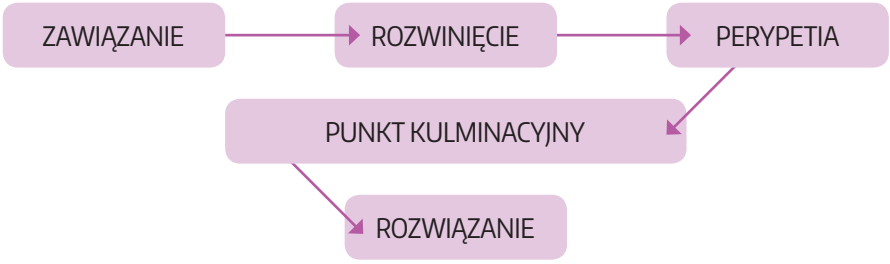

GATUNKI SYNKRETYCZNE

- Synkretyzm w literaturze polega na łączeniu cech gatunkowych lub rodzajowych, które zazwyczaj nie występują równocześnie w jednym utworze.

GATUNKI SYNKRETYCZNE		
NAZWA	**OPIS**	**PRZYKŁAD**
ballada	• popularność zyskała w epoce romantyzmu • czerpała z podań i wierzeń ludu • zawiera moralne pouczenie • łączy cechy trzech rodzajów: liryki (nastrój, opis przeżyć), epiki (fabuła, narrator) i dramatu (dialogi) • sporo opisów przyrody • epitety, metafory i wyrazy dźwiękonaśladowcze, w dialogach często stylizacja gwarowa • atmosfera grozy oraz tajemniczości • zawiera elementy realistyczne i fantastyczne – wśród bohaterów pojawiają się duchy, nimfy, diabły; przyroda i fantastyczne postacie dokonują oceny postępowania luldzi i wymierzają im karę	„Świtezianka", „Lilije" Adama Mickiewicza
satyra	• popularna w XVIII w., ośmieszała i krytykowała obyczaje, wady ludzkie, stosunki społeczno-polityczne • późniejsza satyra oznacza różne utwory, które posługują się np. wyolbrzymieniem, groteską, karykaturą, ironią	„Żona modna" Ignacego Krasickiego

PUBLICYSTYKA

- Publicystyka to wypowiedzi o aktualnych wydarzeniach, ważnych ze społecznego punktu widzenia. Publicysta interpretuje je i ocenia.

GATUNKI PUBLICYSTYCZNE	
NAZWA	**OPIS**
informacja	• zwięzły tekst zawierający wiadomości na jakiś temat • komunikatywność, brak komentarza
notatka	• krótki, kilkuzdaniowy tekst
artykuł	• nazwa obejmująca większość tekstów prasowych • przemyślana konstrukcja: zawiera tezę, argumenty poparte przykładami, wnioski i komentarz autora • język zrozumiały dla docelowej grupy odbiorców
wywiad	• forma dialogowa: rozmowa dziennikarza z osobą lub kilkoma osobami • temat rozmowy jest uzgodniony i uzależniony od tego, kim jest rozmówca • przed opublikowaniem wywiadu poddaje się go autoryzacji (zatwierdzeniu przez rozmówcę)
reportaż	• relacja z wydarzeń (kulturalnych, społecznych, politycznych itp.), w których autor uczestniczył lub był ich świadkiem • celem reportażu jest zwrócenie uwagi na ważny problem, np. ukazanie osób potrzebujących pomocy na skutek klęski żywiołowej • barwny i komunikatywny język, podkreślanie emocji poprzez mieszanie czasu przeszłego i teraźniejszego, wykrzyknienia, pytania retoryczne • reportaż często uzupełnia się materiałem zdjęciowym i wypowiedziami uczestników zdarzeń • może zawierać komentarz autora
reportaż literacki	• zawiera elementy fikcji literackiej i charakterystyki bohaterów oraz opisy (przeżyć, sytuacji i miejsc)
felieton	• często dotyczy zagadnień społeczno-kulturalnych, zazwyczaj ukazuje się cyklicznie w czasopiśmie • swobodny, barwny język; metafory, porównania i zwroty do czytelnika • ma humorystyczne, a nawet satyryczne zabarwienie podkreślone komentarzem autora

PODZIAŁ PUBLICYSTYKI	
KRYTERIUM	**PRZYKŁAD**
ze względu na tematykę	polityczna, kulturalna, sportowa
ze względu na środek przekazu	prasowa, radiowa, telewizyjna, filmowa

NOTATKI:

tematy literackie

TEMATY LITERACKIE

NAJWAŻNIEJSZE TEMATY LITERACKIE	
TEMAT	**LEKTURY**
marzenia i marzyciele	· Mit o Dedalu i Ikarze · Paulo Coelho „Alchemik" · Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"
przyjaźń	· Homer „Iliada" · Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę" · Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec" · Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"
miłość	· Św. Paweł „Hymn o miłości" · Mit o Demeter i Korze · Krzysztof Kamil Baczyński „Elegia o... [chłopcu polskim]" · Mit o Orfeuszu i Eurydyce · William Szekspir „Romeo i Julia" · Aleksander Fredro „Zemsta" · Adam Mickiewicz „Niepewność" · Konstanty Ildefons Gałczyński „Prośba o wyspy szczęśliwe" · Konstanty Ildefons Gałczyński „Rozmowa liryczna" · Maria Jasnorzewska-Pawlikowska „Miłość" · Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę" · Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy" · Henryk Sienkiewicz „Potop" · Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"
dom i rodzina	· Jan Kochanowski „Na dom w Czarnolesie" · Jan Kochanowski Tren V (Jako oliwka mała pod wysokim sadem...) · Jan Kochanowski Tren VII (Nieszczęsne ochędóstwo, żałosne ubiory...) · Jan Kochanowski Tren VIII (Wielkieś mi uczyniła pustki w domu moim...) · Władysław Broniewski „Brzoza" · Dorota Terakowska „Poczwarka" · William Szekspir „Romeo i Julia" · Molier „Skąpiec" · Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów" · Małgorzata Musierowicz „Kwiat kalafiora" · Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz" – fragment Księgi I – „Gospodarstwo"

NAJWAŻNIEJSZE TEMATY LITERACKIE	
TEMAT	**LEKTURY**
dojrzewanie	· Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy" · Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów" · Małgorzata Musierowicz „Kwiat kalafiora" · William Szekspir „Romeo i Julia" · Aleksander Fredro „Zemsta" · Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"
wędrówka	· Homer „Odyseja" · Leopold Staff „Odys" · Przypowieść o synu marnotrawnym · Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę" · Paulo Coelho „Alchemik" · Ursula Le Guin „Czarnoksiężnik z Archipelagu" · John Ronald Reuel Tolkien „Hobbit, czyli tam i z powrotem" · John Ronald Reuel Tolkien „Władca Pierścieni" · Andrzej Sapkowski „Miecz przeznaczenia"
lekcja życia	· Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie · Przypowieść o synu marnotrawnym · Ignacy Krasicki „Malarze" · Ignacy Krasicki „Szczur i kot" · Ignacy Krasicki „Dewotka"
samotność	· Adam Mickiewicz „Stepy akermańskie" · Henryk Sienkiewicz „Latarnik" · Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę" · Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"
przemijanie	· Jan Kochanowski „O żywocie ludzkim" · Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów" · Wisława Szymborska „Muzeum" · Wisława Szymborska „Nic dwa razy"
wina i kara	· Adam Mickiewicz „Świtezianka" · Adam Mickiewicz „Lilije" · Adam Mickiewicz „Dziady część II" · Juliusz Słowacki „Balladyna" · Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy" · Agata Christie „I nie było już nikogo"

NAJWAŻNIEJSZE TEMATY LITERACKIE	
TEMAT	**LEKTURY**
wpływ wojny na człowieka	· Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec" · Krzysztof Kamil Baczyński „Z głową na karabinie" · Jarosław Iwaszkiewicz „Ikar" · Miron Białoszewski „Pamiętnik z powstania warszawskiego" · Ida Fink „Klucz" · Zbigniew Herbert „Pan od przyrody" · Czesław Miłosz „Piosenka o porcelanie" · Ryszard Kapuściński „Płonące bariery" (reportaż z tomu „Wojna futbolowa")
etos rycerski	· Homer „Iliada" · Pieśń o Rolandzie · Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy" · Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"
patriotyzm	· Ignacy Krasicki „Ptaszki w klatce" · Ignacy Krasicki „Hymn o miłości ojczyzny" · Adam Mickiewicz „Reduta Ordona" · Cyprian Kamil Norwid „Moja piosnka II" · Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy" · Henryk Sienkiewicz „Potop" · Henryk Sienkiewicz „Latarnik" · Władysław Broniewski „Bagnet na broń" · Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec" · Wisława Szymborska „Gawęda o miłości do ziemi ojczystej"
wierność ideałom	· Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy" · Henryk Sienkiewicz „Quo vadis" · Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec" · Jan Twardowski „Zaufałem drodze" · Małgorzata Musierowicz „Pulpecja"
tradycja	· Adam Mickiewicz „Dziady cz. II" · Aleksander Fredro „Zemsta" · Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"
władza	· Przypowieść o królu Salomonie · Juliusz Słowacki „Balladyna" · Bolesław Prus „Z legend dawnego Egiptu" · Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę" · Henryk Sienkiewicz „Potop" · Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"

NAJWAŻNIEJSZE TEMATY LITERACKIE	
TEMAT	**LEKTURY**
poszukiwanie sensu życia	· Jan Kochanowski Tren V, Tren VII, Tren VIII · Henryk Sienkiewicz „Latarnik" · Henryk Sienkiewicz „Quo vadis" · Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę" · John Ronald Reuel Tolkien „Hobbit" · Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"
skąd przychodzimy?	· Mit o Uranosie i Gai · Mity teogoniczne · Mit o Prometeuszu · Ostatnia praca Heraklesa · Mit o Orfeuszu i Eurydyce · Biblia („Księga Rodzaju" – „Genesis") · Jan Kochanowski „O żywocie ludzkim"
jak żyć, aby być szczęśliwym	· Jan Kochanowski „Na zdrowie" · Jan Kochanowski „Na lipę" · Jan Kochanowski Pieśń XXV (Czego chcesz od nas, Panie...) · Jan Kochanowski Pieśń II (Serce roście...) · Jan Kochanowski Pieśń IX (Nie porzucaj nadzieje...) · Kazimierz Wierzyński „Zielono mam w głowie" · Czesław Miłosz „Dar"
rola literatury w życiu człowieka	· Henryk Sienkiewicz „Latarnik" · Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec" · Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów" · Stefan Żeromski „Syzyfowe prace"
w krzywym zwierciadle	· Ignacy Krasicki „Żona modna" · Molier „Skąpiec" · Sławomir Mrożek „Wesele w Atomicach" · Stanisław Lem „Jak ocalał świat"

MARZENIA I MARZYCIELE

- Literaccy marzyciele to bohaterowie dążący do realizacji często nierealnych zamiarów. Wytrwałość w dążeniu do celu sprawia, że zdobywają to, co dla innych było nieosiągalne.
- Marzenia inspirują do działania – bohater często wyrusza w świat, poznaje innych ludzi, zdobywa doświadczenie życiowe.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Mit o Dedalu i Ikarze	• Dedal był budowniczym, który stworzył labirynt dla Minotaura – syna Minosa, króla Krety. Minos zamierzał uwięzić Dedala, by tajemnica labiryntu się nie wydała, ale ten zdołał uciec. Skonstruował skrzydła dla siebie i swojego syna Ikara i wznieśli się na nich w powietrze. • Dedal przykazał Ikarowi, by nie leciał za nisko ani za wysoko – żeby wilgoć nadmiernie nie obciążyła piór, a słońce nie rozpuściło użytego do ich sklejenia wosku. Ikar nie posłuchał ojca i wzniósł się zbyt wysoko – gorące słońce roztopiło wosk i młodzieniec spadł do morza.
Paulo Coelho „Alchemik"	• Santiago zawsze marzył, by wędrować, dlatego został pasterzem. Wypasa owce na pastwiskach Andaluzji. Jego ukochana – córka kupca – mieszka w pewnym mieście, do którego Santiago zmierza. W mieście spotyka się z Cyganką, pragnąc usłyszeć wyjaśnienie snu o skarbie, który znajduje się w Egipcie. Cyganka doradza mu, by tam pojechał. W Egipcie Santiago znajduje miłość i skarb ze snu – kufer z kosztownościami.
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	• Bohater powieści Neil Perry na lekcjach u profesora Keatinga odkrywa swoją prawdziwą pasję – aktorstwo. Postanawia pójść na przesłuchanie do szkolnego przedstawienia – „Snu nocy letniej". Dostaje rolę i czuje się spełniony i szczęśliwy. • Przeciwny planom życiowym Neila jest jego ojciec, który uważa, że syn powinien zostać lekarzem. Neil nie potrafi pogodzić się z tym, że to ojciec wybrał mu drogę zawodową, i popełnia samobójstwo.

- Postawy bohaterów w utworach i ich symbolika:

POSTAWY MARZYCIELI		
UTWÓR	**BOHATEROWIE**	**SYMBOLIKA**
Mit o Dedalu i Ikarze	• Ikar: idealista, marzyciel, lekkomyślny, nieodpowiedzialny, nierozsądny, nierozważny, niedoświadczony, nieposłuszny, wrażliwy na piękno przyrody, ciekawy świata, żądny przygód • Dedal: realista, mądry, rozsądny, doświadczony, przewidujący, troskliwy, opiekuńczy	Ikar to symbol marzyciela pragnącego bez względu na wszystko zrealizować pragnienia
Paulo Coelho „Alchemik"	• Santiago: otwartość, konsekwentne dążenie do celu, odwaga, zamiłowanie do przygód, chęć podejmowania wyzwań	losy Santiago potwierdzają prawdziwość sentencji: „I kiedy czegoś gorąco pragniesz, to cały wszechświat sprzyja potajemnie twojemu pragnieniu"
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	• Neil: niesłuchanie rad Keatinga, aby uważał, konsekwentne dążenie, by spełnić swoje marzenia, życie według zasady carpe diem, zatracenie się w marzeniu, śmierć	życie i śmierć Neila są odbiciem losów Ikara

PRZYJAŹŃ

- Motyw przyjaźni pojawiający się w literaturze służy ukazaniu jej siły i wartości oraz zaprezentowaniu charakteru postaci.
- Prawdziwy przyjaciel to człowiek wierny, szczery, życzliwy; taki, któremu można zaufać. Z motywem przyjaźni łączy się zwykle motyw wędrówki.

MOTYW PRZYJAŹNI W UTWORACH	
LEKTURA	**PRZYKŁAD**
Homer „Iliada"	Przyjaźń łącząca Patroklesa i Achillesa stała się symbolem lojalności i wierności.
Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę"	Mały Książę mieszkający na asteroidzie wraz z różą wyrusza w podróż, by znaleźć przyjaciela. Spotyka wielu ludzi na różnych planetach, lecz dopiero po przybyciu na Ziemię uświadamia sobie dzięki lisowi, jaką wartością jest przyjaźń.
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	Harcerze to ludzie związani ze sobą przyjaźnią; ich relacje cechuje lojalność, szczerość, wzajemna sympatia i poczucie braterstwa.
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	Bohaterowie powieści to uczniowie Akademii Weltona, którzy razem mieszkają i się uczą, ale poza tym wspólne jest dla nich pragnienie przeżycia przygody i dokonania niezwykłych rzeczy.

MIŁOŚĆ

- W literaturze motyw miłości uwypukla takie cechy postaci jak odwaga, troskliwość, oddanie, wytrwałość. Miłość ma różne oblicza, czego dowodzą postawy omawianych bohaterów.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Św. Paweł „Hymn o miłości"	• „Hymn o miłości" to część „Listu św. Pawła do Koryntian". • Utwór dzieli się na dwie części – w pierwszej podkreślona jest dominująca rola miłości w życiu człowieka w zderzeniu z innymi ważnymi rzeczami: wiarą, wiedzą itp. • Druga część opiewa zalety miłości poprzez wymienienie ich, a także wyliczenie cech, jakich to uczucie nie ma, co dodatkowo podkreśla jej potęgę.
Mit o Demeter i Korze	• Hades porywa Persefonę, córkę Demeter, bogini urodzaju. Demeter rozpoczyna rozpaczliwe poszukiwania, nie wiedząc, co stało się z jej córką. W końcu dowiaduje się tego od Słońca i mając świadomość, że nic nie może zrobić, popada w żałobę i sprowadza na ziemię susze oraz klęski nieurodzaju. Zeus nakazuje Hadesowi oddać Persefonę-Korę matce i odtąd dziewczyna pół roku przebywa z Demeter, a pół z mężem. • Mit tłumaczy zmiany pór roku.
Krzysztof Kamil Baczyński „Elegia o... [chłopcu polskim]"	• W utworze podmiot liryczny – najprawdopodobniej matka – rozpacza po śmierci syna, którego zabrała wojna. Zginął młodo, jeszcze całe życie było przed nim. • Matka jest symbolem bólu wszystkich rodziców po stracie dziecka, a zmarły syn – całego straconego pokolenia, które oddało życie za ojczyznę.
Mit o Orfeuszu i Eurydyce	• Król Tracji Orfeusz pojmuje za żonę nimfę drzewną Eurydykę. Jej uroda sprawia, że każdy, kto ją ujrzy, zakochuje się w niej. Tak jest w przypadku pasterza Aristajosa. Eurydyka, uciekając przed nim, zostaje ukąszona przez żmiję i umiera. Orfeusz schodzi po żonę do Hadesu, ale nie udaje mu się jej odzyskać – Eurydyka pozostaje w krainie zmarłych. • Orfeusz to archetyp bohatera charakteryzującego się poświęceniem i wiernością wielkiej miłości.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
William Szekspir „Romeo i Julia"	• Miłość Romea i Julii jest uczuciem tragicznym. Młodzi zakochują się w sobie na balu i tej samej nocy wyznają sobie miłość. W tajemnicy biorą ślub. Niestety pochodzą z dwóch skłóconych rodów i nie mogą ze sobą być. • Julia na wieść, że ma wyjść za innego, wypija miksturę, po której zapada w sen przypominający stan śmierci. Romeo, widząc ją w trumnie, popełnia samobójstwo, a ona po przebudzeniu przebija sobie pierś sztyletem. • Romeo i Julia to archetypy postaci gotowych na wszystko dla miłości.
Aleksander Fredro „Zemsta"	• Wacław i Klara to młodzi, zakochani w sobie ludzie, których rodziny są zwaśnione. Perypetie bohaterów prowadzą do szczęśliwego zakończenia – ślubu Klary i Wacława oraz pogodzenia się skłóconych rodów.
Adam Mickiewicz „Niepewność"	• Podmiot liryczny przeżywa stan niepewności, zastanawiając się nad swoimi uczuciami do drugiej osoby – czy bliżej im do miłości, czy do przyjaźni.
Konstanty Ildefons Gałczyński „Prośba o wyspy szczęśliwe"	• Podmiot liryczny zwraca się do ukochanej z prośbą, by towarzyszyła mu zawsze, bo tylko będąc z nią, jest szczęśliwy. Szczęście jest dla niego tożsame z miłością.
Konstanty Ildefons Gałczyński „Rozmowa liryczna"	• Wiersz to rozmowa dwóch osób, którą inicjuje zdanie: „Powiedz mi, jak mnie kochasz". W odpowiedzi przytaczane są sytuacje z codzienności potwierdzające siłę uczucia.
Maria Jasnorzewska-Pawlikowska „Miłość"	• Podmiot liryczny – kobieta – wypowiada kwestię: „Nie widziałam cię już od miesiąca", lecz wydaje się, że mówi sama do siebie. Smutek po utraconej miłości miesza się ze zdziwieniem, że niewiele zmieniło się w jej życiu.
Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę"	• Na asteroidzie, na której mieszkał Mały Książę, rosła też grymaśna i próżna róża. Bohater opiekował się nią i zachwycał, ale pewnego dnia postanowił wyruszyć w podróż, by znaleźć przyjaciela. W czasie ostatniego spotkania róża wyznała Księciu miłość – zrozumiała, że nie umiała okazywać uczuć. • Na Ziemi Mały Książę widzi ogród z mnóstwem róż i przeżywa rozczarowanie, bo jego róża zapewniała go, że jest wyjątkowa. Słowa lisa uświadamiają mu, że tak jest rzeczywiście i że darzy swoją różę miłością.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"	• Zbyszko z Bogdańca zakochuje się w Danusi, córce Juranda ze Spychowa. Po raz pierwszy widzi ją w gospodzie, gdzie dziewczyna śpiewa i gra na lutni. Zbyszko obiecuje, że zdobędzie dla swojej damy czuby z hełmów Krzyżaków. • Kolejną dziewczyną, która pojawia się w życiu Zbyszka, jest Jagienka. Zakochuje się w nim, a po śmierci Danusi opiekuje się chorym chłopakiem. W końcu wyznają sobie miłość.
Henryk Sienkiewicz „Potop"	• Oleńka Billewiczówna i Andrzej Kmicic mają zawrzeć małżeństwo zaplanowane przez ich rodziny. Gdy się spotykają, okazuje się, że wiele ich dzieli, ale mimo to zakochują się w sobie. Dalsze perypetie rozdzielają zakochanych, lecz ostatecznie wszystko kończy się dobrze.
Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"	• W powieści ukazane jest uczucie Rzymianina Marka Winicjusza do chrześcijanki Ligii. Ligia zostaje zabrana do pałacu przez żołnierzy, a w czasie uczty Winicjusz ją całuje. Dziewczyna nie chce zostać jego nałożnicą i ucieka. Winicjusz odnajduje ją wśród chrześcijan i próbuje porwać; zostaje ranny, a Ligia się nim opiekuje. Wtedy uświadamia sobie, że go kocha. Uczucie Marka Winicjusza staje się głębsze, chce poślubić Ligię. Zakochani zostają narzeczonymi po błogosławieństwie Piotra i Pawła, opiekunów dziewczyny. Winicjusz przyjmuje chrzest. • Gdy Ligia wraz z innymi chrześcijanami zostaje aresztowana, Marek Winicjusz zatrudnia się do wynoszenia zwłok z więzienia, aby ją zobaczyć. Czuwa przy chorej. Pod naciskiem tłumu Neron ułaskawia Ligię. Narzeczeni udają się na Sycylię.

Św. Paweł „Hymn o miłości"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY**
stałbym się jak miedź brzęcząca albo cymbał brzmiący	porównanie, epitet
Miłość cierpliwa jest, łaskawa jest.	personifikacja, wyliczenie, epitet
nie szuka poklasku, nie unosi się pychą; nie dopuszcza się bezwstydu, nie szuka swego, nie unosi się gniewem, nie pamięta złego; nie cieszy się z niesprawiedliwości	personifikacja, wyliczenie, anafora, hiperbola
Wszystko znosi, wszystkiemu wierzy, we wszystkim pokłada nadzieję, wszystko przetrzyma.	personifikacja, wyliczenie, anafora, hiperbola
Tak więc trwają wiara, nadzieja, miłość – te trzy: z nich zaś największa jest miłość.	wyliczenie

Krzysztof Kamil Baczyński „Elegia o... [chłopcu polskim]"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Oddzielili cię, syneczku od snów, co jak motyl drżą	apostrofa, zdrobnienie, metafora → podkreślenie miłości rodzicielskiej i młodości chłopca oraz urody świata, jaki mu odebrano
haftowali ci, syneczku, smutne oczy rudą krwią	apostrofa, metafora, zdrobnienie, epitet → ukazanie tragizmu przeżyć wojennych

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
malowali krajobrazy w żółte ściegi pożóg, wyszywali wisielcami drzew płynące morze.	metafora, epitet → podkreślenie grozy przeżyć, których doświadczył umierający
Odchowali cię w ciemności, odkarmili bochnem trwóg, przemierzyłeś po omacku najwstydliwsze z ludzkich dróg.	metafora, epitet – stopień najwyższy przymiotnika → podkreślenie tragizmu wojny, ukazanie jej jako siły niszczącej dobro
I wyszedłeś, jasny synku, z czarną bronią w noc, i poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut – zło.	epitety, metafora → ukazanie kontrastu między dobrem a złem, wojną a życiem poza nią
Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?	pytanie retoryczne → podkreślenie bólu matki, która nie wie nawet, jak zginął jej syn

Konstanty Ildefons Gałczyński „Prośba o wyspy szczęśliwe"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
A ty mnie na wyspy szczęśliwe zawieź	liryka bezpośrednia, apostrofa, tryb rozkazujący → wyrażenie prośby
wiatrem łagodnym włosy jak kwiaty rozwiej	porównanie, epitet → podkreślenie spokoju, miłego nastroju
ty mnie ukołysz i uśpij, snem muzykalnym zasyp, otumań, we śnie na wyspach szczęśliwych nie przebudź ze snu	metafora, motywy oniryczne (snu) → ukazanie piękna miłości, szczęścia, jakie daje
Pokaż mi wody ogromne i wody ciche, rozmowy gwiazd na gałęziach pozwól mi słyszeć zielonych, dużo motyli mi pokaż, serca motyli przybliż i przytul	apostrofa, epitet, metafora, wyliczenie → ukazanie uczuć podmiotu lirycznego

Konstanty Ildefons Gałczyński „Rozmowa liryczna”

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Powiedz mi, jak mnie kochasz.	apostrofa → wyrażenie prośby
Kocham cię w słońcu. I przy blasku świec. Kocham cię w kapeluszu i w berecie. W wielkim wietrze na szosie, i na koncercie. W bzach i w brzozach, i w malinach, i w klonach. I gdy śpisz. I gdy pracujesz skupiona.	wyliczenie, anafora, kontrast → podkreślenie miłego nastroju, serdecznej atmosfery; ukazanie głębi i szczerości uczucia
W morzu. W górach. W kaloszach. I boso. Dzisiaj. Wczoraj. I jutro. Dniem i nocą.	hiperbola, wyliczenie, epitet, metafora → ukazanie trwałości uczuć podmiotu lirycznego; dynamizacja
Zimą kocham cię jak wesoły ogień. Blisko przy twoim sercu. Koło niego. A za oknami śnieg. Wrony na śniegu.	porównanie, epitet metafora → wytworzenie lirycznego nastroju

Adam Mickiewicz „Niepewność”

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Gdy cię nie widzę, nie wzdycham, nie płaczę, Nie tracę zmysłów, kiedy cię zobaczę;	powtórzenie, wyliczenie → ukazanie zachowań świadczących o przyjaźni
Czy to jest przyjaźń? czy to jest kochanie?	pytanie retoryczne → podkreślenie niepewności
Dla twego zdrowia życia bym nie skąpił, Po twą spokojność do piekieł bym zstąpił;	metafora → wyliczenie zachowań typowych dla zakochanych
Kiedy położysz rękę na me dłonie, Luba mię jakaś spokojność owionie, Zda się, że lekkim snem zakończę życie	epitet, metafora → ukazanie uczuć i wrażeń podmiotu lirycznego

Maria Jasnorzewska-Pawlikowska „Miłość"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Nie widziałam cię już od miesiąca	liryka bezpośrednia, apostrofa → sugestia zwrotu do kogoś
[...] Jestem może bledsza, Trochę śpiąca, trochę bardziej milcząca	epitet, przymiotniki w stopniu wyższym → podkreślenie smutku, zawiedzionych nadziei
lecz widać można żyć bez powietrza!	metafora, wykrzyknienie → ukazanie wartości miłości

Henryk Sienkiewicz

ANALIZA WYBRANYCH MOTYWÓW	
UTWÓR	**WĄTEK MIŁOSNY**
„Krzyżacy"	• miłość Danusi i Zbyszka kończy się tragicznie – śmiercią dziewczyny • uczucie między Jagienką i Zbyszkiem pokazane jako zwyczajne, wyeksponowana uczciwość i wierność Jagienki • wątek miłosny splata się z wątkiem historycznym, dynamizuje akcję powieści; ukazuje też dojrzewanie Zbyszka, który z lekkomyślnego młodzieńca zmienia się w dojrzałego rycerza
„Potop"	• dynamiczny wątek miłosny, nieustanne zwroty akcji • splata się on ściśle z wątkiem historycznym; miłość sprawia, że Kmicic przechodzi przemianę wewnętrzną, starając się zasłużyć na przebaczenie ukochanej, staje się prawym żołnierzem, wiernym królowi i ojczyźnie
„Quo vadis"	• pełen dynamizmu wątek miłosny, uczucie Ligii i Winicjusza wystawiane jest na ciężką próbę • miłość powoduje przemianę bohatera – okrutny Rzymianin przyjmuje chrzest, zaczyna myśleć o innych i staje się bardziej wrażliwy, dba o ukochaną kobietę

DOM I RODZINA

◆ Motyw domu jest wykorzystywany w literaturze, by ukazać rolę rodziny i przekazać wartości moralne. Dom to zazwyczaj synonim bezpiecznej przystani.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Jan Kochanowski „Na dom w Czarnolesie"	· Autor, który jest podmiotem lirycznym, kieruje do Boga podziękowanie za otrzymane łaski i prośbę o błogosławieństwo. Za najistotniejszą wartość uznaje dom rodzinny i życie wśród życzliwych osób.
Jan Kochanowski Tren V (Jako oliwka mała pod wysokim sadem...)	· Jan Kochanowski będący podmiotem lirycznym wyraża żal po śmierci córki – nie może się z jej odejściem pogodzić. · Utrata dziecka spowodowała załamanie całego jego systemu wartości i pozbawiła go wiary w sens życia.
Jan Kochanowski Tren VII (Nieszczęsne ochędóstwo, żałosne ubiory...)	· Tren pokazuje wartość rodziny i ogrom cierpienia, gdy zabraknie rodzinnego szczęścia. Podmiotem lirycznym jest ojciec odczuwający pustkę i samotność po śmierci dziecka. Utracił to, co najważniejsze, również marzenia i nadzieje związane z przyszłością córki.
Jan Kochanowski Tren VIII (Wielkieś mi uczyniła pustki w domu moim...)	· W utworze zderzone są ze sobą szczęście panujące w domu, gdy żyła Urszula, i żałobny nastrój, który ogarnął domowników po jej śmierci.
Władysław Broniewski „Brzoza"	· Utwór jest wyrazem tęsknoty za zmarłą córką – podmiot liryczny wspomina ją ciągle, co pogłębia jego rozpacz i poczucie wielkiej pustki. · Wiersz jest podobny do trenów Kochanowskiego pod względem atmosfery i opisu przeżyć.
Dorota Terakowska „Poczwarka"	· Ewie i Adamowi rodzi się córka z zespołem Downa. Bardzo przeżywają tę sytuację, trudno im się pogodzić z niepełnosprawnością Marysi. Po jakimś czasie dziecko umiera. · Obraz domu i rodziny w powieści jest smutny i przygnębiający. Utwór nawiązuje do Biblii (podział na 7 dni – etapów w życiu niepełnosprawnej dziewczynki, odwołanie do sytuacji i postaci biblijnych), co podkreśla jego metaforyczny charakter.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
William Szekspir „Romeo i Julia"	• Romeo i Julia, wywodzący się z dwóch skłóconych rodów – Kapuletów i Montekich – poznają się i zakochują się w sobie. W tajemnicy biorą ślub. Julia nie może powiedzieć prawdy swoim rodzicom, którzy wybrali dla niej innego męża, nie ma w nich wsparcia. Po jej śmierci do Kapuletów dociera ogrom straty. • Rodziny Romea i Julii godzą się pod wpływem tragicznych zdarzeń.
Molier „Skąpiec"	• Główny bohater – Harpagon – to wielki skąpiec podejrzewający wszystkich wokół o kradzież. Jest despotą, który nie pyta swoich dzieci Elizy i Kleanta o zdanie w sprawach dotyczących ich życia. W tej rodzinie panuje atmosfera napięcia, podejrzliwości, brakuje też wzajemnego zrozumienia.
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	• Neil Perry i Todd Anderson nie mają poczucia bezpieczeństwa w swoich domach. Ojciec Neila nie pozwala mu wziąć udziału w szkolnym spektaklu, mimo że aktorstwo jest wielką pasją chłopaka. Ojciec jednak wyznaczył mu inną ścieżkę zawodową, syn ma zostać lekarzem. Neil ma poczucie osamotnienia i kompletnego niezrozumienia przez najbliższych, jego matka nie umie przeciwstawić się mężowi. Zrozpaczony chłopak popełnia samobójstwo. • Todd z kolei nie poddaje się naciskowi rodziców w sprawie podpisania dokumentu powodującego zwolnienie z pracy profesora Keatinga, nie wypełnia ich woli.
Małgorzata Musierowicz „Kwiat kalafiora"	• Borejkowie to przykład rodziny, w której ważne są wartości, takie jak uczciwość, wierność przekonaniom, a także wzajemny szacunek i zrozumienie. W domu panuje ciepła atmosfera. Rodzice są dla dzieci wzorem do naśladowania, przekazują córkom potrzebę szlachetnego postępowania.
Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz" – fragment Księgi I – „Gospodarstwo"	• Po kilku latach pobytu w Wilnie do domu rodzinnego wraca Tadeusz Soplica. Jego postępowanie wskazuje, że jest wierny ideałom, które zaszczepiano mu od dzieciństwa – bierze udział w potyczce z Moskalami, wstępuje do wojska. • Motyw domu w utworze pokazuje, jak ważne jest patriotyczne wychowanie, kultywowanie tradycji, szacunek dla pamiątek rodzinnych i historycznych.

Jan Kochanowski „Na dom w Czarnolesie"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Panie, to moja praca, a zdarzenie Twoje; Raczysz błogosławieństwo dać do końca swoje!	apostrofa, wykrzyknienie → podziękowanie za dotychczasowe łaski i prośba o błogosławieństwo; podkreślenie wielkości Boga; podkreślenie prośby
A Ty mię zdrowiem opatrz i sumnieniem czystym, Pożywieniem uciwym, ludzką życzliwością, Obyczajami znośnymi, nieprzykrą starością.	wyliczenia, epitety wartościujące dodatnio → wymienienie próśb, ukazanie pozytywnego systemu wartości
Inszy niechaj pałace marmorowe mają I szczerym złotogłowiem ściany obijają, Ja, Panie, niechaj mieszkam w tym gnieździe ojczystym	kontrast → ukazanie różnicy między poglądami tych, którzy dbają o majątek, a poglądami podmiotu lirycznego, dla którego ważne jest mieszkanie w gnieździe ojczystym
Panie, to moja praca, a zdarzenie Twoje; Raczysz błogosławieństwo dać do końca swoje!	rytm, rymy dokładne, żeńskie, parzyste → podkreślenie modlitewnego charakteru utworu

Jan Kochanowski Tren V (Jako oliwka mała pod wysokim sadem...)

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Jako oliwka mała pod wysokim sadem Idzie z ziemie ku górze macierzyńskim śladem, Jeszcze ani gałązek, ani listków rodząc, Sama tylko dopiro szczupłym prątkiem wschodząc: Tę jeśli, ostre ciernie lub rodne pokrzywy Uprzątając, sadownik podciął ukwapliwy, Mdleje za raz, a zbywszy siły przyrodzonej, Upada przed nogami matki ulubionej.	porównanie homeryckie → ukazanie kontrastu między delikatnością Urszulki a okrucieństwem i niesprawiedliwością śmierci
oliwka, gałązek, listków, prątkiem	zdrobnienia → podkreślenie wielkiej miłości rodziców, przypomnienie wieku Urszulki

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Przed oczyma rodziców swoich rostąc, mało Od ziemie się co wzniósłszy, duchem zaraźliwym Srogiej śmierci otchniona, rodzicom troskliwym U nóg martwa upadła [...]	przerzutnie → zwrócenie uwagi na bezsens śmierci dziecka
[...] O zła Persefono, Mogłażeś tak wielu łzam dać upłynąć płono?	apostrofa → ukazanie rozpaczy i bezradności podmiotu lirycznego

Jan Kochanowski Tren VII (Nieszczęsne ochędóstwo, żałosne ubiory...)

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Nieszczęsne ochędóstwo, żałosne ubiory Mojej najmilszej cory	apostrofa → wyrażenie żalu
członeczków, letniczek, ploteczki, giezłeczko, tkaneczka, bryłeczka	zdrobnienia → podkreślenie miłości rodzicielskiej; ukazanie ciepłej atmosfery panującej za życia dziewczynki i żałobnego nastroju po jej śmierci
Nieszczęsne ochędóstwo, żałosne ubiory Mojej najmilszej cory? Po co me smutne oczy za sobą ciągniecie? Żalu mi przydajecie.	instrumentacja głoskowa (nagromadzenie głosek „a", „o", „u") → podkreślenie rozpaczy, naśladowanie płaczu
Po co me smutne oczy za sobą ciągniecie?	pytania retoryczne → podkreślenie bezsensu śmierci dziecka
Nie do takiej łożnice, moja dziewko droga, Miała cię mać uboga doprowadzić! Nie takąć dać obiecywała wyprawę, jakąć dała!	powtórzenie, wykrzyknienie, przerzutnia → podkreślenie emocji, rozpaczy
Ujął ją sen żelazny nieprzespany	peryfraza → ukazanie bólu, niepogodzenia się ze śmiercią córki

Jan Kochanowski Tren VIII (Wielkieś mi uczyniła pustki w domu moim...)

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Wielkieś mi uczyniła pustki w domu moim, Moja droga Orszulo, tym zniknieniem swoim. [...] Z każdego kąta żałość człowieka ujmuje, A serce swej pociechy darmo upatruje.	apostrofa; instrumentacja głoskowa – nagromadzenie wyrazów zawierających głoski „o", „u" → skierowanie wymówek pełnych żalu do córki, która opuściła rodziców; ukazanie nastroju żałoby poprzez naśladowanie płaczu
Tyś za wszytki mówiła, za wszytki śpiewała, Wszytkiś w domu kąciki zawżdy pobiegała. [...] Teraz wszystko umilkło, szczere pustki w domu, Nie masz zabawki, nie masz rozśmiać się nikomu, Z każdego kąta żałość człowieka ujmuje, A serce swej pociechy darmo upatruje.	kontrast → zestawienie dwóch obrazów domu: tego za życia Urszulki i po jej śmierci
maluczką	epitet → podkreślenie wieku dziecka
Tyś za wszytki mówiła, za wszytki śpiewała, Wszytkiś w domu kąciki zawżdy pobiegała.	nagromadzenie czasowników; powtórzenia → ukazanie radości, jaką dziecko wnosiło w życie rodziny
Pełno nas, a jakoby nikogo nie było	porównanie → podkreślenie nastroju żałoby

Dorota Terakowska „Poczwarka"

- Reakcje rodziców, gdy rodzi się niepełnosprawne dziecko:

REAKCJE EWY I ADAMA	
EWA	**ADAM**
• rozczarowanie • wstyd • niechęć, poczucie bezsilności • pogodzenie się z sytuacją • poświęcenie się dla dziecka • akceptacja, miłość	• rozczarowanie • wstyd • poczucie bezsilności, niechęć • obrzydzenie, odrzucenie • szukanie winnych • zaciekawienie • odsunięcie się od rodziny • powolna akceptacja

Władysław Broniewski „Brzoza"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
o! brzozo! Córko moja nieżywa	apostrofy, epitet → ukazanie tęsknoty za zmarłą
coś się we mnie rozpęta, by pamiętać, pamiętać	metafora, powtórzenie → podkreślenie niemożności zapomnienia o zmarłej
pieśni nić niegodziwa chce mnie spętać trumiennie i – zatruta – być we mnie	metafora, personifikacja, epitet → zaakcentowanie rozpaczy, ukazanie utraty sensu życia
jakże rozpacz wyrazić, gdy żyję	pytanie retoryczne → ukazanie niemożności wyrażenia rozpaczy
a ja powiem rozpaczą słowom, że nic nie znaczą	metafora → podkreślenie kryzysu twórczego

William Szekspir „Romeo i Julia"

- Reakcje rodziców na nieposłuszeństwo Julii:

REAKCJE OJCA I MATKI	
OJCIEC	**MATKA**
wpada we wściekłość, krzyczy, wyzywa Julię, oświadcza, że wyrzuci ją z domu, jeśli nie spełni jego woli, jest nieustępliwy	zachowuje bierną postawę, nie broni córki, nie rozumie jej, a nawet nie stara się jej zrozumieć

Molier „Skąpiec"

CHARAKTERYSTYKA HARPAGONA I JEGO DOMU	
HARPAGON	**DOM**
· chorobliwie skąpy · podejrzewa wszystkich o kradzież swojej własności · mówi o szkatułce czule, jak o ukochanej · postanawia bogato wydać za mąż córkę, nie dając jej żadnego posagu	· brak wzajemnego zrozumienia · napięta atmosfera · niepokój podsycany przez dziwactwa Harpagona · rygor · atmosfera podejrzliwości

Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"

CHARAKTERYSTYKA RODZICÓW BOHATERÓW	
RODZICE TODDA	**RODZICE NEILA**
• nie traktują jednakowo swych synów; starszemu, który jest ich dumą, kupują drogie prezenty • Todd pozostaje w cieniu brata; na urodziny dwa razy z rzędu dają mu taki sam prezent – zestaw przyborów na biurko	• ojciec chce, aby Neil został lekarzem; wymaga, żeby był wzorowym uczniem, a potem skończył prestiżową uczelnię; nie przyznaje mu prawa do samodzielnego wyboru drogi życiowej i spełnienia marzeń; żąda absolutnego posłuszeństwa; jest despotyczny, surowy – nie rozmawia z synem, lecz rozkazuje mu • matka nie jest w stanie sprzeciwić się mężowi

Małgorzata Musierowicz „Kwiat kalafiora"

◆ Charakterystyka sióstr:

CECHY SIÓSTR BOREJKO			
GABRYSIA	**IDA**	**NATALIA**	**PATRYCJA**
poczucie humoru, pogodne usposobienie, wrażliwość, pozorna szorstkość, energia, impulsywność, spontaniczność, zaradność, samodzielność, stanowczość, troskliwość, odpowiedzialność, honor, duma, ambicja	egzaltacja, wrażliwość, impulsywność, troskliwość	wrażliwość, impulsywność, ambicja, troskliwość	opanowanie, rozsądek, zaradność, spryt

Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz" – fragment Księgi I – „Gospodarstwo"

MODEL IDEALNEGO SZLACHECKIEGO DWORU
• o poszanowaniu historii i patriotyzmie świadczą wiszące w domu portrety bohaterów narodowych czy zegar wydzwaniający melodię „Mazurka Dąbrowskiego" • schludne budynki gospodarcze to dowód dostatku • Tadeusz z radością ogląda sprzęty, które zapamiętał z dzieciństwa, m.in. zegar wydzwaniający melodię „Mazurka Dąbrowskiego"; • Soplica przypomina sobie obrazy – portrety bohaterów narodowych: Tadeusza Kościuszki, Jasińskiego, Korsaka i Rejtana

DOJRZEWANIE

- Dojrzewanie jest ukazywane jako: nabywanie doświadczenia, doskonalenie charakteru, wyrabianie umiejętności podejmowania decyzji, kształtowanie poczucia odpowiedzialności, gotowość poniesienia konsekwencji postępowania. Często towarzyszy mu bunt i chęć walki ze schematami.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"	Jeden z bohaterów – Zbyszko z Bogdańca – chce zostać prawdziwym rycerzem. Poznaje Danusię Jurandównę, która zatrzymała się w gospodzie Pod Lutym Turem z dworem księżnej Anny. Zbyszko postanawia zdobyć czuby z krzyżackich hełmów, gdy dowiaduje się, w jaki sposób śmierć poniosła matka Danusi, i atakuje krzyżackiego posła, chcąc jak najszybciej zrealizować swój zamiar. Zostaje za to skazany na śmierć. Te wydarzenia przyspieszają dojrzewanie Zbyszka, pomagają mu stać się prawdziwym rycerzem.
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	Uczniowie Akademii Weltona postępują zgodnie z wolą swoich rodziców. Mają iść na wybrane przez nich studia dające dobrą pracę. Nie myślą o buncie czy wyjściu poza schematy, robią tylko to, czego ktoś od nich oczekuje. Dopiero zajęcia z profesorem Keatingiem uświadamiają im, że warto iść za swoimi marzeniami, chwytać dzień.
Małgorzata Musierowicz „Kwiat kalafiora"	Bohaterka powieści, Gabrysia Borejko, to dziewczyna ze zwykłego domu. Jej matka zajmuje się rodziną i całym gospodarstwem domowym bez angażowania do pomocy dzieci. Gdy pani Borejko trafia do szpitala, Gabrysia musi przejąć jej obowiązki. Okazuje się odpowiedzialną i zaradną córką.
William Szekspir „Romeo i Julia"	Szesnastoletni Romeo i czternastoletnia Julia poznają się i zakochują w sobie w ciągu jednej nocy. Ich dojrzewanie następuje bardzo szybko – Julia z dziewczyny staje się kobietą, a Romeo dzięki miłości przestaje być egzaltowanym młodym człowiekiem.
Aleksander Fredro „Zemsta"	Wacław zakochuje się w Klarze – z wzajemnością. Wcześniej, podczas studiów, romansował z Anną i udawał księcia Rodosława. Miłość do Klary czyni go człowiekiem odpowiedzialnym i godnym zaufania.
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	Harcerze Zośka, Rudy i Alek zdają maturę i mają wiele planów na przyszłość. Wybuch wojny powoduje ich przyspieszone dorastanie i odbiera marzenia. Przedwcześnie muszą stać się dojrzali, odpowiedzialni i wypełnić obowiązki wobec ojczyzny.

WĘDRÓWKA

- W literaturze często pojawia się motyw **homo viator** – życia człowieka jako wędrówki. Podróż to metafora trudów i wyzwań życiowych, jakie czekają na człowieka.
  W jej trakcie bohaterowie przeżywają przygody, zdobywają doświadczenie i poznają siebie.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR

LEKTURA	OPIS
Homer „Odyseja"	• Bohaterem epopei jest Odyseusz, który zmierza do swego domu – Itaki – po wojnie trojańskiej. Poszukując noclegu podczas podróży, on i jego towarzysze trafiają do jaskini cyklopa. Odyseusz pozbawia go oka, by móc się stamtąd wydostać. Początkowo cyklop nie wie, jak nazywa się człowiek, który go oślepił, jednak przed odpłynięciem pełen pychy Odyseusz wykrzyczał mu swoje imię. • Cyklop prosi swego ojca Posejdona, by ten nie pozwolił Odyseuszowi wrócić do domu – wędrówka bohatera trwa dziesięć lat. W końcu udaje mu się dotrzeć do Itaki, gdzie pokonuje zalotników swojej żony Penelopy i ponownie zasiada na tronie.
Leopold Staff „Odys"	• W utworze podmiot liryczny przekazuje wiedzę życiową. Każdy z nas ma jakiś cel i drogę, po której kroczy, trzeba tylko wytrwale się tego trzymać. Musimy pokonywać przeszkody i pewnie zdarzy się, że będziemy przy tym błądzić i mieć chwile słabości, ale to zwyczajna rzecz.
Przypowieść o synu marnotrawnym	• Tytułowy syn marnotrawny to młody człowiek, który wyruszył z domu po tym, jak dostał od ojca swoją część majątku. Straciwszy pieniądze, postanowił wrócić do domu. Ucieszony ojciec przygotował dla niego ucztę, wybaczył mu wszystko i przekonywał starszego syna, że trzeba się cieszyć z powrotu brata, który zrozumiał, że popełnił błędy.
Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę"	• Bohater utworu – Mały Książę – odczuwał samotność. Aby znaleźć przyjaciela, wybrał się w podróż na inne planety. Wyprawa pozwoliła mu dowiedzieć się wielu rzeczy, choćby tego, że przyjaźń wymaga poświęcenia czasu drugiej osobie.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Paulo Coelho „Alchemik"	• Santiago wypasał owce i wędrował ze swoim stadem po Andaluzji. Pewien sen sprawił, że postanowił udać się do Cyganki po jego objaśnienie. Ta doradziła mu podróż do Egiptu, gdzie miał odnaleźć wyśniony wcześniej skarb. • Wędrówka Santiago obfitowała w liczne przygody, dzięki którym lepiej poznał siebie i dojrzał. Zrozumiał, na czym polega sens życia.
Ursula Le Guin „Czarnoksiężnik z Archipelagu"	• Duny jako mały chłopiec miał niezwykłą moc. Wiejska czarownica, która była jego ciotką, nauczyła go z niej korzystać, przywoływać zwierzęta, stosować zaklęcia. Ta wiedza przydała mu się podczas najazdu korsarzy – Duny ochronił wioskę, okrywając ją gęstą mgłą. Potem zapadł w śpiączkę. W wiosce pojawił się wówczas Ogion, czarodziej, który go obudził i zabrał ze sobą, by uczyć magii.
John Ronald Reuel Tolkien „Hobbit, czyli tam i z powrotem"	• Hobbit Bilbo Baggins żył spokojnie i zwyczajnie do momentu, kiedy został namówiony przez Gandalfa i krasnoludy do przyłączenia się do ich wyprawy jako włamywacz. Mimo swojej bojaźliwości i niepewności, czy sobie poradzi, decyduje się z nimi wyruszyć. • Niezwykła, niebezpieczna podróż uczy go współdziałania, pomagania przyjaciołom i zmienia w inną osobę.
John Ronald Reuel Tolkien „Władca Pierścieni"	• Frodo Baggins wyrusza w podróż, by zniszczyć stworzony przez Saurona pierścień, który symbolizuje zło. Wyprawa jest pełna niebezpieczeństw, a Frodo musi wykazać się sprytem, odwagą i mądrością.
Andrzej Sapkowski „Miecz przeznaczenia"	• Wiedźmin Geralt trudni się zwalczaniem potworów. Wędruje po świecie i zarabia, uwalniając ludzi od smoków i innych groźnych stworzeń. Oszczędza jednak te, które są ostatnimi przedstawicielami gatunku bądź nie zagrażają człowiekowi. Ma okazję obserwować, ile zła tkwi w ludziach. • Geralt nie jest zwykłym wiedźminem – nie zatracił uczuć ani zdolności oceny różnych spraw. Ma za to nadludzkie zdolności: widzi w ciemności i jest bardzo szybki.

Homer „Odyseja"

DZIĘKI CZEMU ODYSEUSZ POWRÓCIŁ DO DOMU	
CECHA	**DZIAŁANIE**
spryt, zaradność	ominął wyspę Syren
odwaga	przepłynął między Scyllą i Charybdą
sprawność fizyczna	doskonale żeglował, uratował się podczas sztormu
wytrwałość	nie rezygnował z powrotu do domu, nie skusiły go bogactwa oferowane przez boginię Kalipso

Leopold Staff „Odys"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Niech cię nie niepokoją Cierpienia twe i błędy.	apostrofa, metafora → podkreślenie mądrości życiowej podmiotu lirycznego
Wszędy są drogi proste Lecz i manowce wszędy.	metafora, epitet → ukazanie życia jako wędrówki, podczas której czyhają przeszkody
O to chodzi jedynie, By naprzód wciąż iść śmiało	metafora → ukazanie sensu życia
Bo zawsze się dochodzi Gdzie indziej, niż się chciało	metafora → podkreślenie nieprzewidywalności życia
Każdy z nas jest Odysem, Co wraca do swej Itaki.	metafora → podkreślenie symboliki postaci Odyseusza – życie każdego człowieka jest podobne do losu Odyseusza (motyw homo viator)

Paulo Coelho „Alchemik"

- Jakie nowe doświadczenia wypływają z wydarzeń w czasie wędrówki bohatera?

WĘDRÓWKA I JEJ SKUTKI	
WYDARZENIE	**DOŚWIADCZENIE, NAUKA**
Poznanie Króla Salem	• Największe kłamstwo świata – wiara w to, że nadchodzi chwila, w której „tracimy całkowicie panowanie nad naszym życiem i zaczyna nim rządzić los". • Aby spełnić marzenie, trzeba być wytrwałym: „I kiedy czegoś gorąco pragniesz, to cały wszechświat sprzyja potajemnie twojemu pragnieniu". • Trzeba podążać za Własną Legendą.
Oglądanie szabli na targowisku – kradzież pieniędzy	• W pogoni za marzeniami nie można zapominać o rzeczywistości: „Tajemnica szczęścia jest ukryta w tym, by widzieć wszystkie cuda świata i nigdy nie zapomnieć o dwóch kroplach oleju na łyżce".
Praca u sprzedawcy kryształów	• Czasem lepiej jest nie spełnić marzenia, aby wciąż mieć do czego dążyć. • Marzenia trzymają przy życiu.
Poznanie Fatimy	• „Kiedy się kocha, wszystko dookoła nabiera coraz głębszego sensu".
Spotkanie Alchemika	• Nigdy nie należy się poddawać: „Ten, kto żyje Własną Legendą, wie to wszystko, co wiedzieć powinien. I tylko jedno może unicestwić marzenie – strach przed porażką". • Trzeba wciąż wyznaczać sobie nowe cele.
Dotarcie do piramid; pobicie przez uchodźców wojennych	• Poczucie spełnienia. Odkrycie prawdy – skarb był tam, skąd Santiago wyruszył. • „Życie obdarza hojnie tego, kto jest wierny Własnej Legendzie".

John Ronald Reuel Tolkien „Władca Pierścieni"

◆ Cechy towarzyszy Froda w wędrówce:

CHARAKTERYSTYKA WYBRANYCH BOHATERÓW UTWORU	
POSTACIE	**CECHY**
Sam Gamgee	wierny sługa i przyjaciel Froda, pokonał strach, nie opuścił Froda i wielokrotnie go uratował
Aragorn	syn Arathorna, potomek Isildura, który odebrał Sauronowi pierścień. Jako prawowity król odznaczał się siłą, poczuciem sprawiedliwości, odwagą, charyzmą
Legolas	elf, doskonały łucznik, odważny, oddany towarzyszom; potrafił przełamać się i walczyć wspólnie z krasnoludami – stał się przyjacielem Gimlego
Gimli	krasnolud, zaprzyjaźnił się z Legolasem; świetny wojownik, odznaczał się niezwykłą siłą i odwagą – doskonale władał toporem
Boromir	człowiek, syn namiestnika Gondoru, Denethora, był odważny, ale jednocześnie żądny bogactwa i władzy – próbował odebrać pierścień Frodowi; zrehabilitował się, ginąc w walce przeciwko orkom
Merry i Pippin	hobbici, wierni i oddani towarzysze Froda, nie opuścili go w potrzebie; wykazali się odwagą i sprytem; wyróżniali się poczuciem humoru, skłonnością do żartów i figli; zjednywali sobie sympatię innych

LEKCJA ŻYCIA

- Jedną z funkcji literatury jest funkcja wychowawcza. Literatura oświeceniowa wręcz uznawała za swój obowiązek pouczanie odbiorcy. Autorzy bajek prawdę o wadach i zachowaniach człowieka ukrywali pod postaciami zwierząt.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie	• Pewnego człowieka podróżującego z Jeruzalem do Jerycha okradli i zranili zbójcy. Ranny leżał przy drodze i nie zatrzymali się przy nim przechodzący kapłan i lewita. Pomógł mu dopiero Samarytanin.
Przypowieść o synu marnotrawnym	• Pewien mężczyzna, który miał dwóch synów, postanowił rozdzielić swój majątek pomiędzy nich. Młodszy syn wyruszył ze swoimi pieniędzmi w świat i stracił wszystko. W końcu zaczął pasać świnie, by mieć co jeść, postanowił więc wrócić do domu rodzinnego. Ojciec ucieszył się z jego powrotu i wyprawił ucztę na jego cześć. • Starszy syn, który pozostał u boku ojca i pracował w jego gospodarstwie, nie mógł się z tym pogodzić ani zrozumieć postawy ojca.
Ignacy Krasicki „Malarze"	• Bohaterami bajki są dwaj malarze – jeden oddawał portretowanych w sposób realistyczny, a drugi ich upiększał. • Morał jest taki, że szczerość nie zawsze się opłaca, a dobre malarstwo nie jest doceniane.
Ignacy Krasicki „Szczur i kot"	• Nośnikami wad ludzkich w bajce są zwierzęta. Przechwałki szczura, że jest najważniejszy, gubią go: „Wpadł kot z boku na niego, porwał i udusił".
Ignacy Krasicki „Dewotka"	• Bohaterką utworu jest kobieta, która modli się, bijąc jednocześnie służącą. Słowa modlitwy „Ojcze nasz" wypowiada mechanicznie, bez zrozumienia.

◆ Postawy bohaterów w utworach i wynikające z nich morały:

POSTAWY BOHATERÓW W UTWORACH		
UTWÓR	**POSTAWA**	**MORAŁ**
Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie	· Samarytanin opatrzył rannego, zawiózł do gospody i pielęgnował, a także dał gospodarzowi dwa denary, aby opiekował się nim, gdy odjedzie	· ukazuje wzór do naśladowania, poucza, że trzeba pomagać każdemu – bez względu na pochodzenie, majątek, religię
Przypowieść o synu marnotrawnym	· starszy syn: zazdrosny, małostkowy, czuł się niedoceniony, wypomniał ojcu niesprawiedliwość · ojciec: okazał zrozumienie, wybaczył, okazał zaufanie	· ukazuje potrzebę wybaczenia · poucza, że każdy powinien się cieszyć z nawrócenia grzesznika
Ignacy Krasicki „Malarze"	· pierwszy malarz malował realistycznie · drugi malarz upiększał portretowanych	· ujawnia ludzką pychę · piętnuje oczekiwanie pochlebstw · podkreśla głupotę i naiwność portretowanych
Ignacy Krasicki „Szczur i kot"	· wady szczura: pycha, głupota, bezmyślność, hardość	· zbytnia pewność siebie jest szkodliwa, bo można łatwo zapomnieć o rzetelnej ocenie sytuacji
Ignacy Krasicki „Dewotka"	· wady dewotki: obłuda, dwulicowość, hipokryzja, wybuchowość	· przestroga przed ludźmi dwulicowymi, udającymi pobożność

SAMOTNOŚĆ

- Motyw samotności daje możliwość skupienia się na uczuciach i myślach bohatera, pokazania jego przeżyć wewnętrznych i w związku z tym stworzenia jego ciekawego portretu.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Adam Mickiewicz „Stepy akermańskie"	• Utwór należy do cyklu „Sonetów krymskich", które Mickiewicz napisał, przebywając na zesłaniu. Podmiot liryczny to żyjący daleko od ojczyzny i rodziny samotny człowiek. • W sonecie znajdziemy opis krajobrazu, refleksje podróżnika i wyraz jego tęsknoty do kraju ojczystego.
Henryk Sienkiewicz „Latarnik"	• Tytułowy latarnik – Skawiński – wiele lat tułał się po świecie, zmieniał miejsca pobytu, pracę i środowisko. W końcu zaczął marzyć, by osiąść gdzieś na stałe i odpocząć. Upragniony spokój znalazł w Aspinwall, gdzie podjął pracę jako latarnik. Samotność mu nie przeszkadzała, polubił ją. Cieszyła go nowa praca i życie w pojedynkę. Odczuwał nostalgię, choć nie do końca uświadomioną – tęsknił za wioską rodzinną i swojskim krajobrazem.
Antoine de Saint--Exupéry „Mały Książę"	• Mały Książę był smutny, bo róża, którą się opiekował, nie rozumiała go, i czuł się samotny. Podczas swojej wyprawy w poszukiwaniu przyjaźni Mały Książę nadal odczuwał samotność. Poznani ludzie nie rozumieli go, byli zajęci jedynie swoimi sprawami. • Na Ziemi Mały Książę poznał wartość przyjaźni i odkrył, że cały czas kochał różę. Bardzo za nią tęsknił i znów poczuł się samotny.
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	• Todd Anderson nie czuje, że rodzice go kochają. Neil Perry również jest samotny w rodzinie. Jego ojciec odmawia mu prawa do realizacji marzeń i nie zgadza się na rozwijanie przez niego pasji aktorskiej, a matka nie umie przeciwstawić się mężowi.

Adam Mickiewicz „Stepy akermańskie"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Wpłynąłem na suchego przestwór oceanu	oksymoron → ukazanie wrażliwości podmiotu lirycznego na piękno przyrody
Wóz nurza się w zieloność i jak łódka brodzi	metafora, porównanie → podkreślenie niezwykłości krajobrazu, bujności natury
Śród fali łąk szumiących, śród kwiatów powodzi, Omijam koralowe ostrowy burzanu	metafora, epitet → ukazanie zachwytu podmiotu lirycznego nad pięknem krajobrazu oraz ogromu stepu
Już mrok zapada, nigdzie drogi, ni kurhanu; Patrzę w niebo, gwiazd szukam, przewodniczek łodzi	metafora → podkreślenie samotności podmiotu lirycznego
Stójmy!... Jak cicho!... Słyszę ciągnące żurawie, Których by nie doścignęły źrenice sokoła; Słyszę, kędy się motyl kołysa na trawie, Kędy wąż śliską piersią dotyka się zioła...	wykrzyknienie, metafora, anafora, onomatopeja, gradacja → ukazanie uczucia tęsknoty; podkreślenie głębi panującej wokół ciszy, a tym samym poczucia osamotnienia, które ogarnia wędrowca przebywającego z dala od ojczyzny; budowanie nastroju oczekiwania
W takiej ciszy tak ucho natężam ciekawie, Że słyszałbym głos z Litwy...	metafora → wzmocnienie wrażenia ciszy, podkreślenie samotności podmiotu lirycznego
Jedźmy, nikt nie woła!	wykrzyknienie → ukazanie rozczarowania, smutku

Henryk Sienkiewicz „Latarnik"

- Niespokojne życie Skawińskiego i spokój, jakiego doznał na wyspie, ukazują obrazowe porównania i metafory:

CYTATY OBRAZUJĄCE PRZEMIANĘ ŻYCIA BOHATERA	
NIESPOKOJNE ŻYCIE SKAWIŃSKIEGO	**SPOKÓJ NA WYSPIE**
• „Czuł on coś takiego, co czuje szczuty zwierz, gdy wreszcie schroni się przed pogonią na jakiejś niedostępnej skale lub w pieczarze". • „Był on naprawdę jak okręt, któremu burza łamała maszty, rwała liny, żagle, którym rzucała od chmur na dno morza, którym biła falą, pluła pianą – a który jednak zawinął do portu". • „Wiatr porywał znowu ten liść, by nim rzucać po lądach i morzach, by się nad nim znęcać do woli".	• „Poczucie bezpieczeństwa napełniało jakąś niewysłowioną rozkoszą jego duszę". • „Stary zżył się z wieżą, latarnią, z urwiskiem, z ławicami piasku i z samotnością". • „Jego wieża chroniła go przed wszelkim złem". • „Zżył się już z myślą, że nie opuści wyspy do śmierci, i po prostu zapomniał, że jest jeszcze coś poza nią". • „Zatonął, ukołysał się, zapamiętał – i w tym ograniczeniu własnego odrębnego bytu, w tym półczuwaniu, półśnie znalazł spokój tak wielki, że prawie podobny do półśmierci".

PRZEMIJANIE

- Przemijanie było ważnym motywem w sztuce i literaturze średniowiecza i baroku. Twórcy, wykorzystując ten motyw, przypominają odbiorcom, że pobyt na ziemi jest krótki, więc żyć należy intensywnie i zachowując godność. Podkreślają nietrwałość tego, co ziemskie, i pokazują prawdziwe wartości.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Jan Kochanowski „O żywocie ludzkim"	• Podmiot liryczny, odwołując się do stoicyzmu, nazywa fraszką wszelkie działania człowieka, a wręcz całe życie. Według niego nie mamy wpływu na swój los. • Wypowiedź w 1. osobie liczby mnogiej sugeruje identyfikację z czytelnikami lub zajęcie pozycji mędrca.
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	• Zasady carpe diem uczy swoich wychowanków nowy nauczyciel literatury w Akademii Weltona John Keating. Uwrażliwia ich na to, że każdy dzień przynosi jakąś szansę, z której trzeba skorzystać, że trzeba być uważnym, by niczego nie przegapić.
Wisława Szymborska „Muzeum"	• W muzeum podmiot liryczny ogląda eksponaty, ale sytuacja ta nie wydaje mu się naturalna. Rzeczy te miały bowiem służyć ludziom, a tych już nie ma, więc i przedmioty utraciły swoje przeznaczenie. • Wydźwięk wiersza jest niejednoznaczny: ukazuje bezsens zmagań z przemijaniem, ale i to, że człowiek ostatecznie okaże się zwycięzcą, bo zostawia po sobie ślad.
Wisława Szymborska „Nic dwa razy"	• Utwór porusza problem przemijania. Podlegają mu również uczucia, w miłości smutek i radość przeplatają się ze sobą. Gdy pojawiają się nieporozumienia, ludzie ranią się i stają się dla siebie obcy. Nietrwałość uczuć to istotny aspekt przemijania. Trzeba pamiętać, że raz popełnionych błędów nie uda się naprawić i przeżyć życia jeszcze raz. Jest to zgodne z filozofią Heraklita z Efezu.

WYKORZYSTANIE MOTYWÓW FILOZOFICZNYCH W LITERATURZE	
POGLĄD FILOZOFICZNY	**PRZYKŁAD**
Heraklit z Efezu, panta rhei (wszystko płynie, nie można wejść dwa razy do tej samej wody/rzeki) – wszystko podlega nieustannym przemianom, nie można powrócić do tego, co już było	Nic dwa razy się nie zdarza i nie zdarzy. Z tej przyczyny zrodziliśmy się bez wprawy i pomrzemy bez rutyny. (W. Szymborska „Nic dwa razy")
Epikur, carpe diem (chwytaj dzień, żyj pełnią życia) – ważna jest chwila obecna, teraźniejszość; człowiek nie może znać swojej przyszłości, więc powinien jak najlepiej wykorzystać każdą chwilę	Więc łap dzień każdy, a nie wierz ni trochę W złudnej przyszłości obietnice płoche. (Horacy pieśń „Do Leukonoe")
Memento mori (pamiętaj o śmierci) – podkreślenie marności życia doczesnego w porównaniu z życiem wiecznym	Nie masz na świecie żadnej pewnej rzeczy, Próżno tu człowiek ma co mieć na pieczy. Zacność, uroda, moc, pieniądze, sława, Wszystko to minie jako polna trawa (J. Kochanowski „O żywocie ludzkim")
Myśl z „Księgi Koheleta" – Vanitas vanitatum et omnia vanitas (marność nad marnościami i wszystko marność) – nic na ziemi nie trwa wiecznie: ani radość – co jest przykre, ani smutek – co jest pocieszające	Czemu ty się, zła godzino, z niepotrzebnym mieszasz lękiem? Jesteś – a więc musisz minąć. Miniesz – a więc to jest piękne. (W. Szymborska „Nic dwa razy")

Jan Kochanowski „O żywocie ludzkim"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Fraszki to wszytko, cokolwiek myślemy, Fraszki to wszytko, cokolwiek czyniemy	anafora → podkreśla błahość i bezsens starań człowieka (fraszka – błahostka, coś o niewielkim znaczeniu)
Zacność, uroda, moc, pieniądze, sława	wyliczenie → ukazuje wartości uznawane za istotne, ale przemijające, ulotne, więc nic nieznaczące
Zacność, uroda, moc, pieniądze, sława Wszystko to minie jako polna trawa.	porównanie → podkreśla nietrwałość wymienionych wartości
Naśmiawszy się nam i naszym porządkom, Wemkną nas w mieszek, jako czynią łątkom	metafora → wykorzystanie motywu teatru świata (**theatrum mundi**) – człowiek-aktor gra rolę i schodzi ze sceny

Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"

PRZEMIANA BOHATERÓW POWIEŚCI		
BOHATER	**PRZED PRZYBYCIEM KEATINGA**	**PO LEKCJACH Z KEATINGIEM**
Neil Perry	Posłuszny ojcu, wykonuje jego polecenia, choć się z nimi nie zgadza: · uczy się, by po skończeniu Akademii Weltona studiować medycynę · podczas wakacji uczy się dodatkowo chemii, aby wyprzedzić materiał · pragnie kontynuować pisanie kroniki szkolnej, ale rezygnuje, gdy ojciec stanowczo tego od niego wymaga	· reaktywuje Stowarzyszenie Umarłych Poetów · postępuje w myśl zasady carpe diem, postanawia wykorzystać każdą chwilę życia, spełnić swoje marzenia · buntuje się przeciwko decyzji ojca, który zabrania mu brania udziału w przedstawieniu „Snu nocy letniej" · podrabia podpis ojca na formularzu zgody na udział w przedstawieniu · odkrywa nową pasję – aktorstwo · nie potrafi zrezygnować z marzeń – popełnia samobójstwo
Todd Anderson	Nieśmiały, zamknięty w sobie: · żyje w cieniu starszego brata, najlepszego absolwenta szkoły, głęboko przeżywa brak czułości i zainteresowania rodziców, ale nie buntuje się · nie przeciwstawia się decyzji Nolana, trenuje piłkę nożną, choć woli inną dyscyplinę · boi się publicznych wystąpień	· uwierzył w siebie · zaprzyjaźnia się z Neilem – momentem przełomowym jest wygłoszenie wiersza podczas lekcji angielskiego · buntuje się przeciwko rodzicom i szkole, odmawia podpisania listy zarzutów stawianych Keatingowi · ma własne zdanie · pierwszy staje na ławce, wyrażając bunt przeciwko zwolnieniu Keatinga
Charlie Dalton	Jest otwarty, bezpośredni, ale nie szuka okazji, aby wyrazić swoje poglądy. Zgodnie z oczekiwaniami rodziców, uczy się, by pójść na studia.	· otwarcie wyraża swoje poglądy · przyjmuje imię Newanda · podczas jednego ze spotkań w grocie gra na saksofonie · przyprowadza na spotkanie dziewczyny · pisze artykuł dotyczący przyjmowania do szkoły dziewcząt · mimo kary cielesnej nie wydaje kolegów
Knox Overstreet	Sympatyczny, lubiany przez kolegów, otwarty. Zgodnie z oczekiwaniami rodziców, uczy się, by pójść na studia.	· pisze wiersz dla Chris i odczytuje go przed całą jej klasą · nie rezygnuje z dążenia do celu – zdobycia uczucia dziewczyny

Wisława Szymborska „Muzeum"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Są talerze, ale nie ma apetytu, Są obrączki, ale nie ma wzajemności.	anafora → ukazanie kontrastu między teraźniejszością i przeszłością, podkreślenie powtarzalności sytuacji dotyczącej eksponatów – rzeczy, których właściciele przeminęli
[...] zgromadzono dziesięć tysięcy starych rzeczy	hiperbola → ukazanie skali zjawiska przemijania
Jest wachlarz – gdzie rumieńce? Są miecze – gdzie gniew?	powtórzenia i pytania retoryczne → podkreślenie braku tego, co nadaje sens istnieniu rzeczy – braku ich przydatności; przywołanie obrazów
Omszały woźny drzemie słodko	epitet metaforyczny → podkreślenie ciszy i bezruchu, braku zainteresowania przedmiotami; ukazanie podobieństwa woźnego do eksponatów
Metale, glina, piórko ptasie Cichutko tryumfują w czasie.	personifikacja, zdrobnienie → ukazanie trwałości rzeczy i nietrwałości życia ludzkiego
Chichocze tylko szpilka po śmieszce z Egiptu.	personifikacja, onomatopeja → przedstawienie obrazu rzeczy, które przejęły cechy dawnych właścicieli i zachowują się jak oni za życia
Metale, glina, piórko ptasie cichutko tryumfują w czasie.	wyliczenie → ukazanie równości wszystkich wobec śmierci. Pouczenie, że przemijanie jest naturalnym zjawiskiem (niczym w średniowiecznym tańcu śmierci przewija się korowód przedmiotów i ich właścicieli; nieważne, kto kim jest: królem, rycerzem, wesołą dziewczyną – śmierć dotyczy każdego)
Korona przeczekała głowę. Przegrała dłoń do rękawicy. Zwyciężył prawy but nad nogą.	nagromadzenie czasowników → zwrócenie uwagi na zwycięstwo przedmiotów nad człowiekiem
Co do mnie, żyję, proszę wierzyć.	apostrofa → ujawnienie się podmiotu lirycznego, sugestia rozmowy z czytelnikiem
Mój wyścig z suknią nadal trwa. A jaki ona upór ma! A jak by ona chciała przeżyć!	metafora, anafora, personifikacja, wykrzyknienie → podkreślenie woli życia człowieka

Wisława Szymborska „Nic dwa razy"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
zrodziliśmy się bez wprawy i pomrzemy bez rutyny	czasowniki w liczbie mnogiej → podkreślenie, że problem przemijania dotyczy wszystkich
Czemu ty się, zła godzino, z niepotrzebnym mieszasz lękiem? Jesteś – a więc musisz minąć. Miniesz – a więc to jest piękne.	pytanie retoryczne, powtórzenie → ukazanie pozytywnych aspektów przemijania – podkreślenie pewności podmiotu lirycznego, że smutek przeminie
tak mi było, jakby róża przez otwarte wpadła okno	porównanie → ukazanie uczuć podmiotu lirycznego
Róża? Jak wygląda róża? Czy to kwiat? A może kamień?	pytania retoryczne → ukazanie uczuć podmiotu lirycznego: rozczarowanie, smutek, żal, rozgoryczenie
dwóch tych samych pocałunków, dwóch jednakich spojrzeń w oczy	anafora → podkreślenie tezy postawionej na początku utworu („Nic dwa razy się nie zdarza/i nie zdarzy")
różnimy się od siebie jak dwie krople czystej wody	paradoks → odwołanie do frazeologizmu – podobni jak dwie krople wody

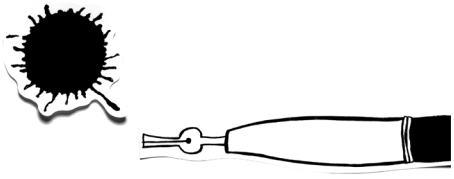

WINA I KARA

- Literatura nie odnosi się jednoznacznie do pojęcia winy i kary. Utwory pisane zgodnie z moralnością chrześcijańską wskazują, że mamy obowiązek dostrzegania potrzeb bliźnich i okazywania miłosierdzia grzesznikom, zaś te odwołujące się do moralności ludowej wyznaczają karę śmierci za zdradę.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Adam Mickiewicz „Świtezianka"	• Jezioro Świteź to miejsce spotkania strzelca z boru i pięknej dziewczyny, w której jest zakochany. Młodzieniec przysięga dziewczynie wierność, a ta przestrzega go przed niedotrzymaniem danego słowa. Niedługo chłopak ma okazję dowieść swej lojalności – gdy wraca brzegiem jeziora, wyłania się z niego piękna nimfa, która kusi go swoimi wdziękami. Strzelec nie potrafi się jej oprzeć, zapomina o przysiędze i idzie za nimfą. Czeka go za to surowa kara – nimfą jest dziewczyna, której obiecywał nie zdradzić.
Adam Mickiewicz „Lilije"	• Bohaterką ballady jest kobieta, która zabiła męża, bo bała się, że zostanie ukarana za niewierność. Ukryła jego ciało w lesie, na grobie zasadziła lilie. Po wojnie zatrzymali się u niej bracia jej męża i postanowili zaczekać na jego powrót, nie wiedząc, że ten nie żyje. Obu spodobała się bratowa i po jakimś czasie zaczęli ubiegać się o jej względy. Kobieta nie wiedziała, którego wybrać, więc poszła po radę do pustelnika – ten zaproponował, że wskrzesi jej męża, ona jednak nie zgodziła się na to. • Pustelnik powiedział, że bracia mogą upleść wianki i położyć je na ołtarzu w kościele, a ten, którego wianek kobieta wybierze, zostanie jej mężem. Gdy tak się stało, w świątyni zjawił się duch zmarłego męża i budynek wraz z ludźmi zapadł się pod ziemię.
Adam Mickiewicz „Dziady część II"	• Przywołane podczas obrzędu dziadów dusze zmarłych muszą odpokutować, zanim dostaną się do nieba. Ludzie odprawiający dziady ofiarowują im swą pomoc. Jednak jednej z dusz nikt pomóc nie może – dziedzicowi wioski odpowiedzialnemu za śmierć innych ludzi.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Juliusz Słowacki „Balladyna"	• Balladyna i Alina to siostry mieszkające w ubogiej chacie. Pewnego razu ich dom odwiedza hrabia Kirkor. Matka dziewcząt chce, by wybrał jedną z nich na żonę, szczególnie wychwalając zalety starszej Balladyny, jednak Kirkor nie może się zdecydować. Alina i Balladyna idą do lasu po maliny – żoną hrabiego zostanie ta, która zbierze ich więcej. Udaje się to Alinie, a Balladyna z zazdrości zabija siostrę. Ta zbrodnia pociąga za sobą następne.
Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"	• Gdy Krzyżacy porwali Danuśkę, zrozpaczony Jurand udał się do Szczytna, gdzie podobno przebywała. Tam kazano mu zsiąść z konia, złożyć broń i przywdziać wór pokutny. Zrobił to wszystko, by odzyskać córkę. Jednak zakonnicy pokazali mu znajdę, twierdząc, że tylko taka dziewczyna u nich przebywa. Kpili z Juranda tak długo, aż dokonał straszliwej rzezi. Krzyżacy pojmali go i z zemsty okaleczyli. • Jurand żył nadzieją, że odzyska córkę – kiedy dowiedział się o jej śmierci, opadł z sił, jego życie straciło sens. Mimo to gdy pojmano i doprowadzono do niego Zygfryda, który ponosił odpowiedzialność za śmierć Danusi, Jurand przeciął jego więzy i kazał puścić go wolno. Krzyżak pod wpływem szaleństwa i wyrzutów sumienia popełnia samobójstwo.
Agata Christie „I nie było już nikogo"	• Bohaterowie powieści to grupa osób, które przyjeżdżają na zaproszenie tajemniczego pana Owena na samotną Wyspę Żołnierzyków. Gospodarz się nie zjawia, za to służący odtwarza nagranie, z którego wynika, że każda z przybyłych osób popełniła jakąś zbrodnię, a wina żadnej z nich nie wyszła na jaw. Goście pana Owena zaczynają kolejno ginąć. Ostatecznie śmierć ponoszą wszyscy. • Policja, która wszczyna dochodzenie, znajduje wyjaśniający całą sprawę list sędziego Wargrave'a, który popełnił wszystkie morderstwa i odebrał sobie życie.

Adam Mickiewicz „Dziady część II"

CZYM ZAWINIŁY DUCHY ZA ŻYCIA I CZEGO POTRZEBOWAŁY				
DUCH	**WINA**	**KARA**	**PROŚBA**	**POUCZENIE**
duchy dzieci – Józia i Rózi	nie zaznały trosk, cierpienia, goryczy	nie mogły się dostać do nieba	dwa ziarnka gorczycy	Kto nie zaznał goryczy ni razu, Ten nie dozna słodyczy w niebie.
duch złego pana	był bezwzględny i okrutny dla mieszkańców wsi	nie mógł się dostać ani do nieba, ani do piekła, cierpiał wieczny głód i pragnienie	odrobina jadła i napoju	Bo kto nie był ni razu człowiekiem, Temu człowiek nic nie pomoże.
duch Zosi	żyła w oderwaniu od codziennych problemów, bawiła się uczuciami chłopców	przez dwa lata musiała błąkać się między niebem a ziemią	przycią-gnięcie jej do ziemi	Kto nie dotknął ziemi ni razu, Ten nigdy nie może być w niebie.

Juliusz Słowacki „Balladyna"

- Motywy postępowania Balladyny prezentuje poniższa tabela:

CO KIEROWAŁO BALLADYNĄ	
WINA BALLADYNY	**MOTYWY DZIAŁANIA**
zabicie Aliny	zazdrość, chciwość, żądza bogactwa i władzy
śmierć Kirkora – każe żołnierzowi go zabić: „Jeżeliś pełny męstwa i zapału, Jeżeli chcesz kiesy po wierzch pełnej srebra, Idź na ten wzgórek [...], Idź i zabijaj".	żądza władzy
zabicie Gralona: „Balladyna zdejmuje miecz ze ściany i zachodząc z tyłu, zabija Gralona".	strach przed zdemaskowaniem
zabicie von Kostryna – Kostryn, umierając, krzyczy: „Precz! Jędzo trująca! Zrzućcie ją z tronu".	strach przed wyjawieniem prawdy o zbrodniach; żądza władzy

CO KIEROWAŁO BALLADYNĄ	
WINA BALLADYNY	**MOTYWY DZIAŁANIA**
śmierć Pustelnika – każe go powiesić: „W celi nie było starego człowieka, Lecz na skrzypiącej gałęzi przed chatą Trup jego wisiał na grubym powrozie".	strach przed wyjawieniem prawdy – Pustelnik wiedział, że zabiła Alinę, i proponował przywrócenie jej życia, ale Balladyna odmówiła
zabicie Grabca	żądza władzy – zdobycie korony
zabicie posłów: „Powieście obu rycerzy burmistrzów na dzwonie wieży zamkowej".	żądza władzy, zduszenie sprzeciwu
śmierć matki – kobieta umiera podczas tortur, bo nie chce wyjawić imienia złej córki	strach przed wyjawieniem prawdy o przeszłości, wstyd

Agata Christie „I nie było już nikogo"

ZA CO ZOSTALI UKARANI BOHATEROWIE POWIEŚCI	
BOHATER	**WINA**
Anthony Marston	Jeździł motorem nieostrożnie i szybko – przejechał dwójkę dzieci.
Eithel i Thomas Rogers	Chcieli się wzbogacić, więc nie udzielili pomocy ciężko chorej pracodawczyni.
John Macarthur	Przyczynił się do śmierci kochanka żony – jako dowódca wysłał go podczas wojny z misją, wiedząc, że ten z niej nie wróci.
Emily Brent	Gdy dowiedziała się, że służąca jest w ciąży, zwolniła ją z pracy; dziewczyna, nie mając środków do życia, popełniła samobójstwo.
Edward Armstrong	Operował, będąc pod wpływem alkoholu, i spowodował śmierć pacjentki.
William Blore	Popełnił krzywoprzysięstwo, przez co skazano niewinnego człowieka, który zmarł w więzieniu.
Philip Lombard	Gdy przebywał w Afryce Południowej, spowodował śmierć dwudziestu jeden tubylców – zostawił ich bez pożywienia.
Vera Claythorne	Podsunęła podopiecznemu pomysł przepłynięcia sporego dystansu, a potem udawała, że go ratuje – chciała, żeby utonął, aby to młodzieniec, którego kochała, odziedziczył majątek, a nie chłopiec.
Lawrence Wargrave	Wydał wyrok śmierci, choć wiedział, że skazuje niewinnego człowieka.

WPŁYW WOJNY NA CZŁOWIEKA

- Literacki motyw wojny to z jednej strony obraz walk i śmierci na polu bitwy, z drugiej zaś piętno odciśnięte na tych, którzy jej doświadczyli. Piętno dwojakiego rodzaju – wojna wyzwala bowiem najgorsze instynkty w ludziach, ale też skłania ich do podjęcia działań w imię wyższych celów.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	• Bohaterowie „Kamieni na szaniec" to zwykli chłopcy, którzy zrobili maturę i mieli wiele planów na przyszłość. Niestety wojna zakończyła okres beztroski w ich życiu. Zmienili się psychicznie, stali się bardziej twardzi i męscy. Musieli walczyć w obronie ojczyzny i zżyć się z myślą, że w każdym momencie mogą zginąć. • Oswojenie śmierci było ważnym aspektem ich codzienności. Musieli również nauczyć się zabijania, co odcisnęło na nich piętno.
Krzysztof Kamil Baczyński „Z głową na karabinie"	• W utworze dramat wojny został skontrastowany z pięknem przyrody symbolizującym wszystko to, co pokolenie młodych ludzi straciło w wyniku jej wybuchu: marzenia, radość, beztroskę.
Jarosław Iwaszkiewicz „Ikar"	• Bohaterem opowiadania jest idący ulicą chłopiec, który czyta książkę i jest tak skupiony na tej czynności, że nie zauważa nadjeżdżającej karetki gestapo. Omal nie wpada pod jej koła. Gestapowcy zabierają go ze sobą. • Całe zdarzenie obserwuje narrator „Ikara", inni przechodnie niczego nie zauważają, bo wszystko odbywa się bardzo szybko.
Miron Białoszewski „Pamiętnik z powstania warszawskiego"	• Narrator spisujący wspomnienia przedstawia losy swoje i rodziny oraz znajomych w czasie powstania warszawskiego: wędrówkę, by znaleźć bezpieczne miejsce, gnieżdżenie się w piwnicach, przenoszenie rannych. Naloty i bombardowania zamieniły miasto w ruinę, ludzie stracili domy. Zapanowały chaos i dezorientacja. • „Pamiętnik" jest pisany językiem zbliżonym do potocznego, dzięki czemu przedstawione zdarzenia zyskują wymiar zwyczajnych, codziennych. Jednocześnie taki zabieg odbiera wojnie patos, demitologizuje ją, następuje też deheroizacja bohaterów.
Ida Fink „Klucz"	• Opowiadanie pozornie przedstawia zwyczajny wieczór zwyczajnej rodziny. Jednak wojenna rzeczywistość powoduje, że szybko tracimy to złudzenie.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Zbigniew Herbert „Pan od przyrody"	• W wierszu podmiot liryczny wspomina nauczyciela, który był dla niego ważny. Lekcje z „panem od przyrody" dawały możliwość odkrywania świata, uczyły miłości do przyrody i szacunku do każdej istoty żywej. Śmierć nauczyciela, który zginął na wojnie, wywołała głęboki smutek dawnego ucznia i poczucie niesprawiedliwości losu.
Czesław Miłosz „Piosenka o porcelanie"	• Porcelana jest czymś delikatnym, w wierszu symbolizuje subtelność, piękno, wrażliwość. Wojna, która nie pojawia się w utworze wprost, niesie ze sobą spustoszenie, niszcząc to, co cenne dla ludzi, co daje im poczucie bezpieczeństwa.
Ryszard Kapuściński „Płonące bariery" (reportaż z tomu „Wojna futbolowa")	• Reportaż przedstawia zdarzenia ze stycznia 1966 r. – wojnę domową w Nigerii. Kapuściński, korespondent wojenny przebywający wówczas na tym terytorium, jest świadkiem i w jakimś sensie uczestnikiem konfliktu, bo podlega regułom wojny jak wszyscy znajdujący się tam ludzie.

Ida Fink „Klucz"

WPŁYW WOJNY NA ŻYCIE RODZINY	
FABUŁA	**WNIOSEK**
Rodzice i dziecko, skończywszy jeść kolację, zaczynają bawić się w klucz. Zabawa jest dla wszystkich męcząca, wydaje się, że jest przykrym obowiązkiem.	Wojna zabiera beztroskę.
Najpierw ojciec chowa się w łazience, potem matka naśladuje odgłos dzwonka. Rola dziecka polega na udawaniu, że nie może znaleźć klucza, i robieniu hałasu – bardzo dobrze radzi sobie z tym zadaniem. W końcu otwiera drzwi.	Wojna sprawia, że wcześnie trzeba dojrzeć, odbiera dzieciństwo.
Ojciec niezadowolony wychodzi z łazienki – ma za mało czasu, by się schować.	W obliczu wojny człowiek staje się ofiarą, pozbawia ona poczucia bezpieczeństwa i spokoju.
Dziecko na pytanie, gdzie są rodzice, musi odpowiedzieć, że tata umarł – odgrywa swoją rolę z wahaniem i przytula się do ojca.	Wojna sprawia, że nawet kilkuletnie dziecko musi oswoić się ze śmiercią.

Krzysztof Kamil Baczyński „Z głową na karabinie"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Nocą słyszę, jak coraz bliżej drżąc i grając krąg się zaciska	metafora, użycie czasu teraźniejszego, nagromadzenie form czasownika → ukazanie dramatu wojny, podkreślenie nastroju grozy
A mnie przecież zdrój rzeźbił chyży, Wyhuśtała mnie chmur kołyska.	metafora, epitet wartościujący dodatnio → ukazanie piękna przyrody, jej wpływu na sposób postrzegania świata przez młodego człowieka
bujne obłoki były dla mnie jak uśmiech matki.	metafora, epitet wartościujący dodatnio, porównanie → podkreślenie ciepła dzieciństwa, beztroskiego i pełnego miłości, dającego poczucie bezpieczeństwa
Krąg powolny dzień czy noc krąży, ostrzem świszcząc tnie już przy ustach, a mnie przecież tak jak innym ziemia rosła tęga – nie pusta.	kontrast, metafora, onomatopeja → podkreślenie różnicy między czasem wojny, jej okrucieństwem a nadziejami, które zostały zaprzepaszczone
teraz na dnie śmierci wyrastam ja – syn dziki mego narodu.	metafora → podkreślenie wspólnoty pokoleniowej i świadomości obowiązku wobec ojczyzny
Krąg jak nożem z wolna rozcina, przetnie światło, zanim dzień minie, a ja prześpię czas wielkiej rzeźby Z głową ciężką na karabinie.	metafora, porównanie, epitet → ukazanie smutku podmiotu lirycznego, utraty sensu życia. Podkreślenie świadomości klęski, śmierci
Obskoczony przez zdarzeń zamęt, kręgiem ostrym rozdarty na pół	metafora, epitet → ukazanie grozy wojny, ciągłego niepokoju, świadomości śmierci, tworzenie katastroficznego nastroju
Głowę rzucę pod wiatr jak granat, Piersi zgniecie czas czarną łapą	metafora, epitet, porównanie → podkreślenie tragizmu pokolenia i wszechobecności śmierci
bo to była życia nieśmiałość, a odwaga – gdy śmiercią niosło	kontrast, metafora → podkreślenie kontrastu między beztroskim czasem przed wojną, gdy człowiek mógł być wrażliwy, delikatny, a wojenną młodością, która zna tylko walkę i śmierć

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Umrzeć przyjdzie, gdy się kochało wielkie sprawy głupią miłością.	epitet wartościujący ujemnie → podkreślenie świadomości przegranej i bezsilności, a jednocześnie poczucia obowiązku wobec ojczyzny

Czesław Miłosz „Piosenka o porcelanie"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Różowe moje spodeczki, Kwieciste filiżanki, Leżące na brzegu rzeczki	zdrobnienie, epitet → tworzenie pozornie miłego nastroju
Niczego mi proszę pana Tak nie żal jak porcelany.	apostrofa, język potoczny, powtórzenie – refren → podkreślenie, że wojna dotyczy wszystkich, także cywili; nadanie wierszowi charakteru piosenki
Sny majstrów drogocenne, Pióra zamarzłych łabędzi Idą w ruczaje podziemne I żadnej o nich pamięci.	metafora, epitet → ukazanie niszczącej siły wojny – giną wszystkie wartości, także kultura i jej twórcy
Równina do brzegu słońca Miazgą skorupek pokryta. Ich warstwa rześko chrupiąca Pod mymi butami zgrzyta.	hiperbola, zdrobnienie → podkreślenie kontrastu między delikatnością porcelany a brutalnością wojny oraz rozmiarem zniszczeń
O, świecidełka wy płone, Co radowałyście barwą Teraz ach zaplamione Brzydką zakrzepłą farbą.	apostrofa, epitet, eufemizm → ukazanie przywiązania człowieka do tego, co wiązało się z jego codziennością

Ryszard Kapuściński „Płonące bariery" (reportaż z tomu „Wojna futbolowa")

OBRAZ WOJNY W UTWORZE	
UKAZYWANE PROBLEMY	**CYTAT**
niesprawiedliwość wojny – giną niewinni, także dzieci	„Jest to niesprawiedliwa, brudna, chuligańska wojna, w której wszystkie metody są dozwolone, byle najszybciej powalić przeciwnika i zdobyć władzę".
wszechobecność wojny	„Cała ziemia Jorubów stoi w płomieniach".
skutki wojny	„Ta wojna potrzebuje dużo ognia, więc płoną domy, płoną plantacje, na ulicach i drogach leżą zwęglone zwłoki".
przyczyny rodzenia się nienawiści i agresji	„Chce mnie uderzyć i dlatego szuka we mnie słabości. [...] Oni nie wiedzą, że nie jestem ich wrogiem. Oni wiedzą, że jestem Biały, a jedyny Biały, jakiego znali, to kolonista, przez którego zostali spodleni i teraz chcą mu za to przyłożyć".
okrucieństwo człowieka, wykorzystywanie przewagi, siły	„Czekałem, kiedy mnie spalą, bo UPGA dużo ludzi pali żywcem. Spalone trupy widziałem tu często. Szef operacji przy tej barierze zdzielił mnie piąchą w twarz, w ustach poczułem ciepłą słodycz. Potem oblał mnie benzolem, bo tu palą ludzi w benzolu, który zapewnia spalenie doszczętne. Farmer wracał na swoje pole, kiedy aktywiści schwytali go i kazali mu rozebrać się do naga. Farmer rozebrał się, padł na kolana i błagał o litość. W tej pozycji został spryskany benzolem i spalony".
agresja	„Poczułem trzy końce noży przystawione do pleców i zobaczyłem kilka maczet [...] wymierzonych w moją głowę. Dwóch działaczy stało kilka kroków dalej, celując do mnie ze strzelb, gdybym próbował uciekać. Stałem otoczony. Naokoło widziałem spocone twarze, rozlatane spojrzenia, widziałem noże i lufy".
żądza władzy	„Był rozdygotany, ponosiła go namiętność do władzy, szalał za władzą, samo słowo władza wprawiało go w ekstazę, w najwyższe upojenie. Miał twarz zalaną potem, żyły na skroniach, oczy nabiegłe krwią, szaleństwem".
strach, obawa o życie	„Chciałem żyć, ale życie mnie opuściło. Chciałem żyć, ale nie umiałem obronić życia. Moje życie będzie ginąć w nieludzkim bólu, będzie odchodzić w płomieniach".

OBRAZ WOJNY W UTWORZE	
UKAZYWANE PROBLEMY	**CYTAT**
konieczność szybkiego podejmowania decyzji	„Zostało mi jedno wyjście – wziąć barierę rozpędem. Było to ryzyko, bo mogłem rozwalić wóz albo wóz mógł się spalić. Ale nie miałem wyboru. [...] Runąłem w ogień, wóz skoczył, pod spodem załomotała blacha, w szybę sypnęło iskrami. I nagle – bariera, ogień, krzyki były za mną. Butelki nie dosięgły mnie. Noże mnie nie dosięgły. Gnany przerażeniem przejechałem jeszcze kilometr, a potem stanąłem, aby zobaczyć, czy nie pali się wóz".

ETOS RYCERSKI

- Na etos rycerski składają się: szlachetność, pomaganie słabszym, dotrzymywanie danego słowa, gotowość oddania życia za króla i ojczyznę, honorowość. Rycerze żyli zgodnie z kodeksem rycerskim i mottem: Bóg, honor, ojczyzna. Jeśli rycerz miał damę swego serca, bronił jej czci oraz wychwalał jej zalety i urodę.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Homer „Iliada"	• Achilles i Patrokles byli przyjaciółmi, obaj brali udział w oblężeniu Troi. Patrokles, przywdziawszy zbroję Achillesa, zginął na polu bitwy z rąk Hektora. Rozgniewany Achilles wyzwał Hektora na pojedynek i zabił go, a potem zbezcześcił jego zwłoki. • Dopiero płacz i prośby króla Troi Priama zmiękczyły serce Achillesa, który oddał ciało Hektora ojcu.
Pieśń o Rolandzie	• Roland to najmężniejszy z rycerzy francuskich, oddany ojczyźnie i królowi. Jego śmierć przypomina umieranie Chrystusa – Roland modli się, leżąc na wzgórzu, prosi Boga o wybaczenie grzechów. Jego duszę zabierają do nieba aniołowie, przybywają po nią sami Gabriel i Michał.
Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"	• W powieści pokazany jest kontrast pomiędzy polskimi rycerzami a Krzyżakami – ci pierwsi ukazani są w korzystnym świetle. Szczególnie dotyczy to Zbyszka z Bogdańca, który dojrzewa do bycia prawdziwym rycerzem, przechodzi drogę od lekkomyślnego chłopaka do odważnego obrońcy ojczyzny.
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	• Młodzi harcerze przypominają rycerzy średniowiecznych. Mają wszystkie cechy potrzebne obrońcom ojczyzny.

Pieśń o Rolandzie

TRADYCYJNA CHARAKTERYSTYKA BOHATERA	
CECHY ROLANDA	**SYTUACJE OBRAZUJĄCE BOHATERSTWO**
dzielny, nieustraszony	walczy do końca, zabija wielu wrogów
bohaterski	broni się samotnie przed Saracenami, nie poddaje się
prawy, honorowy, wierny swoim zasadom	nie wzywa pomocy
oddany królowi i ojczyźnie	w chwili śmierci zwraca się ku ojczyźnie
dba o miecz	nazywa swój miecz Durendal i mówi do niego jak do przyjaciela
religijny, pobożny	chowa miecz, aby nie dostał się w ręce pogan (w rękojeści miecza są ukryte relikwie), umierając, modli się, jedna się z Bogiem – wyciąga do nieba prawą rękę

- Współczesna ocena postępowania Rolanda nie jest już tak jednostronna. Czytelnik dostrzega w nim negatywne cechy, które sprawiły, że życie straciło wielu wspaniałych rycerzy.

WSPÓŁCZESNA CHARAKTERYSTYKA BOHATERA	
CECHY ROLANDA	**SYTUACJE PODKREŚLAJĄCE BRAK ODPOWIEDZIALNOŚCI**
ambitny	nie chce wezwać posiłków, aby nie ucierpiała jego sława rycerska
krótkowzroczny, nieprzewidujący	decyduje się na walkę, nie oceniając realnie szans
zawzięty, uparty	mimo sugestii Oliwiera nie wzywa pomocy
dumny, pyszny, zarozumiały	lekceważy przewagę Saracenów, nie docenia ich siły

Homer „Iliada"

- Postawy wojowników przedstawionych w epopei:

ZACHOWANIE BOHATERÓW	
ACHILLES	**HEKTOR**
• rozgniewało go odebranie mu przez Agamemnona branki, więc zaprzestał walki • pożyczył zbroję Patroklesowi, by sprawić wrażenie, że to on sam powrócił na pole bitwy • zbezcześcił ciało Hektora • uległ prośbom Priama i oddał mu ciało syna	• był wzorem cnót rycerskich i opiekował się swoją rodziną • podjął wyzwanie i stanął do walki z Achillesem mimo pewnej przegranej • dotrzymywał przysięgi, był honorowy • dbał także o rodzinę, był troskliwym mężem i ojcem

Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"

- Porównanie cech rycerzy polskich i zakonnych z powieści:

CHARAKTERYSTYKA RYCERSTWA	
POLACY	**KRZYŻACY**
• działają otwarcie • kierują się w życiu dobrem ojczyzny • nie boją się śmierci • przestrzegają prawa • są bogobojni, religijni • są honorowi • są odważni • są przywiązani do ziemi i rodu • są sprawni fizycznie, silni • są wierni królowi, zdolni do poświęceń • szanują tradycję • znają kodeks rycerski i kierują się jego zasadami	• ich jedyne cechy pozytywne to nieustępliwość i odwaga podczas walki • nie przestrzegają prawa, walczą nieczysto • rzucają fałszywe oskarżenia • są okrutni • są podstępni, obłudni, oszukują • są pyszni, dumni • są zdolni do zdrady

Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"

◆ Cechy harcerzy z powieści:

CHARAKTERYSTYKA BOHATERÓW	
CECHA	**PRZYKŁAD**
patrioci, oddani ojczyźnie	czynnie zaangażowali się w działalność sabotażową i dywersyjną
odważni	wszystkie zadania wykonywali z poświęceniem, niejednokrotnie ryzykując życie
oddani rodzinie i przyjaciołom, honorowi	torturowany przez gestapo Rudy nie zdradził nazwisk towarzyszy, Zośka wraz z przyjaciółmi przekonał dowództwo do zorganizowania akcji odbicia Rudego przewożonego na Pawiak
ambitni	organizowali spektakularne akcje podnoszące Polaków na duchu, np. zerwanie flagi niemieckiej z gmachu Zachęty, odkręcenie niemieckiej tablicy z pomnika Kopernika
skromni	traktowali swoją działalność zwyczajne, jak służbę, „robotę" do wykonania
obowiązkowi	wszystkie akcje dokładnie przygotowywali, uczyli się na tajnych kompletach, jednocześnie pracując

PATRIOTYZM

- Dawniej literatura wykorzystywała motyw patriotyzmu do ukazania walki za ojczyznę. Już w starożytności miłość do kraju ojczystego i poświęcenie za niego życia uznawane były za powinność człowieka. Dziś patriotyzm zmienił swój charakter.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Ignacy Krasicki „Ptaszki w klatce"	Dwa ptaki – stary i młody czyżyk – to bohaterowie tego utworu. Różni je wiek, a co za tym idzie – doświadczenie życiowe, bowiem młody czyżyk urodził się w niewoli i nie poznał smaku wolności, zaś stary żył kiedyś poza klatką.
Ignacy Krasicki „Hymn o miłości ojczyzny"	W pieśni podmiot liryczny zwraca się do miłości do ojczyzny pełen szacunku i uwielbienia. Uważa, że ci, którzy darzą swój kraj ojczysty szczerym uczuciem, mają w sobie gotowość, by poświęcić dla niego życie.
Adam Mickiewicz „Reduta Ordona"	Utwór przedstawia obronę Polaków przed przeważającymi siłami Rosjan. Polakom brakuje amunicji, dynamiczny opis bitwy podkreśla ich bohaterstwo. Dowódca obrony Ordon podejmuje decyzję o wysadzeniu reduty.
Cyprian Kamil Norwid „Moja piosnka II"	Utwór mający charakter modlitwy, skargi jest obrazem tęsknoty za ojczyzną. Podmiot liryczny postrzega swój kraj jako idealny, a rodaków jako ludzi wiernych tradycji, żyjących zgodnie z zasadami religii, skromnych, wzajemnie się szanujących. Sam czuje się nieszczęśliwy, samotny i niezrozumiany, ale jest pogodzony z tym stanem.
Henryk Sienkiewicz „Potop"	Losy Rzeczypospolitej znajdują odbicie w postawie głównego bohatera Andrzeja Kmicica – pod Jasną Górą szlachta, która dotąd nie była zdyscyplinowana i skłonna do lojalnego zachowania, daje dowód wierności królowi i ojczyźnie. Kmicic zaś dowodzi swego męstwa, przechodzi przemianę z hulaki w bohatera.
Henryk Sienkiewicz „Latarnik"	Bohater – latarnik Skawiński, który dawno temu opuścił ojczyznę i mieszka w Aspinwall – znajduje „Pana Tadeusza". Pod wpływem lektury budzi się w nim nostalgia, powracają wspomnienia rodzinnej wsi, krajobrazów. Skawiński ma poczucie winy, bo zapomniał o ojczyźnie. Te rozmyślania sprawiają, że bohater nie zapala latarni i zostaje zwolniony – kolejny raz wyrusza na tułaczkę, ale tym razem ma ze sobą skarb, epopeję narodową.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"	Zbyszko i Maćko, polscy rycerze, obowiązki wobec ojczyzny przedkładają nad wszystko inne. Wyruszają na wojnę z Krzyżakami, opuszczając rodzinę, są gotowi oddać życie za swój kraj.
Władysław Broniewski „Bagnet na broń"	Utwór stanowi wezwanie do walki za ojczyznę i pochwałę ludzi, którzy są jej obrońcami. Należy do nurtu liryki apelu.
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	Kanwą powieści były wojenne wspomnienia Tadeusza Zawadzkiego (Zośki). Powstały one po śmierci jego przyjaciół Janka Bytnara (Rudego) i Aleksego Dawidowskiego (Alka). „Kamienie na szaniec" przedstawiają losy harcerzy z drużyny Buków, którzy biorą czynny udział w walce z okupantem, uczestniczą w akcjach dywersyjnych i sabotażowych. Chłopcy mają poczucie żołnierskiego obowiązku, uważają, że walka w obronie ojczyzny to ich powinność.
Wisława Szymborska „Gawęda o miłości do ziemi ojczystej"	Wiersz jest deklaracją miłości do ojczyzny. Podmiot liryczny uważa, że życie bez tego uczucia jest bezwartościowe. Dostrzega jednak, że są ludzie, którzy czują wewnętrzną pustkę i nie potrafią kochać swojego kraju.

Adam Mickiewicz „Reduta Ordona"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Sześć tylko miała armat; wciąż dymią i świecą; I nie tyle prędkich słów gniewne usta miecą, Nie tyle przejdzie uczuć przez duszę w rozpaczy, Ile z tych dział leciało bomb, kul i kartaczy	epitet, metafora, hiperbola → podkreślenie kontrastu między liczną armią rosyjską a nielicznymi oddziałami broniącymi reduty
[...] tam granat w sam środek kolumny się nurza, Jak w fale bryła lawy, pułk dymem zachmurza; Pęka śród dymu granat, szyk pod niebo leci I ogromna łysina śród kolumny świeci	porównanie, metafora → ukazanie grozy bitwy, ogromu zniszczeń
Tam kula, lecąc, z dala grozi, szumi, wyje. Ryczy jak byk przed bitwą, miota się, grunt ryje	animalizacja, porównanie, onomatopeja → nadanie dynamiki opisowi, ukazanie grozy bitwy

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
[...] jak boa śród kolumn się zwija, Pali piersią, rwie zębem, oddechem zabija	porównanie, animalizacja, nagromadzenie czasowników → nadanie dynamiki, ekspresji; ukazanie atmosfery bitwy
[...] jak w środek mrowiska Wrzucony motyl błyska, – mrowie go naciska, – Zgasł – tak zgasła reduta.	porównanie, metafora, powtórzenie → podkreślenie małej liczebności wojsk polskich w stosunku do wojsk rosyjskich
Czyż ostatnie działo Strącone z łoża w piasku paszczę zagrzebało? Czy zapał krwią ostatni bombardyjer zalał?	pytanie retoryczne, anafora, animalizacja → ukazanie bezsilności polskich żołnierzy
Na koniec bez rozwagi, bez czucia, pamięci, Żołnierz jako młyn palny nabija – grzmi – kręci Broń od oka do nogi, od nogi na oko: Aż ręka w ładownicy długo i głęboko Szukała, nie znalazła	nagromadzenie czasowników, porównanie, metafora – personifikacja → ukazanie woli walki Polaków, ich bezsilności

Władysław Broniewski „Bagnet na broń"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
ty, ze snu podnosząc skroń, stań u drzwi.	apostrofa → wezwanie do działania
Bagnet na broń!	powtórzenie, wykrzyknienie → wyraz emocji, wzmocnienie rozkazu
Za tę dłoń podniesioną nad Polską – kula w łeb!	wykrzyknienie → nawiązanie do tradycji poezji tyrtejskiej wzywającej do walki za ojczyznę
przypomnimy, co rzekł Cambronne, i powiemy to samo nad Wisłą.	zastosowanie 1. osoby liczby mnogiej → powołanie się na postać generała Cambronne'a, który odmówił złożenia broni pod Waterloo
Kiedy przyjdą podpalić dom, ten, w którym mieszkasz – Polskę	metafora → podkreślenie wielkiej wartości ojczyzny
kiedy runą żelaznym wojskiem	anafora, metafora, epitet → podkreślenie siły, uzbrojenia

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
kolbami w drzwi załomocą	onomatopeja → budowanie nastroju grozy
Cóż, że nieraz smakował gorzko na tej ziemi więzienny chleb?	pytanie retoryczne, metafora, epitet → podkreślenie, że w chwili zagrożenia ojczyzny trzeba zapomnieć o prywatnych sprawach, także cierpieniu
Ogniomistrzu i serc i słów	apostrofa, metafora → wskazanie obowiązku poety – pisanie wierszy pobudzających do walki za ojczyznę
Dzisiaj wiersz – to strzelecki rów, okrzyk i rozkaz: Bagnet na broń!	porównanie, wykrzyknienie → określenie roli poezji w momencie zagrożenia ojczyzny
dom – grom skroń – broń	rymy męskie → marszowy, żołnierski rytm, budowanie nastroju, nadanie dynamiki, ekspresji

Cyprian Kamil Norwid „Moja piosnka II"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Do kraju tego, gdzie kruszynę chleba Podnoszą z ziemi przez uszanowanie Dla darów Nieba...	metafora, symbol → idealizacja obrazu ojczyzny, podkreślenie religijności jej mieszkańców
Tęskno mi, Panie...	refren, apostrofa → nadanie utworowi charakteru modlitwy
Do kraju tego, gdzie winą jest dużą Popsować gniazdo na gruszy bocianie, Bo wszystkim służą...	anafora, symbol → ukazanie tęsknoty za prostotą, szczerością
Do bez-tęsknoty i do bez-myślenia, Do tych, co mają tak za tak – nie za nie, Bez światło-cienia...	neologizmy → ukazanie tęsknoty za prostotą, za ludźmi, którzy żyją uczciwie
Tęskno mi owdzie, gdzie któż o mnie stoi?	pytanie retoryczne wzmocnione partykułą → podkreślenie samotności
I tak być musi, choć się tak nie stanie Przyjaźni mojej...	metafora → wyraz poczucia osamotnienia, pogodzenia się z losem
Do kraju tego	anafora → podkreślenie tęsknoty, wzmocnienie idealizacji

Henryk Sienkiewicz

MOTYW PATRIOTYCZNY W TWÓRCZOŚCI HENRYKA SIENKIEWICZA	
UTWÓR	**PODKREŚLANIE WARTOŚCI PATRIOTYZMU**
„Krzyżacy"	• pozytywny obraz rycerstwa polskiego, negatywny – rycerzy zakonnych • stworzenie wzorca rycerza polskiego, który szanuje tradycję i jest honorowy • pokazanie jedności Polaków walczących z Krzyżakami • zwycięstwo w bitwie pod Grunwaldem ukazane jako spektakularny sukces Polaków • zaprezentowanie bohaterskiej walki i męstwa rycerzy polskich w bitwie
„Potop"	• ukazanie jedności całego narodu broniącego ojczyzny przed najeźdźcą • napiętnowanie zdrajców • zaprezentowanie obrońców kraju jako wzorów do naśladowania, podkreślenie bohaterskich czynów Polaków
„Latarnik"	• symboliczne nawrócenie bohatera – przebudzenie się w nim uczuć do ojczyzny pod wpływem lektury

Ignacy Krasicki „Hymn o miłości ojczyzny"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Święta miłości kochanej Ojczyzny, Czują Cię tylko umysły poczciwe!	apostrofa, epitet → podkreślenie piękna patriotyzmu
Dla ciebie zjadłe smakują trucizny, Dla ciebie więzy, pęta nie zelżywe.	anafora, epitet, metafora → ukazanie potrzeby poświęcenia dla ojczyzny
Kształcisz kalectwo przez chwalebne blizny, Gnieździsz w umyśle rozkoszy prawdziwe.	epitet, metafora → podkreślenie piękna poświęcenia dla ojczyzny
Nie żal żyć w nędzy, nie żal i umierać.	wyliczenie → ukazanie, jak wiele można poświęcić dla ojczyzny

Ignacy Krasicki „Ptaszki w klatce"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Czegóż płaczesz?	partykuła, zdanie pytające → podkreślenie zdziwienia młodego ptaka
Masz teraz lepsze w klatce niż w polu wygody	stopień wyższy przymiotnika → niezrozumienie smutku starego czyżyka
staremu mówił czyżyk młody	epitet → ukazanie różnicy wieku i doświadczenia
Jam był wolny, dziś w klatce	epitet, kontrast → niezrozumienie przyczyny zdziwienia młodego czyżyka; wyjaśnienie powodu rozpaczy; pouczenie

Wisława Szymborska „Gawęda o miłości do ziemi ojczystej"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Bez tej miłości można żyć, mieć serce suche jak orzeszek, malutki los naparstkiem pić	zdrobnienie, metafora → ukazanie pustki życia bez miłości do ojczyzny
w mroku kryjówkę sobie uwić, o blasku próchna mówić „dnieje", o blasku słońca nic nie mówić.	wyliczenie, anafora, metafora → opis zachowań człowieka, który nie kocha ojczyzny
Jakiej miłości brakło im że są jak okno wypalone jak drzewo z nagła powalone [...] ale już traci swe zielenie i już nie szumi w chórze lasu?	pytanie retoryczne, porównanie, metafora → podkreślenie, że życie pozbawione miłości do ojczyzny, nie ma wartości
Ziemio ojczysta, ziemio jasna, nie będę powalonym drzewem. [...] Nie będę jak zerwana nić	apostrofa, metafora → złożenie deklaracji miłości do ojczyzny; nadanie wypowiedzi patetycznego tonu
Ten kamień leży w nurcie Wisły, a w nim potomna twarz ukryta.	metafora → podkreślenie związków przeszłości z teraźniejszością i przyszłością

WIERNOŚĆ IDEAŁOM

- Bohaterowie literaccy, którzy są wierni ideałom, prezentują niezłomną postawę, są nieugięci. Niezmiennie wyznają te same zasady i poglądy i są gotowi bronić ich za każdą cenę.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"	Jeden z głównych bohaterów – Zbyszko – jest człowiekiem honorowym i wiernym rycerskim obyczajom. Woli ponieść śmierć, niż ukorzyć się przed Krzyżakiem, nie zgadza się na ucieczkę z więzienia, stacza z Rotgierem pojedynek na śmierć i życie.
Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"	Chrześcijanie będący bohaterami powieści wybrali śmierć w imię Chrystusa i wyznawanej wiary. Woleli umrzeć, niż wyrzec się swoich ideałów. Mimo że byli prześladowani i musieli się ukrywać, starali się żyć zgodnie z zasadami swojej wiary, ze spokojem znosili upokorzenia i wybaczali prześladowcom.
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	Harcerze z powieści prezentują niezłomną postawę – uczestniczą w akcjach sabotażowych i dywersyjnych, stają się żołnierzami biorącymi odpowiedzialność nie tylko za swoje życie, ale też za życie przyjaciół – i nigdy nie zawodzą.
Jan Twardowski „Zaufałem drodze"	W wierszu mowa jest o życiowych wyborach – podmiot liryczny prezentuje postawę wierności ideałom, nie wybiera łatwej drogi. Nie kieruje się konformizmem i nie rezygnuje z ważnych dla niego wartości, jest wierny sobie.
Małgorzata Musierowicz „Pulpecja"	Patrycja hołduje pewnym zasadom i nie zamierza z nich rezygnować dla Jacka. Chłopak był pewny, że wystarczy odpowiedni prezent, by Patrycja go pocałowała, ale ona stanowczo odrzuciła podarowaną popielniczkę pasującą do jej kolekcji.

Jan Twardowski „Zaufałem drodze"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Zaufałem drodze wąskiej takiej na łeb na szyję z dziurami po kolana	epitet, kolokwializm → podkreślenie zwykłości sytuacji, wyrzeczeń podmiotu lirycznego towarzyszących wyborowi trudnej drogi życiowej; symboliczne ukazanie wierności sobie
takiej nie w porę jak w listopadzie spóźnione buraki	porównanie, kolokwializm → potwierdzenie trudnego wyboru dokonanego przez podmiot liryczny
że poszedłeś inaczej prościej po asfalcie autostradą do nieba – z nagrodą ministra	metafora → wskazówka moralna – nie wolno rezygnować z ideałów, nawet jeśli jest to trudne; symboliczne ukazanie konformizmu, rezygnacji z wyznawanych wartości
i że cię diabli wzięli	kolokwializm → pouczenie – podkreślenie negatywnych skutków konformizmu

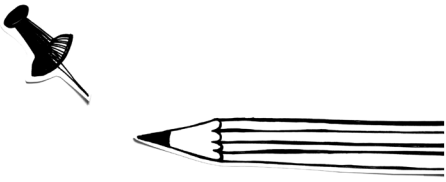

TRADYCJA

- Tradycja łączy pokolenia. Literatura podtrzymuje tę więź, opisując obyczaje, wierzenia, wzorce postaw i zachowań. Tradycja spaja teraźniejszość z przeszłością i pozwala zrozumieć minione wieki.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Adam Mickiewicz „Dziady cz. II"	Utwór odwołuje się do wierzeń ludowych – tradycji pogańskiego obrzędu przywoływania duchów zmarłych osób. Przyzywa je Guślarz. Duchy oczekują od ludzi pomocy w różnej postaci, aby dzięki temu mogły dostać się do nieba. Pouczają zgromadzonych, co jest ważne w życiu i jak trzeba postępować. We wstępie do dramatu autor przypomina historię dziadów i przebieg obrzędu. Interesujące wydaje mu się częstowanie duchów jedzeniem, co wiąże się ze zwyczajami starożytnymi, znanymi z dzieł Homera.
Aleksander Fredro „Zemsta"	Komedia wyśmiewa wady kultury sarmackiej, ale w sposób łagodny, niezłośliwy. Perypetie dwóch skłóconych rodzin dają możliwość pokazania obyczajów sarmackich na przełomie XVIII i XIX wieku.
Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"	Powieść jest zapisem obyczajów średniowiecznych – zarówno rycerskich, jak i dotyczących życia codziennego. Zawiera wiele opisów walk, podróży, uczt, zajęć gospodarskich. Można się z niej dowiedzieć wielu rzeczy na temat ówczesnego ubioru, jedzenia czy sposobów leczenia.

Henryk Sienkiewicz „Krzyżacy"

OBYCZAJE RYCERSKIE ZAWARTE W UTWORZE	
OBYCZAJ	**SYTUACJA Z POWIEŚCI**
herb i zawołanie rycerskie	Herbem Zbyszka i Maćka była Tępa Podkowa, a zawołanie brzmiało „Grady".
nietykalność posła (poseł był pod opieką króla, atak na niego karano śmiercią)	Zbyszko zaatakował Lichtensteina, aby zdobyć ślubowany Danusi czub z hełmu, został skazany na śmierć.

OBYCZAJE RYCERSKIE ZAWARTE W UTWORZE	
OBYCZAJ	**SYTUACJA Z POWIEŚCI**
pasowanie na rycerza (kandydat modlił się, po czym klękał przed władcą, który symbolicznie uderzał go mieczem w ramię i dłonią w policzek; rycerz otrzymywał od władcy pas i ostrogi oraz składał przyrzeczenie)	Zbyszko został pasowany na rycerza, gdy wykazał się niezwykłą odwagą, broniąc Danusi i księżnej Anny Danuty przed atakiem tura. Zbyszko został ranny, więc leżącemu na łożu śmierci książę Janusz wręczył pas rycerski.
ślubowanie damie serca (rycerz przyrzekał sławić jej urodę, dokonać dla niej bohaterskich czynów oraz bronić jej)	Zbyszko ślubował Danusi, gdy spotkali się w gospodzie pod Lutym Turem. Poznawszy jej dzieje, przyrzekł zdobyć czuby z hełmów krzyżackich.
pojedynek był honorowym sposobem dowiedzenia racji (wyzywający rzucał rękawicę, ten, kto ją podniósł, wybierał broń; rycerze uzgadniali, czy walczą na śmierć, czy niewolę)	Gdy Rotgier rzucił polskim rycerzom rękawicę, podniósł ją Zbyszko. Rycerze walczyli pieszo na topory. Po zwycięstwie Zbyszko pozostał na placu boju „tak dla okazania, że został panem pobojowiska, jak i dla okazania gotowości do nowej walki, gdyby ktokolwiek z krewnych lub przyjaciół zwyciężonego chciał go ponownie do niej wyzwać".
pojedynek o damę (rycerz miał obowiązek głosić urodę swej wybranki i pojedynkował się z tym, kto temu zaprzeczył)	Zbyszko wywieszał przed gospodą pawęż z wyzwaniem każdego, kto by zaprzeczył, że Danusia Jurandówna jest najpiękniejszą i najcnotliwszą panną.
podawanie damie wody święconej w kościele	Zbyszko podawał na ręku wodę Jagience.
usługiwanie damom podczas uczty (rycerz podawał damie misę z wodą do mycia rąk, a potem potrawy)	Na śniadaniu u króla Zbyszko usługiwał Danusi i księżnej Annie Danucie.
polowanie (na tury, niedźwiedzie)	Polowanie było ulubioną rozrywką króla Jagiełły: „Więc poweselały oblicza, bo wiedziano, że król przy rozmowie o łowach bywa także i wesół, i niezmiernie łaskaw. Książę Ziemowit począł też zaraz opowiadać, dokąd pojadą i na jakiego zwierza będą polowali, a książę Janusz posłał jednego z dworzan, aby sprowadził z miasta jego dwóch »brońców«, którzy żubry wywodzili z ostępów za rogi i łamali kości niedźwiedziom, pragnął ich bowiem królowi pokazać".

WŁADZA

- Władcy w literaturze ukazywani są dwojako: jako ludzie charyzmatyczni, wierni zasadom, porywający za sobą tłumy – tworzy to obraz władcy idealnego – lub jako ci, którzy nadużywają swojej władzy. Wtedy ich losy mogą być przestrogą dla czytelników.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Przypowieść o królu Salomonie	• Utwór pokazuje, w jaki sposób Salomon rozsądził dwie kobiety, które kłóciły się o dziecko. Obie urodziły w tym samym czasie, ale jedno z dzieci zmarło. Każda z kobiet utrzymywała, że to ona jest matką pozostałego przy życiu dziecka. Król rozkazał zatem rozciąć je na pół. Prawdziwa matka zaczęła błagać, by tego nie robić – wolała oddać je obcej osobie, byle tylko żyło. Dzięki sprytnemu pomysłowi Salomona odzyskała swoje dziecko.
Juliusz Słowacki „Balladyna"	• Żądza władzy przesłania bohaterce utworu cały świat. Balladyna zabija swoją siostrę, bo zależy jej na małżeństwie z Kirkorem. Zbrodnia ta staje się zaczątkiem kolejnych – bohaterka pozbywa się każdego, kto zna jej tajemnicę lub stoi jej na drodze do władzy.
Bolesław Prus „Z legend dawnego Egiptu"	• Autor kreśli portrety władcy, który jest umierający, i jego wnuka mającego objąć po nim tron. Młodzieniec jest idealistą, człowiekiem niedojrzałym i niegotowym do bycia władcą.
Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę"	• Postać, którą zobaczył Mały Książę po przybyciu na planetę Króla, była ubrana w gronostaje i purpurę. Gdy Król dostrzegł Małego Księcia, zawołał: „Oto poddany", co wywołało zdziwienie Księcia.
Henryk Sienkiewicz „Potop"	• Król Jan Kazimierz został przez autora zaprezentowany w pozytywnym świetle, choć jego wizerunek był wyidealizowany.
Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"	• Neron jest okrutnym, balansującym na granicy szaleństwa władcą. Cesarz został przedstawiony w negatywnym świetle, z naciskiem na wady.

Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę"

OBRAZ WŁADCY W UTWORZE	
CECHA KRÓLA	**PRZYKŁAD SYTUACJI**
pyszny, dumny	cała planeta zajęta była przez jego płaszcz
skłonność do rozkazywania	rozkazuje Księciu, by ziewał albo nie ziewał
pewność siebie	jest przekonany, że Mały Książę przyjmie jego propozycję i zostanie ministrem lub ambasadorem
wymaganie posłuszeństwa	nie cierpi sprzeciwu, więc wydaje rozsądne rozkazy
strach przed utratą autorytetu	rządzi mądrze, ma rozsądne podejście
mądrość, doświadczenie	uważa, że trudno osądzić siebie, za to łatwo kogoś innego

Henryk Sienkiewicz „Potop"

WIZERUNEK KRÓLA W POWIEŚCI	
CECHY JANA KAZIMIERZA	**ODBICIE W UTWORZE**
oddanie ojczyźnie, pobożność	modli się w intencji Rzeczpospolitej
gotowość do poświęcenia dla dobra kraju	zamierza dowodzić wojskami i poprowadzić je przeciwko Szwedom
odwaga	wraca do kraju, pragnie wspierać naród, staje na czele wojsk polskich i prowadzi je, by odbić Warszawę
charyzma	naród darzy go miłością
wyrozumiałość, rozsądek, miłosierdzie	wybacza Andrzejowi Kmicicowi zdradę

Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"

NERON JAKO WŁADCA	
CECHY CESARZA	**ODBICIE W UTWORZE**
budzące strach postępowanie	patrzył przenikliwie, przysuwał do oka wypolerowany szmaragd
despotyzm, bezwzględność	kazał zamordować matkę i żonę, wydawał wyroki śmierci bez namysłu, urządził igrzyska w amfiteatrze i napawał się widokiem śmierci chrześcijan
narcyzm, żądza sławy, zadufanie	wymagał, by zachwycano się jego utworami
brak zainteresowania sprawami państwa	bawił się i urządzał uczty
rozrzutność	miał wiele pałaców, willi i mnóstwo służby
egoizm	na jego rozkaz podpalono Rzym – chciał zobaczyć płonące miasto, by napisać o tym poemat
skłonność do kłamania	zamierzał zrzucić winę za pożar Rzymu na chrześcijan
brak honoru, tchórzostwo	nie potrafił odebrać sobie życia jak inni

Juliusz Słowacki „Balladyna"

BALLADYNA I KIRKOR – CHARAKTERYSTYKA WŁADCÓW	
CECHY BALLADYNY	**CECHY KIRKORA**
• działanie w sposób podstępny • nieufność, podejrzliwość • nieuczciwe zdobycie władzy • pozbywanie się tych, którzy jej zagrażali • kierowanie się jedynie własnym dobrem • okrucieństwo	• naiwność • zaślepienie miłością do żony • brak zdolności przewidywania • uczciwość, szlachetność • kierowanie się dobrem innych

Bolesław Prus „Z legend dawnego Egiptu"

CECHY WŁADCÓW W NOWELI	
RAMZES	**HORUS**
• stawia zarówno sobie, jak i innym duże wymagania, cechuje go bezwzględność • sprawuje rządy twardej ręki, jest surowy i nie toleruje sprzeciwu • dobro państwa i obywateli jest dla niego najważniejsze • jest mądrym i silnym psychicznie władcą, nie ma w nim lęku przed śmiercią, charakteryzuje go odpowiedzialność i gotowość do poświęceń	• nie ma wiedzy potrzebnej do sprawowania władzy • jest współczujący i wrażliwy • najistotniejsze jest dla niego dobro własne i bliskich • cechuje go lekkomyślność, brak dalekowzroczności co do skutków podejmowanych decyzji

POSZUKIWANIE SENSU ŻYCIA

- Literatura odsyła do wartości uniwersalnych, takich, którymi warto się kierować, gdy poszukujemy odpowiedzi na pytania o sens życia, o to, jaki nadać mu kierunek i dokąd zmierzać.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Jan Kochanowski Tren V, Tren VII, Tren VIII	W trenach mamy do czynienia ze zrozpaczonym ojcem, który utracił sens życia, oraz filozofem, który uznał, że wartości uznawane za niewzruszone są nic niewarte. Podmiotowi lirycznemu trudno jest odzyskać równowagę i znaleźć nowy cel.
Henryk Sienkiewicz „Latarnik"	Sensem życia Skawińskiego jest praca latarnika. Samotność i spokój wydają się mu się najważniejsze po latach tułaczki. Jednak dopiero lektura „Pana Tadeusza" otwiera mu oczy i ukazuje prawdziwy sens – miłość do ojczyzny
Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"	Odnalezienie sensu życia przez bohatera powieści Marka Winicjusza następuje wśród chrześcijan – gdy dostrzega siłę takich wartości jak miłość i dobro.
Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę"	Znajomość z lisem i pilotem po przybyciu na Ziemię jest dla Małego Księcia odkryciem tego, co w życiu najważniejsze, pozwala mu na uświadomienie sobie istotnych rzeczy.
John Ronald Reuel Tolkien „Hobbit"	Dla Bilbo Bagginsa, spokojnego Hobbita pędzącego monotonny żywot, przeznaczeniem okazała się pełna niebezpieczeństw wyprawa z krasnoludami i czarodziejem Gandalfem.
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	Celem dla gimnazjalistów, którzy świeżo zdali maturę, była dalsza nauka i praca. Po wybuchu wojny te plany należało zweryfikować – celem stała się walka z okupantem.

WARTOŚCI UKAZANE W WYBRANYCH DZIEŁACH LITERACKICH	
AUTOR I UTWÓR	**SENS ŻYCIA**
Jan Kochanowski Tren V, Tren VII, Tren VIII	rodzina: wychowanie dzieci, troska o ich przyszłość
Henryk Sienkiewicz „Latarnik"	pamięć o ojczyźnie
Henryk Sienkiewicz „Quo vadis"	miłość i poświęcenie w imię miłości
Antoine de Saint-Exupéry „Mały Książę"	przyjaźń i miłość
John Ronald Reuel Tolkien „Hobbit"	przygoda i lojalność w przyjaźni
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	przyjaźń, poświęcenie i walka za ojczyznę

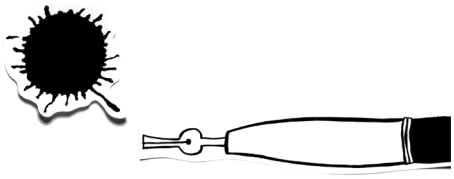

SKĄD PRZYCHODZIMY?

- Literatura zawsze stawiała pytania o początek świata i ludzkości. W kolejnych epokach odpowiedzi na nie były różne.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
UTWÓR	**OPIS**
Mit o Uranosie i Gai	• Uranos i Gaja byli pierwszymi bogami. Uranos strącił do Tartaru swoje dzieci – tylko Kronos, który pokonał ojca, ocalał. Kronos z kolei połykał swoje potomstwo w obawie, że dzieci odbiorą mu władzę. Rei, jego żonie, udało się ukryć przed nim syna Zeusa, który pokonał ojca oraz uwolnił braci i siostry z brzucha Kronosa. • W ten sposób Olimp zasiedlili Hera, Hades, Posejdon, Hestia i Demeter.
Mity teogoniczne	• Afrodyta narodziła się z piany morskiej niedaleko Cypru. • Atena była córką Zeusa i Metydy; według przepowiedni bogini miała urodzić córkę mądrzejszą od Zeusa, i syna, który pozbawi go władzy, więc Zeus połknął boginię. Gdy poczuł ból głowy, kazał Hefajstosowi rozłupać sobie czaszkę. Wtedy z głowy wyskoczyła Atena. • Erynie – boginie zemsty – narodziły się z krwi rannego Uranosa, która spłynęła na Gaję.
Mit o Prometeuszu	• Prometeusz, który ulepił człowieka z gliny pomieszanej ze łzami, opiekował się nim i podarował mu ogień, który skradł z Olimpu. Naraził się przez to na gniew bogów. Za karę został przykuty do skały, a sęp codziennie o wschodzie słońca wyjadał mu wątrobę, która przez dzień i noc odrastała.
Ostatnia praca Heraklesa	• Herakles miał za zadanie wyprowadzić z Hadesu trzygłowego psa Cerbera. Po zejściu do podziemi napotykane dusze napoił krwią zabitego wołu. Spotkał pasterza bydła Hadesa – Menojteusa – ale nie zabił go, spełniając prośbę Persefony. Gdy poprosił władcę krainy umarłych o zgodę na wykonanie zadania, uzyskał ją, pod warunkiem że nie użyje broni. Herakles musiał więc chwycić Cerbera gołymi rękami i tak wyprowadzić go na powierzchnię.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
UTWÓR	**OPIS**
Mit o Orfeuszu i Eurydyce	• Po śmierci ukochanej żony Eurydyki Orfeusz pogrążył się w rozpaczy. Poszedł do Hadesa błagać go, by ten zgodził się na wyprowadzenie Eurydyki ze świata zmarłych. Hades przychylił się do jego prośby, ale postawił warunek, że podczas drogi powrotnej Orfeusz nie może spojrzeć na Eurydykę. Ten jednak się nie powstrzymał i Eurydyka musiała na zawsze pozostać w Hadesie.
Księga Rodzaju – Genesis	• Księga Genesis to opis stworzenia człowieka i jego pobytu w raju. • Bóg powołuje do życia Adama, a następnie Ewę. Pierwsi ludzie mieszkają w Edenie, ogrodzie, który mają uprawiać. Początkowo są szczęśliwi, żyją tak, jak nakazał im Pan. Po zerwaniu przez Ewę owocu z zakazanego drzewa Bóg wydalił ich z raju – od tej pory musieli żyć na ziemi i ciężko pracować.
Jan Kochanowski „O żywocie ludzkim"	• W utworze pojawia się pytanie, czy Bóg opiekuje się człowiekiem, czy można mieć wpływ na własny los. Podmiot liryczny uważa, że człowiek jest aktorem w teatrze życia, odgrywa narzuconą mu rolę. Trwa ona od narodzin do śmierci. Świat jest zatem teatrem, a Bóg – reżyserem.

PODZIAŁ MITÓW ZE WZGLĘDU NA TEMATYKĘ	
MITY	**TEMATYKA**
kosmogoniczne	• o powstaniu świata • o Uranosie i Gai
teogoniczne	• o narodzinach bogów i ich życiu • o narodzinach Afrodyty, Ateny
antropogeniczne	• o powstaniu człowieka • o Prometeuszu
genealogiczne	• o dziejach rodów • o rodzie Labdakidów
eschatologiczne	• o problematyce śmierci i życia pozagrobowego • o Heraklesie i Orfeuszu, którzy udają się do Hadesu

Biblia

- Biblia, czyli Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, to zbiór ksiąg religijnych.

PODZIAŁ PISMA ŚWIĘTEGO	
STARY TESTAMENT (XI–II P.N.E.)	**NOWY TESTAMENT (51–96 N.E.)**
obejmuje 46 ksiąg	obejmuje 27 ksiąg
spisany jest w językach: hebrajskim, aramejskim i greckim	napisany jest w językach greckim i aramejskim
zawiera m.in.: Księgę Rodzaju (opis stworzenia świata i człowieka, opowieść o upadku pierwszych ludzi, Kainie i Ablu, zniszczeniu Sodomy i Gomory), Księgę Wyjścia (dzieje Mojżesza, plagi zesłane na Egipt, historia wędrówki Izraelitów do Ziemi Obiecanej)	składa się z Ewangelii (ich autorstwo przypisywane jest apostołom: Markowi, Mateuszowi, Łukaszowi i Janowi), które zawierają opis wydarzeń z życia Jezusa i działalności apostołów, księgi prorockiej (Apokalipsy św. Jana) zawierającej opis końca świata oraz listów (np. św. Pawła i św. Piotra)

PODZIAŁ KSIĄG BIBLIJNYCH ZE WZGLĘDU NA TREŚĆ		
HISTORYCZNE	**MĄDROŚCIOWE**	**PROROCKIE (PROFETYCZNE)**
np.: Pięcioksiąg (pięć pierwszych ksiąg Biblii), Ewangelie	np.: Księga Hioba, Księga Psalmów, Księga Przysłów, Księga Koheleta, Pieśń nad pieśniami	np.: Apokalipsa św. Jana

OPIS STWORZENIA ŚWIATA Z KSIĘGI RODZAJU	
KALENDARZ	**WYDARZENIA**
dzień pierwszy	oddzielenie światła od ciemności – powstanie dnia i nocy
dzień drugi	oddzielenie wód ziemi od wód nieba – stworzenie sklepienia niebieskiego
dzień trzeci	stworzenie ziemi (suchego lądu) i mórz, stworzenie roślin
dzień czwarty	stworzenie ciał niebieskich (Słońca, Księżyca i gwiazd)
dzień piąty	stworzenie zwierząt wodnych i latających
dzień szósty	stworzenie zwierząt lądowych i człowieka
dzień siódmy	odpoczynek

JAK ŻYĆ, ABY BYĆ SZCZĘŚLIWYM

◆ To pytanie zadawano sobie zawsze. Do szczęścia wiodą różne drogi, o czym mówią nam filozofowie.

PRZEGLĄD NURTÓW FILOZOFICZNYCH	
FILOZOFOWIE	**POGLĄDY**
epikurejczycy	· należy unikać cierpienia i korzystać z życia, jak głosi zasada carpe diem, byle z umiarem
hedoniści	· życie powinno być przyjemnością, trzeba zaspokajać swoje zachcianki
stoicy	· w życiu najważniejszy jest spokój i zachowanie umiaru zarówno w radości, jak i w smutku
cynicy	· wolność daje zminimalizowanie potrzeb, pozbycie się ich
Arystoteles	· najważniejsza jest zasada złotego środka, nieuleganie przesadzie
filozofowie chrześcijańscy	· celem życia jest osiągnięcie wiecznego szczęścia, więc trzeba żyć tak, aby zasłużyć na Królestwo Niebieskie · św. Tomasz z Akwinu twierdził, że szczęście jest najwyższym dobrem, a prowadzi do niego chęć poznania Boga · św. Franciszek z Asyżu głosił potrzebę wzajemnej miłości, zalecał życie w ubóstwie, ale nie widział potrzeby umartwiania się

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Jan Kochanowski „Na zdrowie"	· Podmiot liryczny uważa, że zdrowie jest bardzo cenne, ale dopóki je mamy, nie uświadamiamy tego sobie. Przytacza kolejne argumenty potwierdzające tę tezę. Podkreśla też, jak bolesna jest utrata zdrowia.
Jan Kochanowski „Na lipę"	· Podmiotem lirycznym fraszki jest lipa, która zachęca przybysza, by odpoczął w jej cieniu. Zapewnia go, że przyjemnie spędzi czas.
Jan Kochanowski Pieśń XXV (Czego chcesz od nas, Panie...)	· Pieśń jest wyrazem wdzięczności dla Boga za troskę i opiekę, podziękowaniem za podarowany człowiekowi przez Stwórcę piękny świat. Podmiot liryczny uznaje świat za miejsce wspaniałe, idealne, co jest świadectwem mądrości i wielkości Boga, najlepszego z architektów. Utwór zawiera również prośbę o dalszą opiekę Pana.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Jan Kochanowski Pieśń II (Serce rośćie...)	· Pieśń zawiera wskazówki, jak żyć szczęśliwie – trzeba stosować się do zasad filozofii stoickiej i epikurejskiej. Jest w niej odmalowany ponury i smutny portret człowieka, który ma nieczyste sumienie.
Jan Kochanowski Pieśń IX (Nie porzucaj nadzieje...)	· Pochwała filozofii stoickiej. Autor podkreśla korzyści płynące z umiejętności zachowania spokoju, umiaru i dystansu. Tak jak zmienia się przyroda, odmieni się w końcu i los. Przywołuje pojęcie koła fortuny, które sprawia, że człowiek nie może być pewny swego losu, może natomiast liczyć na jego odmianę.
Kazimierz Wierzyński „Zielono mam w głowie"	· Wiersz jest wyrazem zachwytu dla wiosny niosącej radość i nadzieję, dla beztroskiej młodości pełnej optymizmu, energii, skłonnej do dzielenia się radością. Podmiot liryczny podkreśla wartość pozytywnego nastawienia do życia.
Czesław Miłosz „Dar"	· Utwór przynosi uniwersalną refleksję – warto dostrzegać piękno każdej chwili i zachwycać się przyrodą. Trzeba chwytać dzień (carpe diem), jak głosi filozofia epikurejska. Wiersz jest wyrazem zadowolenia z dobrze przeżytego życia.

Jan Kochanowski „Na zdrowie"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Szlachetne zdrowie	apostrofa, personifikacja pojęcia, epitet → podkreślenie wartości zdrowia
Że nic nad zdrowie Ani lepszego, Ani droższego	anafora (powtarzanie spójnika ani) → potwierdzenie wartości zdrowia
Bo dobre mienie, Perły, kamienie, Także wiek młody I dar urody, Miejsca wysokie, Władze szerokie	wyliczenie → wymienienie wartości powszechnie uważanych za ważne
Klejnocie drogi	apostrofa → wyraz szacunku dla zdrowia

Jan Kochanowski „Na lipę"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Gościu, siądź pod mym liściem, a odpocznij sobie! Nie dojdzie cię tu słońce, przyrzekam ja tobie	apostrofa, wykrzyknienie → podkreślenie wartości przyrody
Tu zawżdy chłodne wiatry z pola zawiewają, Tu słowicy, tu szpacy wdzięcznie narzekają	anafora, epitety, personifikacja → przedstawienie zalet lipy
Z mego wonnego kwiatu pracowite pszczoły Biorą miód, który potem szlachci pańskie stoły	epitety wartościujące dodatnio, personifikacja → podkreślenie zalet lipy
cichym szeptem / słodki sen	epitety → wskazanie zalet lipy i jej pozytywnego wpływu na człowieka
Lecz mię pan tak kładzie Jako szczep najpłodniejszy w hesperyjskim sadzie	porównanie, odwołanie do starożytności – puenta → ukazanie najwyższej wartości lipy

Jan Kochanowski Pieśń II (Serce roście...)

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Serce roście, patrząc na te czasy!	wykrzyknienie → wyrażenie zachwytu towarzyszącego nadejściu wiosny
Śnieg na ziemi wyższej łokcia leżał, A po rzekach wóz najcięższy zbieżał [...] Teraz drzewa liście na się wzięły, Polne łąki pięknie zakwitnęły	kontrast, obraz poetycki → ukazanie różnicy między krajobrazem zimowym i wiosennym
Teraz prawie świat się wszystek śmieje, Zboża wstały, wiatr zachodny wieje	personifikacja, epitet → przedstawienie zalet wiosny – wzbudzenie w człowieku chęci działania
Ptacy sobie gniazda omyślają, A przede dniem śpiewać poczynają	personifikacja przyrody → podkreślenie radości panującej na wiosnę

Jan Kochanowski Pieśń XXV (Czego chcesz od nas, Panie...)

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary, Czego za dobrodziejstwa, którym nie masz miary?	apostrofy – pytania retoryczne → podkreślenie wdzięczności podmiotu lirycznego za opiekę i troskę
Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie: I w otchłaniach, i w morzu, na ziemi, na niebie	wyliczenie, powtórzenie → podkreślenie wielkości Boga
Tyś niebo zbudował I złotymi gwiazdami ślicznieś uhaftował	personifikacje i animizacje → ukazanie mądrości Boga, jego dbałości o piękno świata
hojne dary, nieobeszłej ziemi nieśmiertelny Panie	epitety wartościujące dodatnio → podkreślenie wielkości Boga, jego ogromnych możliwości
Czego; Tyś	anafory → nadanie utworowi modlitewnego charakteru, rytmizacja
Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi, A zamierzonych granic przeskoczyć się boi	sylabiczny trzynastozgłoskowiec o regularnym układzie stroficznym; rymy dokładne parzyste; spokojny rytm wiersza → podkreślenie panującej na świecie harmonii

Jan Kochanowski Pieśń IX (Nie porzucaj nadzieje...)

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Nie porzucaj nadzieje, Jako-ć się kolwiek dzieje	apostrofa → odwołanie do filozofii stoickiej
Bo nie już słońce ostatnie zachodzi, A po złej chwili piękny dzień przychodzi	kontrast, obraz poetycki → odniesienie się do obserwacji przyrody
Nic wiecznego na świecie, Radość się z troską plecie	metafora → ukazanie zmienności losu

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Ty nie miej za stracone, Co może być wrócone: Siła Bóg może wywrócić w godzinie, A kto mu kolwiek ufa, nie zaginie.	apostrofa → danie nadziei, rada, by zaufać Bogu

Czesław Miłosz „Dar"

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Dzień taki szczęśliwy	metafora, epitet → ukazanie piękna dążeń, marzeń, wyraz radości, zachwyt, pogodny nastrój
Mgła opadła wcześnie [...] Kolibry przystawały nad kwiatem kapryfolium	metafora → dostrzeżenie ulotnych zjawisk przyrody, podkreślenie zadowolenia z życia
Nie znałem nikogo, komu warto by zazdrościć	metafora → podkreślenie zadowolenia z życia
Nie wstydziłem się myśleć, że byłem kim jestem	metafora → ukazanie zadowolenia z dobrze przeżytego życia
Co przydarzyło się złego, zapomniałem	epitet → dostrzeżenie sensu życia w cieszeniu się każdą chwilą
Nie było na ziemi rzeczy [...] Nie znałem nikogo [...] Nie wstydziłem się myśleć [...] Nie czułem w ciele żadnego bólu	anafora – wyliczenie → podkreślenie pełni szczęścia poprzez zaprzeczenie

Kazimierz Wierzyński „Zielono mam w głowie”

ANALIZA STYLISTYCZNA UTWORU	
CYTAT	**ŚRODEK STYLISTYCZNY → FUNKCJA**
Zielono mam w głowie i fiołki w niej kwitną na klombach mych myśli sadzone za młodu	metafora → podkreślenie młodości podmiotu lirycznego
Pod słońcem co dało mi duszę błękitną i które mi świeci bez trosk i zachodu	metafora, epitet → ukazanie młodości jako okresu swobody, optymizmu
Obnoszę po ludziach mój śmiech i bukiety Rozdaję wokoło	metafora → ukazanie beztroski, chęci dzielenia się szczęściem
jestem radosną wichurą zachwytu i szczęścia poety	metafora, epitet → podkreślenie radości, jaką odczuwa człowiek żyjący w zgodzie z naturą

ROLA LITERATURY W ŻYCIU CZŁOWIEKA

- Funkcje literatury są rozmaite: wychowuje, pokazuje modele zachowań i postaw, uczy o przeszłości. Niesie pomoc i jest wsparciem w trudnych momentach, podnosi na duchu.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Henryk Sienkiewicz „Latarnik"	Po wielu latach tułania się na emigracji Skawiński zostaje latarnikiem i osiada na wyspie. Odnajduje spokój i ukojenie. Pewnego razu starzec znajduje pośród innych książek „Pana Tadeusza", co traktuje jak cud.
Aleksander Kamiński „Kamienie na szaniec"	Rudy, który został przez przyjaciół odbity z rąk gestapo, umierał wycieńczony długotrwałym torturowaniem. Ulgę w cierpieniu przyniósł mu wiersz Słowackiego „Testament mój", o którego zadeklamowanie poprosił kolegów.
Nancy H. Kleinbaum „Stowarzyszenie Umarłych Poetów"	Uczniowie Akademii Weltona są zachwyceni nowym profesorem języka angielskiego. Czytane wiersze w szczególny sposób brzmią w Sali Reprezentacyjnej, w której wiszą zdjęcia dawnych absolwentów szkoły. Chłopcy zaczynają inaczej postrzegać upływające życie, chcą wykorzystać każdą chwilę zgodnie z hasłem carpe diem.
Stefan Żeromski „Syzyfowe prace"	Uczeń gimnazjum Marcin Borowicz został zrusyfikowany. Zachowywał się nielojalnie wobec kolegów, mówił to, czego oczekiwali rosyjscy nauczyciele. Zmienił się jednak dzięki nowemu uczniowi Bernardowi Zygierowi i jego wspaniałej recytacji „Reduty Ordona".

Henryk Sienkiewicz „Latarnik"

- „Pan Tadeusz" odegrał w życiu Skawińskiego znaczącą rolę:

JAK „PAN TADEUSZ" ZMIENIŁ ŻYCIE BOHATERA	
POZYTYWNY WPŁYW	**NEGATYWNY WPŁYW**
· znów poczuł miłość do kraju ojczystego · obudziły sie w nim wspomnienia, obrazy z przeszłości · wróciły znajome krajobrazy, miejsca · poczuł tęsknotę za ojczyzną · przypomniał sobie język ojczysty · zyskał talizman, którym stała się książka	· lektura tak go wciągnęła, że zapomniał zapalić latarnię · spowodował wypadek – na skałach rozbiła się łódź · został zwolniony z pracy, czuł się winny z powodu wypadku · utracił spokój i bezpieczną przystań · kolejny raz musiał wyruszyć na tułaczkę

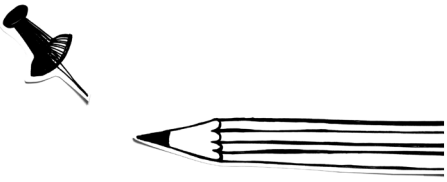

W KRZYWYM ZWIERCIADLE

- Literatura wykorzystuje komizm, by pokazać, jak należy postępować. Komedie, bajki i satyry obśmiewają wady bohaterów, przejaskrawiają ich negatywne zachowania.

PRZYPOMNIENIE LEKTUR	
LEKTURA	**OPIS**
Ignacy Krasicki „Żona modna"	• W satyrze skrytykowane zostają ślepe podążanie za modą, rozrzutność, kosmopolityzm, materializm, snobizm, pozerstwo, próżność, nadmierny konserwatyzm. • Bohater utworu w rozmowie ze znajomym narzeka na swoją żonę, wychowaną w mieście i prowadzącą inny styl życia niż on. Jak się okazuje, ożenił się z nią dla zysku – jej wioski sąsiadowały z dobrami należącymi do niego.
Molier „Skąpiec"	• Harpagon – tytułowy skąpiec – początkowo wydaje się postacią śmieszną. Omal nie popada w obłęd, gdy utraci pieniądze, z czułością mówi o szkatułce z kosztownościami. • Wraz z rozwojem akcji Harpagon okazuje się coraz bardziej samotnym i nieszczęśliwym człowiekiem, chorobliwie podejrzliwym i skąpym. Unieszczęśliwiający swoje dzieci despota budzi coraz większą niechęć, a nawet pogardę.
Sławomir Mrożek „Wesele w Atomicach"	• Miejscem akcji jest wieś Atomice, w której odbywa się wesele. Posagiem panny młodej jest zakład energetyczny, ma ona sześć patentów z biochemii, które przechowuje w malowanym kufrze. Do pana młodego z kolei należy laboratorium i zakład syntezy chemicznej oraz dwa reaktory. Pomiędzy gośćmi na weselu dochodzi do kłótni, która przeradza się w konflikt atomowy.
Stanisław Lem „Jak ocalał świat"	• Historia o konstruktorze Trurlu i jego maszynie do robienia rzeczy na literę „n" bawi czytelnika dzięki świetnym portretom zazdrosnych o osiągnięcia konstruktorów.

Molier „Skąpiec"

WIZERUNEK HARPAGONA	
CECHY	**SYTUACJE**
bezwzględny despota	• źle traktuje służbę i dzieci, zawsze rozkazuje i krzyczy • żąda posłuszeństwa
chciwy	• jest lichwiarzem
chorobliwie podejrzliwy	• do komisarza mówi: „Żądam, byś pan aresztował całe miasto i przedmieścia" • podejrzewa wszystkich o kradzież szkatułki, nawet samego siebie: „Oddaj pieniądze, łotrze! Ha! To ja sam!"
chorobliwie skąpy	• chce wydać córkę za mąż za Anzelma, ponieważ nie żąda on posagu • każe dolewać gościom wody do wina, przygotować mniej porcji, oszczędza na paszy dla zwierząt, ubraniach: „Bardzo też potrzebne wyrzucać pieniądze na peruczki, kiedy można nosić włosy swojego chowu, nie wydając ani szeląga?" • myśli tylko o pieniądzach: „Tak, pieniądz jest darem najcenniejszym w świecie"
egoista	• nie liczy się ze zdaniem i uczuciami innych
naiwny, podatny na pochlebstwa	• wierzy Frozynie, która mówi mu, że jest przystojny i atrakcyjny: „Bardzo panu do twarzy z tą astmą, kaszle pan z wielkim wdziękiem".
obłudny, hipokryta, dwulicowy	• nie widzi nic złego w tym, że jest lichwiarzem, ale wpada w gniew, gdy dowiaduje się, że syn przyszedł po pożyczkę • udaje miłego, gdy mu na czymś zależy, np. gdy rozmawia z Marianną
surowy, złośliwy, grubiański, oschły	• nie okazuje dzieciom miłości • przedrzeźnia córkę, mówi o niej: „Duża dziewczyna, nieprawdaż? Ale złe zielsko zawsze prędko rośnie"
wybuchowy, nerwowy	• kłóci się z synem, nie przyjmuje żadnych argumentów; gdy zniknęła szkatułka, krzyczy: „Złodziej! Złodziej! Rozbójnik! Morderca! Ratunku! Kto w Boga wierzy! Jestem zgubiony, zamordowany! Gardło mi poderżnęli: wykradli pieniądze!"

Ignacy Krasicki „Żona modna"

CHARAKTERYSTYKA BOHATERÓW UTWORU	
CECHY PANA PIOTRA	**CECHY ŻONY MODNEJ**
• bezmyślny, lekkomyślny – podpisał intercyzę, zgodził się na różne warunki, choć mu nie odpowiadały i nie liczył się z konsekwencjami • chciwy i wyrachowany – ożenił się dla zysku bez miłości • nadmiernie konserwatywny – nie starał się poznać nowych obyczajów • niezaradny, nadmiernie uległy – zgadzał się na wszystko, co postanowiła jego żona; na zorganizowanym przez nią balu usługiwał gościom	• egoistka dbająca jedynie o swoje potrzeby – chciała mieszkać w mieście i dopięła swego • kapryśna, grymaśna – nie podobał jej się powóz, mąż musiał kupić inny, by mogli pojechać do domu. Nie szanowała tradycji i starszych oraz służby – wyśmiewała wszystko, co pochodziło ze wsi (jedzenie, wystrój wnętrza, ogród), zwyczaje, odepchnęła służącego Franciszka • kosmopolitka, ślepo naśladowała modę – w domu i ogrodzie wprowadziła zmiany zgodne z modą francuską • rozrzutna – wprowadziła kosztowne zmiany w domu, nie licząc się z możliwościami finansowymi snobka – chciała mieć wszystko, co najmodniejsze i najdroższe, zaprosiła na bal tylko liczące się osoby; oceniała ludzi według majątku i pozycji społecznej

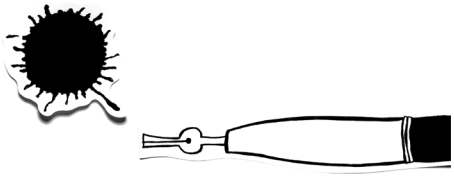

NOTATKI:

LINGO
języki nieobce

nowa jakość w nauce języków obcych

angielski niemiecki rosyjski hiszpański francuski włoski

Kursy i multimedia

Samouczki „Raz a dobrze”
+ pakiety multimedialne
Superkursy z płytami CD MP3

Repetytoria i niezbędniki

Egzaminy językowe:
nowa matura, FCE, CAE

Rozmówki ze słowniczkiem

Rozmówki „Mów śmiało!” z wymową
Rozmówki „Powiedz to!” z CD MP3

Publikacje elektroniczne

eBooki
audiobooki
aplikacje mobilne i interaktywne

www.jezykinieobce.pl

ANGIELSKI dla RODZICÓW

Pierwszy kompletny zestaw do wspólnej nauki języka metodą deDOMO dla całej rodziny

Pakiety książek i płyt już w salonach Empik i dobrych księgarniach!

- Angielski dla rodziców przedszkolaka
- Angielski dla rodziców ucznia
- Angielski dla rodziców nastolatka
- Angielski dla rodziców. Superpakiet

deDOMO

Nowatorska metoda nauki języka angielskiego w domu

www.dedomo.pl
ANGIELSKI UDOMOWIONY

Kreatywność i innowacje
Europejski Rok 2009

Partner wydawniczy: LINGO języki nie obce

Partner edukacyjny: Uniwersytet dzieci

Partner akademicki: BRITISH COUNCIL

OLDSCHOOL

STARA DOBRA SZKOŁA

POLSKI MATEMATYKA ANGIELSKI HISTORIA WOS

6 KLASA

- Korepetycje szóstoklasisty
- Zbiory zadań szóstoklasisty
- Testy szóstoklasisty

GIMNAZJUM

- Korepetycje gimnazjalisty
- Testy i zadania gimnazjalisty
- Fiszki gimnazjalisty

MATURA

- Korepetycje maturzysty
- Matura w kieszeni
- Fiszki maturzysty

DOMOWE KOREPETYCJE TYLKO Z OLDSCHOOL!

egzamin .guru
www.egzamin.guru

Zakupiono w NEXTO: 2469347